

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Karin Tartu

**PANDIPIDAJA ÕIGUSTE PIIRAMINE
MAKSEJÕUETUSMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja:
mag iur Anto Kasak

Kaasjuhendaja:
dr iur Andres Vutt

Tartu
2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Pandipidaja eriseisund maksejõuetusmenetluses.....	8
1.1. Pankrotimenetluse eesmärgid ja põhimõtted.....	8
1.2. Saneerimismenetluse eesmärgid ja põhimõtted.....	14
1.3. Pandipidaja erikohtlemise põhjendatus maksejõuetusmenetluses.....	18
2. Pandipidaja õigused pankrotimenetluses.....	28
2.1. Menetluse alustamise võimalus	28
2.2. Pandipidaja õigused nõuete esitamisel, kaitsmisel ja hääletamisel	31
2.3. Pandipidaja õigused nõuete rahuldamisel.....	35
2.4. Õiguste piiramine kompromissi korral	44
3. Pandipidaja õigused saneerimismenetluses	48
3.1. Menetluse alustamise võimalus	48
3.2. Pandipidaja õiguste piiramine saneerimismenetluses.....	50
3.3. Vastuvõtmata saneerimiskava võimalik kinnitamine	57
Kokkuvõte	61
Summary.....	66
Kasutatud allikad	72
Kasutatud kirjandus	72
Kasutatud õigusaktid	74
Kasutatud kohtupraktika.....	74
Muud allikad.....	75

Sissejuhatus

Pandiõigus on ühest küljest võlausaldaja jaoks kõige püsivam tagatis, mida tuleks kaitsta laiematel majanduslikel eesmärkidel, samas on maksejõuetuse üheks aluspõhimõtteks, et kõik võlausaldajad on maksejõuetusmenetluses võrdsed ja kellegi eelistamine teistele peab olema põhjendatud. Suur osa maksejõuetusõigusest tegeleb tagatud ja tagamata nõuetega võlausaldajate vahel õiglase tasakaalu leidmisega võlgniku vara suhtes.¹ Seadusandjal on võimalus pandipidaja õigusi maksejõuetusmenetluses mitte piirata ning pandiga koormatud vara pankrotivara hulgast üldse välja jätta. Kui pandipidaja siiski menetlusse kaasatakse, on küsimuseks kui suures ulatuses tema õigusi (võrreldes pankrotimenetluse eelsete õigustega) siiski piirata võib ning kas on õigustatud talle menetluses eelisõiguste andmine. Aastakümneid on paljudes riikides vaieldud selle üle, kas eesõigusnõuete kehtestamine maksejõuetusmenetluses on õigustatud ning millised nõuded peaksid olema eelistatud. Eesõigusnõuete olemasolu iseenesest on vastuolus pankrotimenetluse olemuse ja eesmärkidega.² Üldtunnustatud arusaam on, et kui pandiga tagatud nõue ei ole eesõigustatud, võib pant kaotada usaldatavuse ning see mõjuks krediidisuhetele ning majanduse arengule ja stabiilsusele halvasti.

Arvamusi selle kohta, kas ja millises ulatuses peaks pandipidajat maksejõuetusmenetluses eelistama või tema õigusi piirama või üldse ta menetlusest välistama, on palju ning ilmselgelt õiget nende seast on keeruline leida. Maksejõuetu võlgniku ning võlausaldajate huvide vahelist tasakaalu on võimalik leida lähtuvalt menetluse eesmärkidest ja põhimõtetest. Pandipidajale menetlusest tulenevad piirangud ning eelisõigused peavad olema põhjendatud ja loogilised ning pandipidajal peaks olema võimalik vastava õigussüsteemi raames üheselt aru saada, kas ja millised need talle maksejõuetusmenetlusest tulenevad piirangud ning võimalikud eelised on, et oma riske adekvaatselt hinnata.

Eesti õigussüsteemis esineb praktilisi küsimusi selles osas, milline on pandipidaja piirangute ja eelisõiguste ulatus ning kas regulatsioon ja valitsevad arusaamad pandipidaja positsiooni osas maksejõuetusmenetluses on põhjendatud. Näiteks on Eesti Pangaliit avaldanud arvamust, et pankade seisukohalt on küsitav, kas pank pandipidajana peaks pankrotimenetluse protsessis osalema või võiks pandipidajale väljamakseid teha väljaspool pankrotimenetlust.³ Segadust

¹ Warren, W. D., Bussel, D. J. Bankruptcy. Sixth Edition. New York, Foundation Press, 2002, p 2.

² Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994/1.

³ Maksejõuetuse menetlemise tohususe uuring. AS PricewaterhouseCoopers Advisors. Tellija: Riigikantselei, 2013, lk 46. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_menetlemise_tohususe_uuring_0.pdf (03.03.2018)

tekitab pandipidaja osalemine pankrotimenetluse kulude katmises. Aja jooksul on nii seaduse kui kohtupraktika tasandil muutunud arusaam pandipidaja osalemisest pankrotimenetluse kulude katmises ning sellest tulenevast küsimusest, kas selles osas milles pandipidaja nõue jääb rahuldumata just menetluskulude kandmises osalemise tõttu, läheb nõue teise järgu nõuete hulka või mitte. Viimase küsimuse osas on kõige hilisem Riigikohtu seisukoht avaldatud eriarvamusega.⁴

Lisaks maksejõuetusmenetluse väärtuspõhimõtetele (võrdne kohtlemine, menetluseelsete õiguste austamine jne) tuleb maksejõuetu võlgniku ja võlausaldajate, sh pandipidajate huvide kaalumisel arvestada pragmaatiliste kaalutlustega. Eestis on probleemiks raugivate menetluste rohkus. Eesti Kohtunike ühing on seetõttu avaldanud arvamust, et menetluse finantseerimine pandivara arvelt võiks olla lubatud suuremas mahus kui käesoleval ajal, et vähendada raugivate menetluste arvu.⁵

Saneerimismenetlus on Eesti õigussüsteemis võrdlemisi uus nähtus⁶ ning kohtupraktika selles alles kujuneb.⁷ Praktikute⁸ hinnang Eesti saneerimisregulatsiooni toimimisele on kriitiline – leitakse, et saneerimismenetlust kasutatakse pelgalt pankrotimenetluse edasilükkamiseks. Selline menetlus ei täida oma eesmärki, milleks on ettevõtte majanduslike raskuste ületamine, tema likviidsuse taastamine, kasumlikkuse parandamine ja jätkusuutliku majandamise tagamine vaid piirab õigustamatult võlausaldajate (sealhulgas ja ehk isegi kõige enam pandipidajate) õigusi ja kahjustab nende huve.

Justiitsministeeriumis on käimas maksejõuetusõiguse revisjon, mille käigus analüüsitakse kehtivat pankroti- ja saneerimisseadust ning vastavalt 2018. ja 2019. aastal on planeeritud koostada ka seaduste muudatused.⁹ Revisjoni töörühma liikmed on koostanud mitmeid analüüs-kontseptsioone ning oma arvamused on esitanud huvirühmad, kes leiavad muuhulgas, et tõhusa pankrotimenetluse keskmises peab olema võlausaldajate huvide maksimaalne kaitse

⁴ RKTkm 3-2-1-34-15 koos kohtunike Peeter Jerofejevi ja Tambet Tampuu eriarvamusega.

⁵ Varul, P. 1994.

⁶ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 44-45.

⁷ Saneerimisseadus jõustus 26.12.2008.

⁸ Riigikohus on ca 10 aasta jooksul, mil saneerimisseadus on jõus olnud, menetlenud kümnekond saneerimisasja, mis on isegi märkimisväärt, arvestades, et saneerimisseaduse eelnõu seletuskirjas on autorid arvanud, et seaduse jõustumisele järgneva kolme esimese aasta jooksul võiks olla aastas keskmiselt viis kuni kümme saneerimisjuhtumit, hiljem võiks see arv olla kümme kuni kakskümmend juhtumit aastas. Riigikantselei tellitud uuringu kohaselt esitati kuni 2011. aasta lõpuni (ca kahe aastaga) kohtutesse koguni 153 saneerimisavaldust, millest 20 jõudis saneerimiskava kinnitamiseni. (Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 37-38).

⁸ Eesti Pangaliidu, Eesti Kohtunike Ühingu, Kaubandus- ja Tööstuskoja, Eesti Advokatuuri arvamused - Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring.

⁹ Maksejõuetusõiguse revisjoni läbiviimise detailne tegevuskava (2016-2019). Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusõiguse_revisjoni_tegevuskava.pdf (10.04.2018)

(Õiguskantsler¹⁰), analüüsida tuleks pandipidajate õiguste/kohustuste tasakaalu ja positsiooni saneerimismenetluses ja pankrotimenetluses tehtud kompromissi korral (Rahandusministeerium¹¹), maksejõuetusmenetluse tõhususe tõstmiseks tuleks vaadata üle ja vähendada pankroti- ja täitemenetluse piire (Riigikohus¹²), saneerimismenetlus ei vasta käesolevalt eesmärkidele ja vajadustele (Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda¹³).

Seega on käesoleva töö teema aktuaalne seetõttu, et küsimus pandipidaja positsioonist maksejõuetusmenetluses on olnud pikaajaliselt vaidluse all kõigi maksejõuetusregulatsioonide raames – suur osa maksejõuetusmenetlusest tegeleb tagatud ja tagamata nõuetega võlausaldajate vahel õiglase tasakaalu leidmisega. Ka Eestis on aja jooksul nii seadusandluse kui kohtupraktika tasemel muutunud seisukohad pandipidaja õigustatud positsioonist maksejõuetusmenetluses, kuid diskussioon käesolevalt kehtiva regulatsiooni ja ajakohase kohtupraktika üle jätkub.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada kas pandipidajale eriseisundi andmine maksejõuetusmenetluses on põhjendatud ning juhul, kui on, siis millised piirangud ja eelisõigused on vastavast seisundist tulenevalt õigustatud. Töös ei käsitleta füüsiliste isikute maksejõuetust ja mitteformaalseid maksejõuetusmenetlusi, samuti ei analüüsita pandipidaja seisundit pandi eri liikide (nt vallaspant, registerpant, kommertspant jne) lõikes kuivõrd detailne analüüs väljuks töö mahust.

Magistritöö eesmärgist tulenevalt käsitletakse järgmisi põhiprobleeme: pandipidajale maksejõuetusmenetluses eriseisundi andmine ja küsimus selle põhjendatusest ning juhul kui see on põhjendatud, siis kas eriseisundi sisuks peaks olema menetlusest välja jäämine või eristaatus menetluses; pandipidaja õigustatud positsioon pankrotimenetluses sealhulgas küsimused sellest, kas pandipidajal peaks olema võimalik pankrotimenetlust algatada, menetluses hääletada ja otsustada, kas on õigustatud pandiõiguse võimalik kadumaminek kui pandipidaja oma nõuet menetluses ei esita, kas on põhjendatud pandieseme pandipidaja huvides realiseerimine võimalikult kiiresti, kas pandipidaja peaks osalema menetluskulude katmises ja kui peaks siis milliste kulude, kas pandipidaja õigusi peaks piirama ka

¹⁰ Maksejõuetusõiguse revisjoni käigus lahendamist vajavatest küsimustest. Õiguskantsler. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/oiguskantsleri_ettepanekud_2.pdf (20.04.2018)

¹¹ Maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamine. Arvamused ja ettepanekud. Rahandusministeerium, lk 4. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/rm_ettepanekud.pdf (20.04.2018)

¹² Näiteks panditud vara puhul täitemenetluse võimaldamine ilma pankrotita - Riigikohtu seisukohad maksejõuetusõiguse revisjoni kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (20.04.2018)

¹³ Arvamus ja ettepanekud seondult maksejõuetusõiguse reformi ettevalmistamisega. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, lk 2. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_kiri2.pdf (20.04.2018)

kompromissi korral ning pandipidaja õigustatud positsioon saneerimismenetluses sealhulgas küsimused sellest, kas pandipidajal peaks olema võimalik saneerimismenetlust algetada ning saneerimiskava vastuvõtmisel hääletada, kas on õigustatud pandipidaja realiseerimisõiguse piiramine, kas ja millisel kujul on õigustatud pandipidaja nõuete ümberkujundamine saneerimismenetluses, kas pandipidajad peaks moodustama eraldi võlausaldajate rühma ning kas pandipidajal peaks olema võimalik vältida sellise saneerimiskava vastuvõtmist, millega ta ei nõustu.

Töö eesmärgist ja põhiprobleemidest lähtuvalt on töö jaotatud kolmeks peatükiks ning alapeatükkideks. Esimeses peatükis käsitleb autor esimeses peatükis nii pankroti- kui saneerimismenetluse neid eesmärke ja põhimõtteid, mis on relevantsete hindamiseks pandipidaja erikohtlemist ning õiguste piiramise ja eelisõiguste andmise põhjendatust. Samas analüüsib autor nii pankroti- kui saneerimismenetluse relevantsetest eesmärkidest ja põhimõtetest kui ka üldistest majanduslikest aspektidest lähtuvalt kas pandipidaja erikohtlemine maksejõuetusmenetluses on üldse vajalik ja põhjendatud ning millisel kujul.

Teises peatükis analüüsitakse, millised on pandipidajale lasuvad õigustatud piirangud ning eelisõigused pankrotimenetluses. Esmalt käsitleb autor pandipidaja pankrotimenetluse alustamise võimalust analüüsides kas ja miks võiks pandipidajal olla võimalik menetlust alustada. Seejärel on vaatluse all pandipidaja õigused nõuete esitamisel, kaitsmisel, hääletamisel ja rahuldamisel (sh menetluskulude kandmisel) ning õiguste piiramine kompromissi sõlmimise korral.

Kolmandas peatükis analüüsitakse, millised on pandipidajale lasuvad õigustatud piirangud ning eelisõigused saneerimismenetluses. Ka siinkohal on esmalt vaatluse all pandipidaja poolne menetluse algetamise võimalus. Seejärel analüüsitakse pandipidaja õigusi menetluse ajal järgmistes aspektides: pandipidaja pandi realiseerimise õiguse piiramine, pandiga tagatud nõuete ümberkujundamine, nõuete rahuldamisel ja hääletamisel rühmade moodustamine ning hääletamise õigus. Lõpetuseks käsitletakse pandipidaja põhjendatud võimalusi soovi korral vältida saneerimiskava kinnitamist.

Töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks on kasutatud analüütilist ja võrdlevat meetodit. Võrdlevat analüüsimetodit kasutades on autor uurinud Inglismaa, USA, Rootsi ja Saksamaa maksejõuetusõigust. Inglismaa õiguse käsitlemine on käesoleva teema raames oluline seetõttu, et pandipidaja on selle kohaselt pankrotimenetluses separatist, mis tähendab, et üldjuhul pandipidaja ei osale pankrotimenetluses koos teiste võlausaldajatega. USA pankrotiseaduse 11. peatükk, mis reguleerib ettevõtte saneerimist, oli eeskujuks ka Eesti

saneerimisseaduse koostamisel.¹⁴ Rootsi ja Saksamaa pankrotiõigust on eeskujuks võetud Eesti pankrotiõiguse kujundamisel – nii esimese (1992. aasta) pankrotiseaduse¹⁵ kui 2003. aasta pankrotiseaduse¹⁶ koostamisel. Võrdlevalt on uuritud ka Eestis varasemalt kehtinud seaduseid ja sellele vastavat kohtupraktikat. Analüütiliselt hinnatakse konkreetsete õiguslike lahenduste vastavust õigusteoreetilistele alustele ning rahvusvaheliste organisatsioonide soovitudele.

Töös kasutatakse allikatena rahvusvaheliste organisatsioonide (Rahvusvaheline Valuutafond, Maailmapank, Euroopa Komisjon, ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse komisjon, Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustik) maksejõuetusõiguse alaseid soovitusi ja seisukohti, maksejõuetusõigust puudutavat kirjandust (sh teadusartikleid), normatiivmaterjali, eelnõude seletuskirju ning asjakohaseid Riigikohtu kohtulahendeid.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguslikku positsiooni on oma magistritöös käsitlenud ka Viktor Bome¹⁷, kes on põhjalikumalt analüüsinud pandipidaja osalemist menetluskulude katmiseks, samuti Nancy-Marita Maltseva¹⁸, kes keskendus olukorrale, mis on käesolevalt õiguslikult reguleerimata, kus laenu saaja (võlgnik) ja asjaõigusliku tagatise andja (pantija) on erinevad isikud. Võlausaldajate huvide kaitsest saneerimismenetluses on kirjutanud Carolyn Krillo¹⁹ ja Andres Juhkam²⁰, kes käsitlevad eraldi ka pandipidaja huvisid. Võlausaldajate (sh pandipidajate) huvide kaitset laiemalt maksejõuetusmenetluses on käsitlenud Mari Schihalejev²¹, kes uuris häälte määramist maksejõuetusmenetluses ja Kati Tamm²². Pandipidaja õiguslikku positsiooni ja selle põhjendatust nii pankroti- kui saneerimismenetluse erinevate probleemkohtade lõikes ei ole autorile teadaolevalt varasemalt uuritud.

¹⁴ Niklus, I. Saneerimisseaduse eelnõust, Juridica VI/2008, lk 372.

¹⁵ Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. Juridica VI/2008, lk 359.

¹⁶ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7f777586-e72c-319a-a0e7-3133fa683678/Pankrotiseadus> (27.03.2018)

¹⁷ Bome, V. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine pankrotimenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Anto Kasak. Tallinn, 2013.

¹⁸ Maltseva, N. M. Pandiga tagatud nõuete rahuldamine pantija pankroti korral. Magistritöö. Juhendaja: Villu Kõve. Tartu, 2015.

¹⁹ Krillo, K. Võlausaldajate huvide kaitse saneerimismenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul, kaasjuhendaja Andres Juhkam. Tartu, 2012.

²⁰ Juhkam, A. Võlgniku ja võlausaldajate huvide kaitse saneerimiskava esitamisel ja koostamisel. Magistritöö. Juhendajad: Paul Varul, Andres Vutt. Tartu, 2016.

²¹ M. Schihalejev. Häälte määramine ja selle kohtulik järelvalve maksejõuetusmenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Andres Vutt. Tartu, 2013.

²² Tamm, K. Võlausaldajate huvide kaitse pankroti- ja saneerimismenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul. Tartu, 2013.

1. Pandipidaja eriseisund maksejõuetusmenetluses

1.1. Pankrotimenetluse eesmärgid ja põhimõtted

Kapitalistlikku majandust on raske üleval hoida ilma juriidiliste isikute maksejõuetuse institutsioonita kuivõrd kapitalismi loogika ütleb, et kui ettevõtte lakkab olemast jätkusuutlik ning ei suuta täita sissenõutavaks muutunud kohustusi, siis selline ettevõtte peaks majanduskeskkonnast kaduma ning tegema ruumi teistele, produktiivsematele ettevõtetele.²³

Maksejõuetuse kontseptsiooni põhituumaks on võlgniku lõplik võimetus täita oma finantskohustusi. Sellise olukorra esinemist hinnatakse traditsiooniliselt bilansilise testi (võlgniku kohustuste ja vara kõrvutamisel ületab esimene teist mistõttu vara arvelt ei ole võimalik täielikult täita kõiki kohustusi) ja rahavoogude testi (võlgnik ei suuda tähtaegselt täita sissenõutavaks muutunud kohustusi) abil.²⁴

On selge, et maksejõuetusmenetluses jääb paratamatult mingi osa võlausaldajate nõuetest rahuldamata – vastasel juhul ei oleks (vähemalt bilansilise testi järgi hinnates) tegemist võlgniku maksejõuetusega²⁵. Iga võlausaldaja soov saada oma nõue täies mahus rahuldatud on võlgniku absoluutse maksejõuetuse tingimustes kõigi võlausaldajate jaoks saavutamatu ning finantsraskustes võlgniku kohustustest vabastamine ei saa seega toimuda ilma võlausaldajate poolsete ohverdusteta.²⁶ A. Hudson leiab, et pankrotiõiguse keskmes on just võlausaldajad. Kui ettevõtte muutub maksejõuetuks, siis on kõigi osapoolte esmaseks huviks maksimeerida vara koosseisu, mis läheb võlausaldajate vahel jaotamisele ning seeläbi minimeerida võlausaldajate kaotusi (ehk rahuldamata jäävaid nõudeid).²⁷

Olemasoleva vara võlausaldajate vahel õiglaseks ning korrapäraseks jagamiseks on vajalik õiguslik mehhanism.²⁸ Kuna kõigi nõuete rahuldamiseks vahendeid ei jätku, siis peab seadusandja valima, kelle kanda jäävad riskid²⁹, sealhulgas määratlema kas ja milline osa kahjust jääb tagatud nõuetega võlausaldajate, sh pandipidajate kanda. Maksejõuetusest tulenevate riskide jaotamist konkreetsel viisil on võimalik põhjendada läbi pankrotimenetluse eesmärkide ja põhimõtete.

²³ Hudson, A. *Understanding Company Law*. Second edition. Routledge, London & New York, 2018, p 237-238.

²⁴ Fletcher, I. F. *The law of Insolvency*. Fourth edition. Sweet & Maxwell, London, 2009, p 1-001.

²⁵ Kui just ei esine olukorda, kus ettevõttest on sihilikult võlausaldajaid kahjustades oluline osa varast välja viidud ning see on võimalik läbi tagasivõitmise tagasi saada ning siiski võlausaldajate nõuded täies mahus rahuldada.

²⁶ Fletcher, I. F. 2009, p 1-004.

²⁷ Hudson, A. 2018, p 238.

²⁸ Mokal, R. J. Priority as pathology: the pari passu myth. *Cambridge Law Journal*, 2001/11, p 582.

²⁹ Wood, P. R. *Principles of International Insolvency*. London, Sweet & Maxwell, 1995, p 1.

Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustik on maksejõuetusõiguse üldiseks eesmärgiks määratlenud maksimeerida majanduslikku efektiivsust läbi krediidisüsteemi ja soosiva investeerimiskeskonna toetamise ning leidnud, et maksejõuetusõigus peaks tagama läbipaistva, ettenähtava ja kuluefektiivse reeglite kogumi.³⁰

Corki komitee poolt nimetatud hea ja kaasaegse pankrotiõiguse eesmärkide seas on muuhulgas: toetada krediidisüsteemi ning tulla toime selle ohvritega; ennetada konflikte võlausaldajate vahel; realiseerida maksejõuetu võlgniku vara, millest kaetakse võlausaldajate nõuded, võimalikult kiiresti ja minimaalsete kuludega; jagada pankrotivara realiseerimisest saadav tulem võlausaldajate vahel õiglaselt ja võrdselt; säilitada elujõulised äriettevõtted, kes on võimelised majandusse positiivselt panustama.³¹

UNCITRAL'i mudelseaduses toodud loetelu kohaselt on maksejõuetusõigusliku regulatsiooni põhieesmärkideks: turuosaliste kindlustunde tagamine, et soodustada majanduslikku stabiilsust ja majanduskasvu; võlgniku vara väärtuse maksimeerimine (mh saneerimise eelistamine likvideerimisele kui sel viisil saavad võlausaldajad oma nõuded rahuldatud suuremal määral); likvideerimiste ja reorganiseerimiste vahelise tasakaalu saavutamine; sarnastes tingimustes võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamine; õigesti ajastatud, efektiivse ja õiglase maksejõuetusmenetluse tagamine; pankrotivara säilitamine selle õiglaseks jaotamiseks võlausaldajate vahel; läbipaistva ja prognoositava regulatsiooni kindlustamine ning võlausaldajate menetluseelsete õiguste tunnustamine ja selge reeglistiku sätestamine eesõigusnõuete osas.³²

Pankrotimenetluse eesmärkide paljusus toob kaasa nende vastuolulisuse ja võistlevuse, seega võib kõikides pankrotimenetlustes kõikide eesmärkide saavutamist pidada ebatõenäoliseks.³³ Et ühes menetluses jõutaks näiteks võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamise ja ärimoraali tugevdamiseni on menetluses oluline saavutada tasakaal eri põhimõtete vahel.³⁴

³⁰ Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. Final version 2016. Drafted by the Nordic-Baltic Insolvency Network. Editor: Mikael Möller. Stockholm, Wolters Kluwer, 2016, p 13.

³¹ Cork, K. Insolvency law and practice: report of the review committee. London, Her Majesty's Stationery Office, 1982, p 54.

³² UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency. United nations commission on international trade law. New York, United Nations, 2005, p 10-13. Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (13.04.2018)

³³ K. Kerstna-Vaks. Kohtulik järelvalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. Juridica 2005/9, lk 655–666.

³⁴ Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica VI/2008, lk 352.

P. R. Wood nimetab pankrotimenetluse kolme olulise iseärasusena: üksikute võlausaldajate individuaalne tegevus võla sissenõudmiseks piiratakse – selle asemel on neil õigus osale jagamisele kuuluvast pankrotivarast; kogu pankrotivõlgniku vara kuulub kogumisse, mille arvelt rahuldatakse võlausaldajate nõudeid; võlausaldajate nõuded rahuldatakse vastavalt *pari passu* põhimõttele ehk lähtudes nende nõuete proportsioonidest.³⁵ Eelnevaga on ta väljendanud mitu olulist pankrotiõiguse põhimõtet: kollektiivsuse põhimõte, võrdse kohtlemise põhimõte ning *pari passu* jaotuspõhimõte.

Väljaspool pankrotimenetlust domineerib õigussuhetes järjekorra põhimõte (prioriteedipõhimõte). Näiteks sundtäitmise puhul saavad parema rahuldamisjärgu ning rahuldatakse eelisjärjekorras need nõuded, mis on esimesena täitmisele pööratud. Toimub võlausaldajate võidujooks. Järjekorra põhimõtte kohane võlausaldajate vaba võidujooks lõpeb pankrotimenetluse algatamisega: sel juhul hõlmab ühine täitmine kõiki võlausaldajaid³⁶ ning võlausaldajad osalevad menetluses kollektiivselt.

Kollektiivsuse põhimõte tähendab, et võlausaldajad võivad saada makseid vaid pankrotimenetluse kaudu. Sellest tuleneb asjaolu, et võlausaldaja on kohustatud kollektiivsest pankrotimenetlusest osa võtma, kui ta soovib võlgnikult makseid saada. Menetlusest väljajäämine tähendab oma õiguste kaotamist. Pankrotimenetluses osalemise kohustusega võetakse võlausaldajalt individuaalse tegutsemise võimalus.³⁷

Maksejõuetusmenetluses avaldub nn *common pool* probleem, mis seisneb selles, et rohkem kui ühel isikul on nõuded sama piiratud ressursi suhtes.³⁸ Kollektiivse menetluse mõte on asendada raskustes võlgniku erinevate võlausaldajate hajutatud tegutsemine ühtse reguleeritud menetlusega, milles tegeletakse võlgniku kohustustega. Menetluse kollektiivne iseloom illustreerib kõigile raskustes võlgniku võlausaldajatele lasuvaid piiranguid. Tehniliselt tähendab see võlausaldajate individuaalse tegevuse peatumist ning läbi täitemenetluse nõude rahuldamise keeldu. Maksejõuetusmenetlus kui kollektiivne menetlus ei ole aga isoleeritud ning selle raames peab arvestama ka teiste printsiipide ja õiguslike institutsioonidega³⁹ (sh pandi kontseptsiooniga). Siiski, kui mõned võlausaldajad saavad kollektiivsest menetlusest

³⁵ Wood, P. R. Principles of International Insolvency. Second edition. London, Sweet & Maxwell 2007, p 3.

³⁶ Foerste, U. Pankrotiõigus. Tallinn, OÜ Juura, 2018. Originaalkeeles München, Verlag C. H. Beck oHG, 2014, lk 4.

³⁷ Saarma, T. 2008, lk 357.

³⁸ Kilpi, J. The Ethics of Bankruptcy. London, New York, Routledge, 1998, p 13.

³⁹ Synvet, H. The Exclusion of Certain Creditors from the Law of Collective Proceedings - Current Issues in European Financial and Insolvency Law. Perspectives from France and UK. Oxford & Portland, Oregon, Hart Publishing, 2009, p 159-160.

kõrvale hiilida (nt juhul kui tagatud nõuetega võlausaldajad välistatakse menetlusest), siis ei saa kollektiivset menetlust pidada järjekindlaks.⁴⁰

Teoreetiliselt võiks seadusandja mitme võlausaldajaga pankrotijuhtumid ka eraldi reguleerimata jätta (ehk mitte üldse kohaldada kollektiivset menetlust) ning loota sellele, et võlausaldajad püüavad vaatamata võlgniku ebapiisavale maksevõimele kaitsta oma õigusi individuaalselt kohtu abiga ning sundtäitmise kaudu. Sellisel juhul saaks rahuldatud nende võlausaldajate nõuded, kes nõuded õigeaegselt täitmisele pööravad, hilinenud võlausaldajate jaoks tähendaks see lihtsalt ebaõnne. Mõned võlausaldajad võiksid oma eriliste suhete kaudu võlgnikuga (sõprus, äriine seotus jne) või ka surve avaldamise teel saavutada olukorra, kus üha napimaks muutuva vara suhtes oleks nende peale mõeldud eelisjärjekorras. Juhul kui seadusandja aga otsustab kollektiivse menetluse kasuks (mis tähendab võlgniku õigussuhete lahendamist ning seejärel järele jääva vara jagamist), siis avaldub võimalus saada oluliselt rohkem tulu kui igakordsete sundtäitmiste – üksikute varasse kuuluvate esemete müügi – kaudu oleks võimalik.⁴¹

Ka J. Kilpi leiab, et individuaalne nõuete realiseerimine vähendab üldjuhul varakogumi hulka grupi kui terviku jaoks. Individuaalne tegevus võtab rohkem ressursi, pöörab võlausaldajad üksteise vastu ning tihti tekitab neile endale või võlgniku varale kahju.⁴² Pankrotimenetlusega, mis kehtestab kollektiivse ja kohustusliku menetluse kõigile võlausaldajatele, pannakse võlausaldajad käituma justkui ühena⁴³ ning välistatakse nende individuaalne tegevus, mis eelduslikult vähendab võlgniku varakogumi hulka. Võlausaldajate võidujooksu lõpetamist (ehk kollektiivse menetluse algamist) pankrotimenetluse algatamisega õigustatakse ka õigusrahu kaitsmisega.⁴⁴

Kollektiivsuse põhimõttega seostatakse otseselt ka jaotise alusel nõuete rahuldamist kui pankrotiõiguse juhtideed.⁴⁵ Kollektiivse lähenemise tuumaks on I. Fletcheri arvates põhimõte, et võlgniku vara lõplikul jagamisel ühetaoliste võlausaldajate vahel rakendatakse meetodit leidmaks kõigi nende võlausaldajate nõuete vähendamise ühtne määr – see on nn *pari passu* printsiip pankrotivara jagamiseks,⁴⁶ mille järgi jagavad võlausaldajad ettevõtte

⁴⁰ Synvet, H. 2009, p 164.

⁴¹ Foerste, U. 2018, lk 3.

⁴² Kilpi, J. 1998, p 13.

⁴³ Jackson, T. H. The Logic and Limits of Bankruptcy Law. Cambridge, Harvard University Press, 1986, p 13.

⁴⁴ Foerste U. 2018, lk 7.

⁴⁵ Foerste U. 2018, lk 5.

⁴⁶ Fletcher, I. F. 2009, p 1-005.

likvideerimisel varad, mis on maksejõuetus ühingus jagada jäänud, võrdeliselt⁴⁷. Rõhutatakse, et õiglane on jaotada pankroti korral tekkiv kahju kõikide võlausaldajate vahel.⁴⁸ Ka A. R. Keay ja P. Walton'i hinnangul on võlausaldajate võrdse kohtlemise (*pari passu* jaotuse) põhimõtte kantud ideest, et võimalikku kahju peavad kõik võlausaldajad kandma võrdselt.⁴⁹

Pari passu printsiipi loetakse pankrotiõiguse fundamentaalseks reegliks. V. Finch selgitab, et niinimetatud "tugeva" versiooni järgi *pari passu* printsiibist jagavad tagamata nõuetega võlausaldajad vara võrdeliselt vastavalt oma nõuete suurusele. "Nõrgas" versioonis jagatakse vara kindlate seadusjärgsete järjekohtade alusel (nt esmalt töötajate nõuded ja seejärel tavaliste tagamata võlausaldajate nõuded).⁵⁰ R. J. Mokal leiab, et kuna *pari passu* printsiip tagab maksejõuetusmenetluse olulisi eesmärke, näiteks võlausaldajate õiglast kohtlemist, siis peaks iga kõrvalekalle sellest muret tekitama.⁵¹

P. R. Wood leiab, et vaatamata sellele, et öeldakse, et *pari passu* printsiip on pankrotimenetluses fundamentaalne, ei järgita seda reaalselt mitte üheski õigussüsteemis. Vastupidi – võlausaldajatele tehakse väljamsed vastavalt prioriteetsuse järjekorrale.⁵² Kuna *pari passu* printsiibi järgi rahuldatavad nõuded rahuldatakse alles peale super-prioriteetseid nõudeid (milleks võivad olla ka tagatud nõuded) ning prioriteetseid nõudeid (nt pankrotimenetluse kulud, töötajate nõuded, maksnõuded), siis kuulub praktikas selle grupi vahel jagamisele kui üldse siis väga väike osa pankrotivõlgniku varast.⁵³ Ka R. J. Mokal on arvamusel, et *pari passu* printsiip ei väljendu tegelikult selles, kuidas maksejõuetu võlgniku varad tegelikult jaotatakse.⁵⁴ Ta leiab, et pankrotimenetluse maailmas valitseb formaalselt ebavõrdsus ning arusaama, et *pari passu* printsiip on vajalik selleks, et tagada pankrotimenetluse õiglust, peaks ära unustama.⁵⁵

Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustiku soovitustes leitakse, et selleks, et mõne tagamata nõudega võlausaldaja suhtes *pari passu* printsiibist kõrvale kaldumine oleks aktsepteeritav, peab olema väga kaalukad põhjused.⁵⁶ Seega aktsepteeritakse tagatud nõuetele

⁴⁷ Finch, V. Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles. Second Edition. New York, Cambridge University Press, 2009, p 599.

⁴⁸ Foerste, U. 2018, lk 7.

⁴⁹ Keay, A. R., Walton, P. Insolvency Law: Corporate and Personal. Essex, Pearson Education Limited, 2003, p 22.

⁵⁰ Finch, V. 2009, p 599.

⁵¹ Mokal, R. J. 2001, p 582.

⁵² Wood, P. R. The Bankruptcy Ladder of Priorities. Business Law International, 2013, Vol. 14, No. 3, p 209.

⁵³ Wood P. R. 1995, p 26.

⁵⁴ Mokal, R. J. 2001, p 582.

⁵⁵ Mokal, R. J. 2001, p 620.

⁵⁶ Nordic-Baltic Recommendations, p 47.

pari passu printsiibist erandi tegemist kuid muude eelisõigusnõuete kehtestamist iseenesest mõistetavaks ei peeta.

Eristada tuleb *pari passu* põhimõtet kui pankrotimenetluse jaotuspõhimõtet ning *pari passu* põhimõtet kui menetlusliku võrdsuse põhimõtet. Laiemat käsitlust *pari passu* põhimõttest tuntakse ka võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttena.

T. Saarma on selgitanud, et võlausaldajate võrdsuse põhimõte tähendab nii materiaalselt võrdsust ehk võrdsete kohtlemist võrdselt ja ebavõrdsete kohtlemist ebavõrdselt kui ka formaalselt võrdsust ehk võrdsete ja ebavõrdsete ühesugust kohtlemist. Algselt küll tähendas võrdsus materiaalses mõttes seda, et kõikidele võlausaldajatele kuulus nende nõuete suhtelise määra järgi arvestatav osa võlgniku varast (sisuliselt *pari passu* printsiip). Selles tähenduses kasutatakse võrdsuspõhimõtte kohta mõnikord ka nimetust „jaotuspõhimõte“. Aja jooksul on kõikides turumajandusega riikides kadunud võlausaldajate võrdsuse põhimõte selle algses tähenduses, tavaliste võlausaldajate õiguslik positsioon on kõikjal nõrgenenud. Võrdsuspõhimõtte sisu on läbi teinud radikaalse muutuse. Samas positsioonis olevaid võlausaldajaid tuleb kohelda võrdsel moel, kuid võrdsuse asemel räägitakse tihti erapooletu kohtlemise põhimõttest.⁵⁷ Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet kasutatakse laialt tähistamaks võlausaldajate üldist õiguslikku seisundit.⁵⁸ Hudson kirjeldab võrdse kohtlemise põhimõtet (*pari passu* printsiipi laiemas mõttes) kui ühte tähtsaimat pankrotiõiguses ning sisustab selle järgnevalt: ühelegi võlausaldajale (või võlausaldajate klassile) ei anta ebaõiglast eelist teiste võlausaldajate ees.⁵⁹

Võrdse kohtlemise printsiibi täielik kohaldamine on võimatu sel põhjusel, et võlausaldajad ja võlgnik on varem sõlminud erineva sisuga kokkuleppeid, mille kohaselt ei saa kõiki võlausaldajaid võrdsena kohelda. Lepinguvabaduse põhimõttest lähtudes tuleb austada võlausaldaja ja võlgniku varasemaid kokkuleppeid ehk tuleb arvestada pankrotimenetluses kehtiva pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise ja austamise printsiibiga, mille kohaselt tuleb enne pankrotimenetlust kehtivaid õiguseid pankrotimenetluses tunnustada nii suures ulatuses kui võimalik.⁶⁰ Pankrotiõigus saab muud õigust muuta ainult siis kui see on vajalik pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks.⁶¹ Pankrotiregulatsioon peaks kollektiviseerima võlgniku vara võlausaldajate vahel (kelle nõuded on tekkinud menetluse

⁵⁷ Saarma, T. 2008, lk 4.

⁵⁸ Fletcher, I. F. *Insolvency in Private International Law. National and International Approaches*. Second Edition. Oxford, Oxford University Press, 2005, p xxiv, p 9.

⁵⁹ Hudson. A. 2018, p 238-239.

⁶⁰ Saarma, T. 2008, lk 355.

⁶¹ Baird, D.G. *The Elements of Bankruptcy*. Fifth Edition. New York, The Foundation Press Inc, 2010, p 5.

eelselt) jaotamise protsessi, kuid samas ei tohiks luua ega tühistada õigusi ja kohustusi, mis eksisteerivad väljaspool pankrotimenetlust, välja arvatud juhul kui see on vajalik kollektiivse nõuete rahuldamise võimaldamiseks.⁶²

Pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise ja austamise printsiibi järgi tuleb pankrotimenetluse eelsed õigused, kohustused ja vara üle kanda pankrotimenetlusse, püüdes samas võimalikult suures mahus tagada võlgniku ja võlausaldaja vahel enne pankrotimenetlust sõlmitud lepete säilimine. Pankrotimenetlus ei lõpeta isikute õigusi, vaid piirab selliste õiguste teostamist.⁶³ Võlausaldaja ja võlgniku varasemat lepet tagatise kohta tuleb austada ka pankrotimenetluses.⁶⁴

Olulised põhimõtted, mida tuleb muuhulgas arvestada pandipidaja õigustatud positsiooni hindamisel pankrotimenetluses on kollektiivsuse põhimõte, *pari passu* jaotuspõhimõte, võrdse kohtlemise põhimõte ning pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise ja austamise põhimõte. Nimetatud põhimõtted ei ole täielikult ühildatavad, mistõttu tuleb erinevaid põhimõtteid kaaluda, arvestades seejuures ka pankrotimenetluse eesmärke.

Pankrotimenetluse laiemaks üldtunnustatud eesmärgiks on krediidisüsteemi toetamine. Oluliste eesmärkidena saab veel nimetada järgnevad: õiglase, läbipaistva ja ettenähtava menetluse kindlustamine, elujõuliste ettevõtete säilitamine ning võlausaldajate vahel jaotamisele mineva vara maksimeerimine.

1.2. Saneerimismenetluse eesmärgid ja põhimõtted

Võlgniku maksejõuetus ei tohiks igal juhul viia tema likvideerimiseni. Prof R. Goode leiab, et võimalusel tuleb pankrotimenetluses proovida võlgniku maksevõime taastamist⁶⁵ ning Corki komitee arvates on oluline tuvastada ja võimalusel saneerida lähenevat pankrotti võimalikult varajases staadiumis ning säilitada elujõulised äriettevõtted, kes on võimelised majandusse positiivselt panustama.⁶⁶ Õiguskordades, kus pankroti- ja saneerimismenetlus on eraldi menetlused, on saneerimismenetlus majanduslikes raskustes ettevõtja jaoks alternatiivne valikuvõimalus pankrotimenetluse kõrval.

⁶² Jackson, T. H. Translating assets and liabilities into the bankruptcy forum - Corporate bankruptcy. Economic and Legal Perspectives. New York, Cambridge University Press, 1996, p 72.

⁶³ Goode, R. Principles of Corporate Insolvency Law. London, Sweet & Maxwell, 1997, p 37.

⁶⁴ Saarma, T. 2008, lk 4.

⁶⁵ Goode, R. 1997, pp 25-28.

⁶⁶ Cork, K. 1982, pp 53-54.

Saneerimismenetlust kasutatakse selliste ettevõtete puhul, mis on iseenesest elujõulised kuid mille bilansilised näitajad on kehvad.⁶⁷ Sellise ettevõtte vara on eelduslikult kasulikum alles hoida ja kasutada rehabiliteeritud ettevõttes kui likvideerimisel müüa. Ettevõtte nn. päästmisel säilitatakse töökohad, tagatakse võlausaldajatele nõuete suuremal määral rahuldamine ning võimalik, et suudetakse edaspidi ka omanikele tulu teenida.⁶⁸

Saneerimisel tuleb eristada ettevõtja püsivat maksejõuetust ja ajutist maksejõuetust, mis on saneerimismenetlusega ületatav.⁶⁹ Saneerimisest tuleks keelduda, kui on ilmselge, et ettevõtja kohustuste, vara ja eeldatavate sissetulekute suhe on selline, et mõistlikke saneerimisabinõusid (mida võlausaldajad ja/või kohus võiks põhimõtteliselt heaks kiita) rakendades ei saavutataks olulise osa jaoks võlausaldajatest või olulise osa kohustuste osas suure tõenäosusega paremat tulemust kui ettevõtja pankroti korral. See tähendab, et saneerimismenetluse välistab üksnes püsiv maksejõuetus.⁷⁰ Ettevõtted, millel puudub saneerimisvõimekus, tuleks võimalikult kiiresti ja efektiivselt likvideerida.⁷¹

Saneerimise kaudu aidatakse majandusraskused ületada eelkõige ühiskonna jaoks olulistel ettevõtetel. Seda, kas ettevõtte on oluline ehk kas tema majanduslik säilitamine kaalub üles muud maksejõuetusõiguse aluseks olevad väärtused (nt maksedistsipliini säilitamise või pankrotiõiguse sanktsioneeriva rolli ühiskonnas), on võimalik hinnata väljakujunenud väärtuste alusel.⁷² Ühiskonna jaoks olulisteks ettevõteteks võib pidada näiteks suuri tööandjaid.

Saneerimine võib olla kantud mitmetest eesmärkidest: võlausaldajate nõuete väärtuse suurendamine, ettevõtte omanikele ja juhatusele teise võimaluse andmine, puudutatud isikute, näiteks töötajate kaitsmine ettevõtte likvideerimisest tulenevate tagajärgede eest.⁷³ Saneerimisseaduse⁷⁴ (SanS) § 2 järgi on ettevõtte saneerimine abinõude kompleksi rakendamine ettevõtte majanduslike raskuste ületamiseks, tema likviidsuse taastamiseks, kasumlikkuse parandamiseks ja jätkusuutliku majandamise tagamiseks. Ettevõtte saneerimise menetluse eesmärgiks on ettevõtja, võlausaldaja ja kolmanda isiku huvide arvestamine ja õiguste kaitsmine ettevõtte saneerimise käigus (§ 1).

⁶⁷ Goode, R. Principles of Corporate Insolvency Law. Fourth Edition. Student Edition. London, Sweet and Maxwell, 2011, p 476.

⁶⁸ Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes. The World Bank. Revised 2011, p 6. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/5807554-1357753926066/ICRPrinciples-Jan2011%5bFINAL%5d.pdf> (12.03.2018)

⁶⁹ RKTkm 3-2-1-122-09, p 20.

⁷⁰ RKTkm 3-2-1-25-11, p 35.

⁷¹ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency, p 15.

⁷² Niklus, I. 2008, lk 370.

⁷³ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency, p 15.

⁷⁴ Saneerimisseadus. - RT I 2008, 53, 296.

Saneerimismenetluse mõte on anda raskustes võlgnikule teine võimalus. Menetlus on suunatud võlgade ümberkujundamisele formaliseeritud ümberkujundamiskavas eesmärgiga leevendada võlgniku kehva majanduslikku olukorda ning võimaldada tal jätkata majandustegevusega.⁷⁵ Saneerimisprotsessi läbi taastatakse võlgniku jätkusuutlik finantsseisund.⁷⁶

Riigikohus on selgitanud, et saneerimismenetluse keskne mõte on pakkuda alternatiivi pankrotimenetlusele, võimaldades makseraskustes ettevõtjal saada riigilt ajutist kaitset võlausaldajate võlgade sissenõudmise vastu, et vältida ettevõtja pankrotti. Kaitse andmise tingimus on aga, et ettevõtja suudab selle tulemusena vähemalt osaliselt võlad tasuda ja oma tegevust normaalselt jätkata.⁷⁷

Saneerimismeetmetena kasutatakse nõuete vähendamist ja ajatamist, võlgade aktsiateks või osadeks konverteerimist ning teatud ettevõtte osade võõrandamist.⁷⁸ Eesti saneerimisseadus nimetab ümber kujundamisena muuhulgas (tegemist lahtise loeteluga) kohustuse täitmise tähtaja pikendamine, rahalise nõude täitmine osamaksetega, võlasumma vähendamine ning kohustuse asendamine juriidilise isiku osa või aktsiaga (§ 22 lg 1).

Maailmapanga soovitude järgi peaks saneerimismenetlus tagama kiire ja lihtsa juurdepääsu ettevõtte päästmise protsessi, võimaldama äriplaani läbirääkimisi, võimaldama võlausaldajate enamusel kes pooldavad mingit plaani või tegevust siduda vastavaga kõik võlausaldajad ning tagama ka järelevalve, et vältida protsessi kuritarvitamist.⁷⁹

Eesti saneerimisseaduse loomisel võeti aluseks järgnevad põhimõtted: säilitada tuleb pankrotimenetluse senine põhiolemus (saneerimismenetlus pakub majanduslike raskuste saabumisel ettevõtja jaoks alternatiivse valikuvõimaluse pankrotimenetluse kõrval); saneerimine saab toimuda üksnes juhul, kui võlausaldajate nõuded saavad saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus; saneerima peaks üksnes neid ettevõtteid, mis turusituatsiooni arvesse võttes jätkamist vajavad; saneerimismenetluse aluseks on ettevõtja aktiivsus; menetlus on kohtulik tagamaks õigusselgust ning võimalust

⁷⁵ Smith, D.C., Strömberg, P. Maximizing the value of distressed assets: Bankruptcy law and the efficient reorganization of firms. Prepared for the World Bank conference on Systemic Financial Distress. 2004, p 17.

⁷⁶ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency, p 7.

⁷⁷ RKTkm 3-2-1-25-11, p 49.

⁷⁸ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency, p 7.

⁷⁹ Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes, p 6.

koostada saneerimiseks vajalik plaan siduvana ka mittenõustunud osalistele ning menetlus peaks tagama võimaluse pahatahtlike võlausaldajate arvamuse neutraliseerimiseks.⁸⁰

Saneerimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt peab loodav seadus tagama esmajärjekorras menetluse, milles kõikide osapoolte huvid ja õigused on tasakaalus ning eesmärgipäraselt kaitstud.⁸¹

Saneerimisseaduse koostamisel võeti muuhulgas aluseks põhimõte, et saneerimismenetluses peaks olema võimalik neutraliseerida pahatahtlike võlausaldajate arvamusi. Paljude riikide (muuhulgas Saksamaa) kogemused on näidanud, et väga sageli ebaõnnestub ettevõtte saneerimine seetõttu, et oluline võlausaldaja ei soovi ettevõtte saneerimises osaleda ja seejuures ei ole tema otsuse aluseks mitte majanduslik analüüs, vaid pigem emotsionaalne soov võlgnikku kahjustada. Saneerimisseaduses sooviti selline vastutöötamise võimalus kõrvaldada ja nii loodigi võlausaldajate poolt vastu võetava saneerimiskava kõrvale alternatiivina saneerimiskava kohtuliku kinnitamise võimalus ilma, et see oleks eelnevalt võlausaldajate poolt vastu võetud. Samas on see võimalik üksnes selliste seaduses sätestatud eelduste esinemisel, mis peaksid andma märku sellest, et saneerimiskava vastuvõtmine on nurjunud kellegi pahatahtlikkuse või passiivsuse tulemusena.⁸²

Saneerimismenetluse regulatsiooniga on ette nähtud, et konkreetse võlausaldaja huvid võidakse saneerimismenetluses teatud määral kõrvale jätta ja saneerimismenetluses on ettevõtja huvid paratamatult mõnevõrra olulisemad kui võlausaldaja huvid. Määravaks tuleb võlausaldaja huvide ja õiguste kaalumisel lugeda seda, kas võlausaldaja huve on oluliselt rikutud. Kavas tuleb adekvaatselt hinnata seda, mis saaks nõuetest saneerimiskava kinnitamata jätmisel ehk millised võimalused oleksid nende rahuldamiseks pankrotimenetluses. Seega võib väita, et ettevõtja huvid on võrreldes võlausaldajate huvidega saneerimismenetluses mõnes mõttes esiplaanil.⁸³

Saneerimine saab toimuda üksnes juhul, kui võlausaldajate nõuded saavad saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus. Eesti saneerimisseaduses väljendub see põhimõte selles, et ettevõtte saneerimisele peavad reeglina andma oma heakskiidu võlausaldajad, kelle õigusi saneerimiskava mõjutab.⁸⁴ Skandinaavia-Balti

⁸⁰ Niklus, I. 2008, lk 370-371.

⁸¹ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 3. Arvutivõrgus kättesaadav:

<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/f36b2d4a-28b9-428d-8b8d-ce3a3d52ca6a> (27.03.2018)

⁸² Niklus, I. 2008, lk 372.

⁸³ Vutt, M. Saneerimiskava kinnitamise praktika. Kohtupraktika analüüs. Riigikohtu õigusteabe osakond. Tartu, 2011, lk 3.

⁸⁴ Niklus, I. 2008, lk 371.

maksejõuetusõiguse koostöövõrgustiku soovitusel märgitakse samuti, et võlausaldajad ei tohiks saneerimismenetluse tulemusena oma tahte vastaselt saada oma nõuded rahuldatud vähemal määral kui pankrotimenetluses.⁸⁵ Riigikohus on rõhutanud pandipidajate õigusliku positsiooni osas erisuste tegemise vajadust saneerimismenetluses selgitades, et pandipidajast võlausaldajaid ei või kohelda oluliselt halvemini kui neid koheldakse pankrotimenetluses.⁸⁶

Saneerimismenetluses kohalduvad muuhulgas varasemalt käsitletud pankrotiõiguse põhimõtted – kollektiivsuse põhimõte, võrdse kohtemise põhimõte ning menetluseelsete õiguste austamise põhimõte (vt p 1.1).

Saneerimismenetlus on suunatud võlgade ümberkujundamisele eesmärgiga parandada võlgniku finantsseisundit ning võimaldada tal jätkata majandustegevusega. Saneerimise eelduseks on ettevõtte saneerimisvõimekus ning lõplikult maksejõuetud ettevõtted, kellel vastav võimekus puudub, tuleks likvideerida. Saneerimismenetluse reeglid peaks võimaldama võlausaldajate enamusel kes pooldavad mingit plaani või tegevust siduda vastavaga kõik võlausaldajad. See tähendab, et menetlus peaks andma võimaluse neutraliseerida pahatahtlike võlausaldajate arvamus. Menetluses peaks siiski arvestama kõigi osapoolte huvidega – oluline on ettevõtte ja võlausaldajate huvide kaalumine. Keskne põhimõte, mida tuleb arvestada pandipidaja õigustatud positsiooni hindamisel saneerimismenetluses on, et võlausaldajad ei tohiks saneerimismenetluse tulemusena oma tahte vastaselt saada oma nõuded rahuldatud vähemal määral kui pankrotimenetluses.

1.3. Pandipidaja erikohtlemise põhjendatus maksejõuetusmenetluses

Kompleksses krediidil põhinevas ühiskonnas üritatakse läbi seadusandluse leida õiglast tasakaalu võlausaldajate ja võlgnike huvide vahel. Arutledes, kus see tasakaalupunkt võiks olla, peab arvestama, et võlausaldaja on see kes omab kapitali, millele võlgnik otsib ligipääsu kuivõrd esmalt on see kasulik talle, kuid teiseks on see kasulik ka võlausaldajale tekitades tema kapitalile nõudluse ning kolmandaks, ühiskonnale laiemalt. Seadusandlus peab võlausaldajale andma kindluse krediiti anda ning teisest küljest ohjeldama võlgnike kes võivad käituda mõtlematult või vastutustundetult.⁸⁷ Üheks selliseks vahendiks on pandiõigus, mis eelduslikult annab võlausaldajale krediidi andmisel kindluse ning teisest küljest seob võlgniku vara tema võlga, mis peaks distsiplineerima teda oma kohustusi täitma.

⁸⁵ Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law, p 13.

⁸⁶ RKTkm 3-2-1-28-13 p 14.

⁸⁷ Cork, K. 1982, p 13.

Pandiõigust (panti) kasutatakse tsiviilkäibes ulatuslikult erinevate nõuete, enamasti krediidinõuete tagatisena, mille arvel saab krediidiandja tagatud nõude rahuldada. Vähemalt eelduslikult on esemeline tagatis (pant) võlausaldaja jaoks püsivam, kuna tagatis ei sõltu vara omaja võimalikust muutuvast varalisest seisundist.⁸⁸

Arvatakse, et pandiõiguse institutsiooni olemasolu soodustab majanduskasvu ja toetab majanduslikku aktiivsust. Tagatise saamise võimalus julgustab krediidiandjaid andma välja laene, mis vastasel juhul ei oleks kättesaadavad ning seeläbi stimuleeritakse majandust. Võlgniku võimalikku maksejõuetust puudutav risk on üks faktoreid, mille alusel krediidiandja hindab, kas vastav tehing on tema jaoks kasulik või mitte.⁸⁹ Riski mõjutab muuhulgas võimalus saada võlgniku maksejõuetuse korral oma nõue kas täielikult või osaliselt (näiteks pandiga koormatud vara arvel) rahuldatud.

Professor I. Fletcher on arvamusel, et see kui palju krediiti väljastatakse sõltub muuhulgas sellest, kui täpselt on võlausaldajatel võimalik kalkuleerida riske ja kulusid seoses võimalike maksejõuetute võlgnike ja pankrotimenetlustega⁹⁰ ning ta leiab, et poliitikakujundajatel tuleb ühiskonnas säilitada üldine kindlus õiguslike kohustuste püsivusse, kuivõrd need on lõppastmes krediidisüsteemi aluseks. Teisest küljest aga võib tema arvates liiga range ja paindumatu võlgade sissenõudmise ja kohustusi mitte-täitvate isikute karistamise poliitika pärssida ettevõtlust, mis aga lõppastmes toob kaasa majandusliku arengu.⁹¹

Professor V. Finch leiab sarnaselt, et krediidi väljastamisel võlgniku poolt pakutav tagatis on krediidiandja jaoks atraktiivne kuna see alandab tema riske andes krediidiandjale privilegeeritud nõude võlgniku maksejõuetuse korral. Juhul kui krediidiandja annab tagatiseta laenu, riskib ta sellega, et tema nõuded saavad pankrotimenetluses rahuldatud alles pärast tagatud nõudeid⁹² (kui üldse).

Maailmapanga raportis leitakse, et moodsa krediidil põhineva majanduse üheks sambaks on muuhulgas võimalus vabalt anda krediidiandjatele tagatise eesmärgiga saada juurdepääs krediidile soodsama hinnaga. Tagatud tehingud mängivad hästi toimivas turumajanduses väga suurt rolli. Seadused, mis reguleerivad tagatud laene/krediiti leevendavad krediidiandjate riske võlgniku kohustuse mittetäitmise puhuks ja seetõttu suurendavad kapitali liikumist ja tagavad juurdepääsu odavale krediidile. Seevastu tagatise puudutavad vastuolud ja ebamäärasus

⁸⁸ Varul, P. jt (koost.) Asjaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2014, lk 174.

⁸⁹ McCormack, G. The priority of secured credit: an Anglo-American perspective. *Journal of Business Law*, 2003, Jul, p 389-419, p 397.

⁹⁰ Fletcher, I. F. 2009, p 1-005.

⁹¹ Fletcher, I. F. 2009, p 1-004.

⁹² Finch, V. 2009, pp 88-89.

õiguslikus regulatsioonis on kõrge hinnaga või üleüldse kättesaamatu krediidi peamiseks põhjuseks.⁹³

Ka professor P. Wood rõhutab pankrotiõiguse üldiste poliitikasoovituste juures, et õiguslik raamistik peaks olema selline, mis majandusliku efektiivsuse ja kulude vähendamise huvides alandab krediidiriske.⁹⁴

R. M. Goode leiab, et juhul, kui kohelda pankrotimenetluses pandiga tagatud nõuet võrdselt teiste, tagamata nõuetega ning rahuldada kõik nõuded lähtudes üksnes nende rahalisest suurusest, siis tekib olukord, kus võlausaldajal, kelle nõue on pandiga tagatud, ei ole seatud pandist mingit kasu. Kirjeldatud olustik muudaks sisutühjaks pandi institutsiooni kuivõrd ei tagaks pandipidaja nõuet pankrotimenetluse korral ning mõjuks halvasti majandussuhete arengule ja stabiilsusele.⁹⁵

Ära märkimist väärib ka krediidiasutustele kehtestatud nõuete aspekt. Kuna stabiilseid krediidiinstitutsioone peetakse hästi toimiva ja modernse majanduse eelduseks, siis nii riikidel kui ka rahvusvahelisel kogukonnal on oluline huvi krediidisüsteemi stabiilsuse vastu. Sellisest huvist ajendatuna loovad riigid iseseisvalt aga ka rahvusvaheliste organisatsioonide tasemel reeglid, mis peaks stabiilsuse tagama. Stabiilsuse aluseks on riskitundlik lähenemine. Selles osas peetakse oluliseks kehtestada pankadele limiidid, mille piiresse pankade poolt võetavad riskid peavad jääma. Laenude välja andmisel sõltub riskiprofiil muuhulgas antavatest tagatistest.⁹⁶

Krediidiandjal on teoreetiliselt võimalus võlgnike võimalikust maksejõuetusest tulenevaid riske maandada (selle asemel, et võtta tagatis) tõstes intressimäära piisavalt kõrgeks, et saadav kasum ületaks võlgnike maksejõuetusest tuleneva kahju. Vastav lahendus on aga piiratud, kuna liiga kõrged intressimäärad võivad tekitada olukorra, kus laenu võtmine ei ole enam laenaja jaoks kasulik. Seega, kui võlgniku võimalikku maksejõuetust puudutav risk on kõrge, siis on keeruline konstrueerida krediiditehingut, milles mõlemad pooled näevad enda jaoks kasu.⁹⁷

⁹³ Building Effective Insolvency Systems. A report from the Working Group on Debtor-Creditor Regimes. The World Bank, 1999, p 4. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://pubdocs.worldbank.org/en/919511468425523509/ICR-Principles-Insolvency-Creditor-Debtor-Regimes-2016.pdf> (19.03.2018)

⁹⁴ Wood, P. R. 2007, p 6.

⁹⁵ Goode, R. 1997, p 39.

⁹⁶ Stöcker, O., Stürner, M. Flexibility, Security and Efficiency of Security Rights over Real Property in Europe. Volume III. Berlin, 2010, p 105.

⁹⁷ McCormack, 2003, p 397.

Arusaama, et laenu võtmisel antav tagatis mõjutab krediidiriski hinnangut, mille tulemusel alandatakse intressimäära, vaidlustades öeldakse ka, et vastava argumentatsiooniga tehakse idealiseeritud üldistusi krediidiandjate käitumisest, mis tegelikus elus sellisel kujul ei realiseeru. Pankade eesmärgiks on teenida kasumit ning seega kehtestavad nad nii kõrged intressimäärad kui vähegi turg kannatab. Kui krediidi soovija on halva krediidireitinguga, siis mitte ainult ei nõuta temalt tagatist, vaid kehtestatakse ka kõrgem intressimäär, mis kompenseeriks kõrgema riski võtmist. Ja vastupidi: kui tegemist on laitmatu krediidireitinguga ettevõttega, siis võib sellel ettevõttel olla võimalik mitte ainult vältida tagatise andmist, vaid tulenevalt talle laenu anda soovivate pankade konkurentsist ka suruda alla laenu hinda.⁹⁸ Siiski jääb ka selles käsitluses alles tagatise positiivne mõju – isegi, kui tagatise andmine ja krediidi hind ei ole otseses korrelatsioonis, siis nende laenajate puhul, kelle krediidireiting ei võimalda saada ilma tagatist andmata odavat laenu, võimaldab tagatise andmine siiski kui mitte laenu hinda alandada, siis ehk üleüldse laenu saada.

Maailmapank on leidnud, et laialt levinud nõue tagatise andmiseks näitab, et krediidi andmine ei ole seotud ainult selle hinnaga ning paljudel juhtudel, kui laenu taotlejal ei ole võimalik anda piisavalt turvalist tagatist, keeldub krediidiandja üldse laenu andmisest selle asemel, et anda laen kõrgema intressiga.⁹⁹ Krediidi hinna tõstmist ei saa eelnevalt käsitletut arvesse võttes pidada alternatiiviks tagatise võtmisele.

Pandile kui tagatistele igasuguse eelisseisundi andmata jätmist maksejõuetusmenetluses võiks pankrotimenetluse põhimõtetest lähtuvalt õigustada käsitlusega, et pankrotimenetluses kuulub võlgniku vara kõigile võlausaldajatele ühtse grupina ja mitte enam võlgnikule endale. Kuivõrd võlgnikul ei ole pankrotimenetluses üldjuhul lubatud pankrotivaraga tehinguid teha ega seada mõnd võlausaldajat teistest soodsamasse seisundisse, siis ei tohiks olla võimalik, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajad saavad menetluses täieliku prioriteedi. Sellise argumentatsiooni vastukaaluks on pandieelsete õiguste austamise põhimõte ning asjaolu, et vastava eelise on pandipidaja saanud mitte pankrotimenetluses vaid sellele eelnevalt.¹⁰⁰

Eelnevast tulenevalt peab asuma seisukohale, et tagatiste (ja eelkõige pandi kui eelduslikult kõige püsivama neist) institutsioon on oluline krediidisüsteemi mõjutaja. Krediidiandjate otsus krediidi väljastamise ja selle hinna kohta sõltub muuhulgas antavast tagatisest ja nende püsivusest (mh maksejõuetuse kontekstis). Kui maksejõuetusmenetluse reeglite järgi ei oleks pandiga tagatud nõuetel mitte mingisugust eelist võrreldes tagamata nõuetega, siis ei oleks

⁹⁸ McCormack, G. 2003, p 397.

⁹⁹ Building Effective Insolvency Systems, p.3.

¹⁰⁰ McCormack, G. 2003, p 396.

pandiga tagamisel ka riski alandavat toimet, millest tuleneb krediidi väljastamise ja hinna otsus ning krediidi kättesaadavusest omakorda majanduskasv. Seega on pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad käesoleva töö autori hinnangul õigustatud erikohtlemisele maksejõuetusmenetluses ning edasine küsimus seisneb selles, milline see eriseisund peaks olema: kas tuleks pandiese pankrotivara hulgast üldse välja jätta või anda menetluses osalevale pandipidajale menetluses eelisõigused.

Inglismaa võla- ja pankrotiõiguse pikaajaseks põhimõtteks on olnud, et võlausaldaja saab muuhulgas pankrotimenetluse puhuks ennast täiendavalt kaitsta oma nõuet mingil õiguslikult tunnustatud viisil tagades, kuna sel juhul jääb pant kehtivaks ja realiseeritavaks ka võlgniku maksejõuetuse olukorras ning ka sellest tulenevas võimalikus pankrotimenetluses. Arvestades, et pankrotimenetluses saavad enamasti võlausaldajate nõuded rahuldatud oluliselt väiksemal määral kui on tegelikud nõuded, on pandipidajatel oluline eelis tagamata nõuetega võlausaldajate ees. Pandipidaja saab võlgniku pankroti korral oma pandi väljaspool pankrotimenetlust realiseerida ning seeläbi potentsiaalselt enda nõude täielikult rahuldatud saada ja veelgi enam – teha seda vältides menetlusest tulenevat viivitust, millega tagamata nõuetega võlausaldajad peavad leppima, kui nad üldse mingi osa oma nõudest rahuldatud saavad.¹⁰¹ Pandiga võlausaldajat seega Inglismaa regulatsioonis *pari passu* jaotusprintsii ei mõjuta ning ta ei pea temale kuuluvat vara teiste pankrotivõlgniku võlausaldajatega jagama.¹⁰² Inglise pankrotiõigus tegeleb eksklusiivselt võlgniku koormamata vara realiseerimisega ning tulemi jagamisega tagamata nõuetega võlausaldajate vahel.¹⁰³

Eelisõigusnõuded Inglise pankrotiõiguses põhinevad pankrotimenetluseelsete õiguste austamisel.¹⁰⁴ Pandipidaja välistamist menetlusest on põhjendatud ka pankrotimenetluse eesmärgiga harmoniseerida pankrotiõigus muu kehtiva õigusega.¹⁰⁵ Jättes pandipidaja õigused pankrotimenetlusest puutumata on seadusandja kaldunud kõrvale kollektiivsuse põhimõttest, mille järgi peaksid võlausaldajad oma nõudeid saama rahuldatud vaid läbi menetluses osalemise, samuti on jäetud kõrvale *pari passu* printsiibi kandev idee, et õiglane on jaotada pankroti korral tekkiv kahju kõikide võlausaldajate vahel.

Pari passu printsiibi osas tekib küsimus sellest, kas pandiga tagatud nõuded Inglise pankrotiõiguses on erand nimetatud printsiibist ei kohaldu see neile üldse. V. Finch arvab, et *pari passu* printsiip rakendub ainult maksejõuetu ühingu koormamata varale, kuivõrd

¹⁰¹ Fletcher, I. F. 2009, p 6-052 - 6-053.

¹⁰² Calnan, R. Property Rights and Insolvency. Oxford University Press, 2010, p 14.

¹⁰³ Cork, K. 1982, p 12.

¹⁰⁴ Goode, R. 2011, p 59.

¹⁰⁵ Duns, J. Insolvency. Law and Policy. Oxford University Press, 2002, p 343.

koormatud vara (vara, mida ühing nt hoiab aga ei oma, Inglise pankrotiõiguses ka pant va. selle müügist üle jääv osa) ei kuulu pankrotimenetluses jagamisele.¹⁰⁶

Ka professor I. Fletcher leiab, et on vaieldav, kas tagatised on tõelised erandid *pari passu* printsiibist, kuivõrd need seonduvad varaga, mis definitsiooni järgi on kas võlgniku varast eemaldatud või on nende võlgniku vara hulka liikumine juba algselt olnud takistatud, kuid mõnab sellegipoolest, et lõpptulemuseks olukord, kus vara, mis eelnevalt moodustas olulise osa võlgniku majanduslikust tegevusest, on välistatud sellest kogumist mille suhtes kollektiivset jaotamist rakendatakse.¹⁰⁷

Sir R. Goode leiab sarnaselt, et *pari passu* printsiip ei rakendu tagatud nõuetega võlausaldajate õigustele mitte seetõttu, et tegemist oleks erandiga *pari passu* reeglile, vaid tagatisega koormatud vara ei kuulu tegelikult ettevõttele ning seega ei lange võlausaldajate vahel jagatava vara hulka. Samuti ei ole tema arvates eranditena käsitletavad super-prioriteetsusega nõuded (tema käsitluses menetluskulud), kuna tegemist ei ole pankroti välja kuulutamise hetkel olemasolevate nõuetega, vaid kuludega mis tekivad hiljem ettevõtte likvideerimisprotsessis.¹⁰⁸

Professor V. Finchi arvates on tagatud nõuetega võlausaldajad seega privilegeeritud kuna saavad *pari passu* jagamisest mööda hiilida ning see on ebaõiglane tagamata nõuetega võlausaldajate suhtes. Vastuväited, mille järgi on tagatud nõuete *pari passu* printsiibi rakendusala väljajätmise siiski tagamata nõuetega võlausaldajate suhtes õiglane, on järgnevad: tagatis on vabalt läbi räägitud või kokku lepitud, tagatise andmine ei kahanda ettevõtte väärtust ning tagatiste olemasolu on võlausaldajatele enne tehingut teada ning nad ei saa seega õigustamatult nende üle kurta.¹⁰⁹

Niisiis on põhjendus *pari passu* printsiibi kohaldamatusele pandiga tagatud nõuete puhul Inglise pankrotiõiguses seotud pandiga koormatud vara põhimõttelise välistamisega võlgniku vara hulgast. Samas on leitud, et juhul kui pandiga koormatud vara on pankrotimenetlusest välistatud, siis vara, mis eelnevalt moodustas olulise osa võlgniku majanduslikust tegevusest välistatakse sellest kogumist mille suhtes kollektiivset jaotamist rakendatakse.

T. Saarma leiab, et valdavalt osalt on pankrotivaraks vara, mis on pandiga koormatud ning kui pandipidajad asuks seda vara realiseerima eraldi, oleks muu vara realiseerimine

¹⁰⁶ Finch, V. Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles. New York, Cambridge University Press, 2002, pp 421-422.

¹⁰⁷ Fletcher, I. F. 2009, pp 24-050.

¹⁰⁸ Goode, R. 2011, pp 246-247.

¹⁰⁹ Finch, V. 2009, pp 631-633.

pankrotimenetluses raskendatud või peaaegu võimatu. Samuti kui otsustatakse ettevõtte tervendamine ning pandipidaja asuks pankrotimenetluse väliselt vara realiseerima, ei oleks ettevõtte tervendamine võimalik.¹¹⁰

Näiteks A. Kasak on oma magistritöös aga leidunud, et pandieseme omaniku pankroti korral on lihtsam pandieseme realiseerimisega ja pandiga tagatud nõude rahuldamisega seonduvaid küsimusi lahendada pankrotimenetluse väliselt ehk eelistanud Inglismaal kehtivat süsteemi Eestis kehtivale süsteemile.¹¹¹ Ka Eesti Pangaliit on 2013. aasta PwC uuringus avaldanud, et pankade seisukohalt on küsitav, kas pank pandipidajana peaks pankrotimenetluse protsessis osalema või võiks pandipidajale väljamakseid teha väljaspool pankrotimenetlust. Samuti on küsitav, kas juhul, kui pankrotipesas on ainult üks vara, on pandipidaja osalemine pankrotimenetluses vajalik või peaks pandipidajal olema võimalik realiseerida pandiese väljaspool pankrotimenetlust.¹¹²

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja huviks võib võlgniku maksejõuetuse olukorras olla tagatud vara võimalikult kiire nn “tulekahju” hinnaga realiseerimine, mille tulemusena saab tõenäoliselt rahuldatud vaid pandipidaja enda nõue, kuigi kaalutletuma tegevuse korral võiks pandieseme müügist saadav tulem olla suurem ning katta ka tagamata nõuetega võlausaldajate või muid nõudeid.¹¹³

Kuivõrd pandiga koormatud vara realiseerimine väljaspool pankrotimenetlust võib raskendada või muuta võimatuks muu vara realiseerimine või kahjustada teiste võlausaldajate huvi kui pandiese realiseeritakse nn kiirmüügi hinnaga, siis on töö autori hinnangul õigustatud pandipidajate kollektiivsesse menetlusse kaasamine. Samuti annab pandieseme realiseerimine pankrotimenetluse raames võimaluse katta müügist saadud vahenditest menetluskulusid (kui menetlusreeglid seda võimaldavad), mistõttu võib teatud juhtudel, kui muud vara maksejõuetus ühingus enam alles ei ole, olla seetõttu võimalik menetlust üleüldse läbi viia ning läbi võimalike tagasivõitmiste seeläbi saada vahendeid ka teiste võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Eelnimetatu läbi on võimalik täita ühte pankrotimenetluse eesmärkidest, milleks on võlausaldajate nõuete võimalikult suurel määral rahuldamine.

¹¹⁰ Saarma, T. Nõuete esitamine, kaitsmine ja rahuldamine pankrotimenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul. Tartu, 2008, lk 32.

¹¹¹ Kasak, A. Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest kõrvalekaldumine pankrotimenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul. 2010, lk 29.

¹¹² Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 46.

¹¹³ Webber, E. A. The Tension Between Bankruptcy and Secured Credit. – The Challenges of Insolvency Law Reform in the 21st Century. Zurich, Verlag Schulthess, 2006, p 91.

Kuivõrd saneerimismenetluse põhieesmärgiks on võlgniku tervendamine, et tal oleks võimalik majandustegevust jätkata ning nimetatud eesmärk jääb ilmselt saavutamata kui ettevõtte jaoks olulist kuid pandiõigusega koormatud vara asutaks menetlusväliselt realiseerima, siis on töö autori arvates õigustatud pandipidaja osalemine ka saneerimismenetluses.

Seega on käesoleva töö autori arvates põhjendatud pandipidaja osalemine nii pankroti- kui saneerimismenetluses. Pankrotimenetluse puhul tuleneb pandipidaja menetlusse kaasamise õigustus menetluse põhimõtetest ja eesmärkidest (õiglus, kollektiivsus, võlausaldajate nõuete maksimaalsel määral rahuldamine jne) ning saneerimismenetluse puhul menetluse põhieesmärgist võimaldada võlgniku majandustegevuse jätkamist, mis ei oleks võimalik kui pandipidaja realiseeriks pandiõiguse ja müüks tagatisvara menetlusväliselt.

Juhul kui pandipidaja osaleb maksejõuetusmenetluses, siis tekib küsimus sellest, millises ulatuses tema nõue peaks olema eelisõigusnõue. Aastakümneid on paljudes riikides vaieldud selle üle, kas eesõigusnõuete kehtestamine maksejõuetusmenetluses on õigustatud ning millised nõuded peaksid olema eelistatud. Eesõigusnõuete olemasolu iseenesest on vastuolus pankrotimenetluse olemuse ja eesmärkidega. Pankrotimenetluse mõte seisneb selles, et võlausaldajad oleksid võrdses olukorras ning nende nõuded saaksid proportsionaalselt rahuldatud. On tehtud ettepanek, et nõuete rahuldamise eelisjärjekord tuleks üldse likvideerida, kuna see vastaks kõige paremini pankrotimenetluse eesmärkidele. Selge on siiski see, et pandiga tagatud nõue peab olema eesõigustatud, vastasel korral kaotab pant usaldatavuse ning see mõjuks majandussuhete arengule ja stabiilsusele halvasti.¹¹⁴ Pandiga tagatud nõuete osas aktsepteeritakse *pari passu* printsiibist erandi tegemist ka nendes õigussüsteemides, kus pandipidaja osaleb pankrotimenetluses.

Mõnedes õigussüsteemides, kus pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad on maksejõuetusmenetlusse kaasatud prevaleerivad nad tagamata nõuetega võlausaldajate ees ning nende nõuded saavad esmajärjekorras pandieseme realiseerimisel rahuldatud. Teistes süsteemides aga võivad mõned eelisõigusega võlausaldajad nõuete rahuldamise järjekorras asuda tagatud nõuetega võlausaldajatest eespool. Traditsiooniliselt on sellisteks eelistatud nõueteks maksunõuded, sotsiaalkindlustusasutuste nõuded ja töötajate nõuded.¹¹⁵ Ka Eestis varasemalt kehtinud pankrotiseadus andis maksu- ning töötajate nõuetele eelise pandipidajate nõuete ees.

¹¹⁴ Varul, P. 1994.

¹¹⁵ Wood, P. R. 2007, p 252.

Viimasel ajal on pankrotimenetluse regulatsioonides aga eelisseisuse saanud ka pankrotimenetluse läbiviimise kulud ning menetluse ajal ettevõtte päästmiseks kaasatud vahenditest tulenevad nõuded kuivõrd ilma sellise prioriteetsuseta ei oleks ükski krediidiandja nõus laenu andma. Siin tekib aga probleem pandipidaja jaoks – kui tagatisel on eeldatav väärtus, siis peaks tal olema võimalik oma nõude rahuldamise potentsiaali hinnata ainult läbi tagatise väärtuse, kuid eelkirjeldatud juhul langeb talle koorem spekulatsioonide, millisel määral maksunõuded, sotsiaalkindlustusasuuste nõuded, töötajate nõuded ja menetluse läbiviimise kulud tema tagatise väärtust võivad vähendada.¹¹⁶

Juhul kui pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad on kaasatud kollektiivsesse maksejõuetusmenetlusse nagu kõik teised võlausaldajad, peaksid nende nõuded menetluses siiski olema eelisõigusnõuded, et säiliks pandi riski alandav toime võlausaldaja jaoks, millest tuleneb krediidi väljastamise ja hinna otsus ning krediidi kättesaadavusest omakorda majanduskasv. Samal põhjusel peaks käesoleva töö autori hinnangul pandiga tagatud nõuete ees prevaleerivaid eelisõigusnõudeid olema võimalikult vähe.

Pandiõiguse institutsioon on oluline krediidisüsteemi mõjutaja. Krediidiandjate otsus krediidi väljastamise ja selle hinna kohta sõltub muuhulgas antavast tagatisest ja nende püsivusest. Kui maksejõuetusmenetluse reeglite järgi ei oleks pandiga tagatud nõuetel mitte mingisugust eelist võrreldes tagamata nõuetega, siis ei oleks pandiga tagamisel ka riski alandavat toimet, millest tuleneb krediidi väljastamise ja hinna otsus ning krediidi kättesaadavusest omakorda majanduskasv. Tulenevalt eelnevast ning arvestades maksejõuetusmenetluse eelsete õiguste austamise põhimõttega, on töö autori hinnangul pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad õigustatud erikohtlemisele maksejõuetusmenetluses.

Pandipidajate erikohtlemine menetluses võib olla kaheksa: üheks võimaluseks on pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad menetlusest välja jätta ning teiseks nad küll menetlusse kaasata, kuid anda neile eelisõigused. Inglise panktoriõiguses ei kuulu pandiga koormatud vara pankrotivara hulka, mistõttu pandipidaja ei osale kollektiivses menetluses. Vastavat põhjendatakse menetluseelsete õiguste austamise põhimõttega jättes kõrvale kollektiivsuse põhimõtte ning menetluse õigluse eesmärk. Käesoleva töö autori arvates on arvestades pankrotimenetluse eesmärke ja põhimõtteid (õiglus, kollektiivsus, võlausaldajate nõuete maksimaalsel määral rahuldamine jne) ja saneerimismenetluse eesmärke (mh võimaldada võlgniku majandustegevuse jätkamist) põhjendatud pandipidaja osalemine nii pankroti- kui

¹¹⁶ Wood, P. R. 2007, p 252.

saneerimismenetluses. Sel juhul peaks aga pandiga tagatud nõuete ees prevaleerivaid eelisõigusnõudeid menetluses olema võimalikult vähe.

2. Pandipidaja õigused pankrotimenetluses

2.1. Menetluse alustamise võimalus

Pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, milles võlausaldajatele peaks olema tagatud menetluslik võrdsus. Kuivõrd võlausaldajate nõuded võivad olla erinevad, käesoleva töö kontekstis eelkõige nende tagatuse poolest, siis tekib esmalt küsimus sellest, kas kõigil võlausaldajatel peaks olema võimalus pankrotimenetlust alata või on õigustatud mõnede võlausaldajate osas menetlusliku võrdsuse põhimõttest kõrvale kaldumine.

Eesti pankrotimenetluse regulatsioon ei võimalda pandipidajal maksejõuetusmenetlust alata. Nimelt välistab pankrotiseaduse¹¹⁷ (PankrS) § 15 lg 3 p 2 võlausaldaja pankrotiavalduse alusel ajutise halduri nimetamise kui nõue on pandiga täielikult tagatud. P. Varul on esimese pankrotiseaduse selgitavates märkustes selgitanud, et põhjus on selles, et pandipidajale on alati tagatud tema nõude rahuldamine panditud asja müügist saadud raha arvel. Panditud asja müügist saadud raha on reserveeritud pandipidajale tema pandiga tagatud nõude ulatuses. Pandipidajad ei võistle teiste võlausaldajatega (küll aga omavahel, kui ühele asjale on seatud mitu panti), neil on eelisõigus oma nõude rahuldamiseks ning ühtlasi ei ole neil õigust taotleda pankroti väljakuulutamist. Pankroti väljakuulutamise vastu oma pandiga tagatud nõude rahuldamiseks puudub pandipidajal ka huvi, kuna tema nõue on eesõigustatud teiste nõuete suhtes niikuinii, olgu see siis asja müümise korral pankrotimenetluses või väljaspool seda.¹¹⁸ Riigikohus on samuti märkinud, et pankrotimenetluse algamata jätmine juhul, kui nõue on täielikult tagatud pandiga, on igati põhjendatud, sest nõude rahuldamine on võimalik saavutada ilma võlgnikku rohkem koormava pankrotimenetlusega.¹¹⁹ Niisiis on pandipidaja menetluse alustamise võimalusest ilma jätmise põhjenduseks see, et pandipidajal puudub huvi pankrotimenetlust alata kuivõrd tal on oma nõuet võimalik edukalt realiseerida ka väljaspool pankrotimenetlust.

Juhul kui pandiese ei kuulu üldse pankrotivara hulka ning pandipidaja saab pandieset realiseerida väljaspool menetlust (separatism Inglismaa regulatsioonis), puudub tal üldjuhul õigustatud huvi pankrotimenetlust alata – ta saab oma nõude realiseerida muul viisil.

Kui pandiese aga kuulub pankrotivara hulka, siis saab pandipidaja huvi puudumine olla argumendiks tema välistamiseks pankrotimenetluse võimalike algatajate hulgast sel juhul, kui

¹¹⁷ Pankrotiseadus. - RT I, 26.06.2017, 29.

¹¹⁸ Varul, P. 1994.

¹¹⁹ RKTkm 3-2-1-59-08, p 11.

tema nõue on ka reaalselt täielikult tagatud. Pandiga tagatud vara väärtus võib aga ajas kõikuda ning paljudel juhtudel võib tagatis võrrelduna nõude kogusummaga osutuda väheväärtuslikuks.

Riigikohus on 1998. aastal leidnud, et pandieseme müügihind selgub selle müümisel ja ei pankrotimenetluse algatamise otsustamisel ega algatatud pankrotimenetluse käigus pea ega saagi tuvastada, kas pandieseme müügist saadud rahast piisab tagatud nõude rahuldamiseks või mitte¹²⁰ ehk sisuliselt kas nõue on täielikult tagatud või mitte. Kümme aastat hiljem on Riigikohus sedastanud, et jääb lahendis 3-2-1-31-98 väljendatud seisukoha juurde, et pandieseme müügihind selgub selle müümisel. Lisaks selgitas Riigikohus, et üksnes see, et mõlemale kinnistule on seatud võlausaldaja nõuete tagamiseks hüpoteek ja hüpoteekide summa ületab pankrotiavalduse aluseks olevat nõuet, ei tähenda iseenesest, et nõue on täielikult tagatud pandiga. Kohus on asunud seisukohale, et kokkuleppesest hüpoteegipidajaga kõigi nõuete tagatuse kohta ei piisa, et otsustada nõude pandiga täieliku tagatuse üle ning kui nõue ei ole pandiga täielikult tagatud ja võlausaldaja avalduse alusel pankrotimenetluse algatamise muud eeldused on täidetud (mh PankrS § 1 lg 2, § 10), siis ei saa kohus pankrotimenetluse algatamise otsustamisel tugineda PankrS § 15 lg 2 p-le 2¹²¹ (hetkel kehtiva redaktsiooni § 15 lg 2 p 3). Seega on pandipidajal põhimõtteliselt võimalik pankrotimenetlust Eestis algatada juhul, kui ta tõendab, et tema nõue ei ole täielikult tagatud.

Eelnevalt viidatud kohtulahendites on leitud, et pandieseme müügihind ning sellest tulenevalt pandipidaja võimalus tõendada, et tema nõue ei ole pandiesemega täielikult tagatud, selgub pandieseme müümisel. Mõningatel juhtudel on aga ilmselge, et pandiese ei taga nõuet, näiteks siis kui pandiese on hävinud või suures osas kahjustunud. Sellisel juhul on käesoleva töö autori hinnangul pandieseme müümine, et tõendada, et nõue ei ole täielikult tagatud, pandipidaja jaoks ebaproportsionaalselt koormav.

Tagamata nõude osa suhtes on pandipidaja võrdsel positsioonil teiste tagamata nõuetega võlausaldajatega (tal puudub kindlus oma nõude rahuldatud saamise osas) ning seetõttu ei ole põhjust teda teisiti kohelda. Kui aga pandipidajal on võimalik algatada pankrotimenetlus seetõttu, et osa tema nõudest on tagamata, siis õigused menetluses (sh õigus hääletada ehk teha otsuseid vara müügi kohta) tulenevad tema jaoks siiski nõudest tervikuna, sh nõude täielikult tagatud osast. Tekib olukord, kus pandipidaja alustab menetluse nõude tagamata osa pinnalt kui võrdne tagamata nõuetega võlausaldajatega, kuid menetluses on tal rohkem

¹²⁰ RKTko 3-2-1-31-98.

¹²¹ RKTkm 3-2-1-59-08, p 12 ja 14.

otsustusõigust kui tal ainult tagamata osa arvesse võttes oleks, kuivõrd need määratakse kogunõuet arvestades.

Kuigi Inglismaa pankrotiõiguses on pandipidajale erandlikult tagatud õigus vabalt realiseerida oma pandiõigust ka võlgniku pankroti korral¹²² ning pandipidaja ei saa seetõttu üldjuhul võlgniku pankrotimenetlust algetada, oleks I. Fletcheri arvates absurdne täielikult välistada pandiga tagatud võlausaldaja poolt pankrotiavalduse esitamine näiteks olukorras, kus tagatis on sisuliselt väärtusetu. Seetõttu on ka Inglismaa pankrotiõiguses võlausaldajale ette nähtud võimalus oma tagatud nõudega võlausaldaja staatusest täielikult loobuda või alternatiivselt, osaleda kollektiivses menetluses ja tulemi jaotamises selles nõude ulatuses, mille osas tagatis nõuet ei kata.¹²³

Ameerika Advokatuur märkis juba 1994. aastal pankrotiseaduse eelnõud hinnates, et pandipidajale menetluse alustamise võimaluse andmata jätmine pärsib muid võlgniku tervendamise menetlusi (nagu saneerimine, kompromiss) ning seega oleks soovitatav pandipidajale siiski pankrotimenetluse alustamise õigus anda.¹²⁴

USA regulatsiooni järgi määratletakse pankrotimenetluse alguses pandipidaja nõue, mis arvutatakse tagatisvara väärtuse järgi. Juhul kui võlausaldaja nõue on väiksem või võrdne tagatisvara väärtusest, on nõue täielikult tagatud. Kui aga nõue on pankrotimenetluse algatamisel suurem kui tagatisvara väärtus, siis jaotub nõue kaheks: tagatud osa (ehk osa mis on kaetud tagatisvara väärtusega) ning tagamata osa (ehk osa mis ületab tagatisvara väärtust).¹²⁵ Kuna menetluse algatamisel ei ole selge, kas pandipidaja nõue on täielikult tagatud või mitte, on ka pandipidajal võimalik menetlust algetada.

Saksamaal reguleerib nii pankroti- kui saneerimismenetlust üks seadus, mille kohaselt on maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse esitamise õigus nii võlgnikul kui võlausaldajal.¹²⁶

Juhul kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue on täielikult tagatud, ei ole käesoleva töö autori arvates vaatamata menetlusliku võrdsuse põhimõttele pandipidaja enda huvi puudumisest lähtudes vajalik talle pankrotimenetluse alustamise õigust anda, kuivõrd ta saab oma nõude edukalt rahuldatud ilma aeganõudva ja ka teisi võlausaldajaid kaasava ja

¹²² Fletcher, I. F. 2009, p 6-052 - 6-053.

¹²³ Fletcher, I. F. 2009, p 6-054.

¹²⁴ Analysis of the Draft Bankruptcy Act of the Republic of Estonia. The American Bar Association. Central and East European Law Initiative. CEELI, Washington, 1994, p 3.

¹²⁵ Warren, E. Chapter 11: Reorganizing American Businesses. New York, Aspen Publishers, 2008, p 33.

¹²⁶ Fox, A., Dennis, V. The New Law of Insolvency. Insolvency Act 1986 to Enterprise Act 2002. Law Society Publishing, 2003, p 27.

koormava pankrotimenetluseta. Kui on aga selge, et pandipidaja nõue ei ole täielikult pandiesemega tagatud, siis ei erine ta tagamata nõude osas teistest tagamata nõuetega võlausaldajatest, kellel on õigus pankrotimenetlus alustada. Seejuures on liigselt koormav tunnistada osa nõudest tagamata nõudeks alles pandieseme müügi (või korduvate müügikatsete) järgselt. Pandipidajal peaks olema õigus pankrotimenetluse algatamiseks kui on ilmselge, et tema nõue ei ole täielikult tagatud.

2.2. Pandipidaja õigused nõuete esitamisel, kaitsmisel ja hääletamisel

Lisaks sellele, et pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, kus võlausaldajaid peab menetluslikult võrdselt kohtlema, on pankrotimenetluse oluliseks omaduseks ka see, et tegemist on likvideeriva menetlusega – selle lõppedes võlgnik üldjuhul lakkab olemast (kui just menetluses ei tehta kompromissi). Käesolevalt analüüsitavateks probleemkohtadeks pankrotimenetluses võlgniku ning pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate huvide vahelise tasakaalu leidmisel on: kas on õigustatud pandiõiguse võimalik kaduma minek juhul kui pandipidaja pankrotimenetluses oma nõuet ei esita, kas pandipidajal peaks olema õigus osaleda menetluses otsuste vastuvõtmisel (ehk hääletada), kas pandipidaja peaks oma nõuet ja pandiõigust kaitsma ning lisaks, kas pandipidajal peaks olema õigus nõuda tagatiste realiseerimist teatud ajavahemiku jooksul.

Pankrotiseaduse § 93 lg 1 järgi on võlausaldajad kohustatud hiljemalt kahe kuu jooksul pankrotiteate väljaandes Ametlikud Teadaanded illumise päevast arvates teatama haldurile kõigist oma enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuetest võlgniku vastu. § 94 lg 1 järgi märgitakse nõudest teatamisel esitatavas nõudeavalduses nõude sisu, alus ja suurus, samuti see, kas nõue on tagatud pandiga. Pandipidajal on seega võrdselt kõigi teiste võlausaldajatega kohustus oma nõue pankrotimenetluses esitada. Erand on pandipidajale tehtud juhuks, kui ta esitab nõude pärast § 93 lg-s 1 sätestatud tähtaega kuid enne kui jaotusettepanek on kohtule kinnitamiseks esitatud – sel juhul ei ole nõude esitamise tähtaja ennistamine vajalik.

Varasemalt sätestas pankrotiseadus¹²⁷, et pandipidajale kuuluv pandiõigus loetakse lõppenuks, kui haldur on talle saatnud pankrotiteate ning pandipidaja on sellest hoolimata jätnud oma nõude esitamata. Vastava regulatsiooni kehtestamisel oli ajendiks küsitavusi tekitanud olukord, kus hüpoteegipidaja jättis oma nõude pankrotimenetluses esitamata ning seega ei ole talle võimalik ka väljamakseid teha. Samas aga ei saa ta oma nõuet ka pärast kinnisasja müüki uue omaniku suhtes maksma panna, kuivõrd see eeldab hüpoteegipidajal võlgniku suhtes

¹²⁷ Pankrotiseadus. - RT I 2003, 17, 95.

kehtiva nõude olemasolu. Nõuet tal aga pärast pankrotimenetluse lõppemist ja võlgniku likvideerimist ei ole (nõue lõpeb, kui lõpeb kohustatud isik).¹²⁸ P. Varul on leidnud, et selline reegel on pandipidajate suhtes liiga karm ega ole proportsionaalne pandipidaja muu õigusliku seisundiga pankrotimenetluses.¹²⁹

Käesoleva kehtiva pankrotiseaduse kohaselt võib pandiõigus minna kaduma, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja oma nõuet pankrotimenetluses ei esita ning pandiese müüakse enampakkumisel (PankrS § 139 lg 2). Pandipidaja peaks seega olema huvitatud oma nõude õigeaegsest esitamisest, et mitte riskida pandiõigusest ilmajäämisega. Pandiõigus võib pandieseme müügi tõttu lõppeda ning pandipidajale ei ole tagatud võimalust, et ta saaks nõuet pankrotimenetluses esitamata säilitada pandiõiguse ka pärast pankrotimenetluse lõppemist.¹³⁰ Pandiõiguse võimalik kaduma minek rikub kahtlemata pankrotimenetluse eelsete õiguste austamise põhimõtet, kuid on kooskõlas menetluse kollektiivsuse põhimõttega – selleks et saada väljamakseid (oma nõue rahuldatud), tuleb menetluses esitada nõue. Käesoleva töö autori arvates ei ole pandipidajat ebamõistlikult kahjustavaks pandiõiguse võimalik kaduma minek, kui ta oma nõuet pankrotimenetluses ei esita ning pandiese müüakse enampakkumisel, kuivõrd pankrotimenetluses rahuldatakse nõuded läbi kollektiivse menetluse, mistõttu pandipidaja peaks ise näitama üles huvi oma nõude rahuldamiseks ning menetlusest välja jäämine tähendab oma õiguste kaotamist.

Lisaks aitab pandiõiguse kaduma minekut vältida kohustus pandipidajat pankrotimäärusest ning võlausaldajate esimese üldkoosoleku ajast ja kohast teavitada. PankrS § 34 lg 1 ja 2 sätestavad koostoimes, et juhul, kui teadaolevaid võlausaldajaid on rohkem kui 50, piisab pankrotiteate avaldamisest ning pankrotimäärusest ning lg 1 järgne võlausaldajate esimese üldkoosoleku ajast ja kohast teavitamise kohustus ei rakendu. § 34 lg-st 3 tuleneb aga registrist nähtavate pandipidajate ning teiste teadaolevate võlausaldajate, kellel on pandiõigus võlgniku vara suhtes, teavitamise kohustus.

Pankrotimenetluse üheks otsustusorganiks on võlausaldajate üldkoosolek. PankrS § 77 järgi on võlausaldajate üldkoosoleku pädevuses halduri kinnitamine ja pankrotitoimkonna valimine, võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamise või lõpetamise otsustamine, juriidilisest isikust võlgniku lõpetamise otsustamine, kompromissi tegemine, pankrotivara müügiga seonduva otsustamine seaduses sätestatud ulatuses, nõuete kaitsmine, halduri tegevuse peale esitatud kaebuste lahendamine, pankrotitoimkonna liikmete tasustamise otsustamine ning

¹²⁸ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹²⁹ Varul, P. 2008, lk 362.

¹³⁰ Varul, P. 2008, lk 362-363.

muude seadusega võlausaldajate üldkoosoleku pädevusse antud küsimuste lahendamine. § 82 lg 1 järgi on võlausaldajate üldkoosolekul iga võlausaldaja hääle arv võrdeline tema nõude suurusega ning § 81 lg 1 järgi võetakse võlausaldajate üldkoosoleku otsused vastu koosolekust osa võtvate võlausaldajate lihthäälteenamusega. Eelnevast tulenevalt on teiste võlausaldajate suhtes ülekaaluka nõudega (st nõudega mille suurus on rohkem kui 50% kogunõuetest) võlausaldajal võimalik otsustada menetluse käik, kusjuures nimetatu kehtib ka siis kui see nõue on pandiga tagatud. Sisuliselt tekib olukord, kus pandiga eelduslikult täielikult tagatud suure nõudega võlausaldaja, kellel pole õigust pankrotimenetlust algatada (põhjendusel, et tal puudub menetluse vastu huvi), on juhul, kui keegi teine võlausaldajatest pankrotimenetluse algatab ning pankrot välja kuulutatakse, õigus otsustada menetluse käik kõigi teiste võlausaldajate eest.

Tihti on pankrotimenetluses teiste võlausaldajate suhtes ülekaalukalt suure tagatud nõudega pangad. Eesti Pangaliit on 2013. aasta PwC uuringus avaldanud, et pankade seisukohalt on küsitav, kas pank pandipidajana peaks pankrotimenetluse protsessis osalema või võiks pandipidajale väljamakseid teha väljaspool pankrotimenetlust.¹³¹

Näiteks Inglismaa pankrotiõiguse järgi ei ole pandipidajal lubatud hääletada ega osaleda tulemi jagamises, kui ta just ei loobu oma eristaatusest (õigus realiseerida pant väljaspool menetlust) või ei piira oma nõuet selle mahuni, mis jääb katmata pandi realiseerimisest.¹³² Vastav ei ole küll Eesti regulatsiooniga täielikult võrreldav, kuna Inglismaal on pandipidajal õigus realiseerida pandiese väljaspool pankrotimenetlust kuid Eestis mitte. Kuna Eestis osaleb pandipidaja pankrotimenetluses ning saab läbi selle oma nõude rahuldatud, siis on tal ka huvi menetluse käigu vastu, kuigi vastav huvi võib olla vastassuunaline tagamata nõuetega võlausaldajate huvidega.

Juhul kui pandipidaja saab oma nõude realiseerida väljaspool pankrotimenetlust, nagu see on Inglismaa pankrotisüsteemis, siis ei ole töö autori hinnangul õigustatud tema osalemine (võimalus otsustada menetluse käigu üle) pankrotimenetluses. Kui aga pandipidaja osaleb menetluses koos teiste võlausaldajatega ning tal on võimalus ainult seeläbi oma nõuet rahuldatud saada, on õigustatud ka tema osalemine võlausaldajate pädevusse antud asjade otsustamisel – tegemist on kollektiivse menetlusega, milles kõiki võlausaldajaid peaks menetluslikult võrdselt kohtlema.

¹³¹ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 46.

¹³² Goode, R. 2011, p 81.

Pandiõiguse pankrotimenetluses realiseerimise eelduseks on nii tagatud nõude kui pandiõiguse pankrotimenetluses tunnustamine (PankrS § 93 jj). Seega tuleb pandiõigusega tagatud nõue esitada tunnustamiseks, kuid PankrS § 103 lg 4 kohaselt loetakse kaitsmiseta tunnustatuks pandiõigus, mida on kohtu või vahekohtu jõustunud lahendiga tunnustatud või mis on kantud kinnistusraamatusse, laevakinnistusraamatusse, kommertsandiregistrisse või Eesti väärtpaberite keskreistrisse, seega kaitsta tuleb pandiga tagatud nõuet, kuid mitte selle rahuldamise registrist nähtuvat eesõigust.¹³³ Seeläbi on põhjendatud eriseisundis registrisse kantud pandiõigus, mille osas on kaitsmine töö autori hinnangul ebavajalik. Samas sätestatakse, et võlausaldajad, sh pandipidaja peavad võrdsetel alustel oma nõudeid kaitsma. Nimetatu aga ei kahjusta pandipidaja huvisid kuivõrd ka pankrotimenetluse väliselt saab pandipidaja realiseerida pandieseme vaid reaalse kohaselt täitmata nõude olemasolul. Seetõttu ei saa käesoleva töö autori hinnangul pidada pandipidaja huvide ebamõistlikuks kahjustamiseks kohustust oma nõuet kaitsta.

PankrS § 140 annab pandipidajale õiguse nõuda haldurilt tagatiste realiseerimist teatud ajavahemiku, 3 kuu, jooksul. Selle põhjuseks on eelnõu seletuskirja kohaselt asjaolu, et üheks krediidiriskiks ning seega krediidihinda kujundavaks teguriks on just nimelt pandiesemete realiseerimisega viivitamine pankrotimenetluse käigus, mistõttu pandipidaja peab arvestama sellega, et ta ei saa mõistliku aja jooksul oma nõuet pandieseme arvel rahuldada.¹³⁴

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda on soovitanud seadusest tähtaja piirangu välja võtta¹³⁵ ning seda seisukohta toetab ka Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjon¹³⁶. Koda põhjendab seda muuhulgas järgnevalt: vara müügil võib selliste tähtaegade rakendamine kahjustada võlausaldajate huve, sest lühike realiseerimisaeg sunnib haldurit vara hinda kiiresti langetama, kui ostjaid pole. Pankrotimenetluse mõte on aga rahuldada võlausaldajate nõuded võimalikult suures osas, mis eeldab, et haldur saaks vara müügist võimalikult kõrget hinda.¹³⁷ Kuna pankrotimenetluse üheks eesmärgiks tõesti on võlausaldajate nõuete rahuldamine võimalikult suures ulatuses, siis leiab käesoleva töö autor, et nimetatud eesmärgist lähtuvalt on õigustatud tagatise realiseerimise tähtaja pikendamine.

¹³³ Varul, P. jt (koost.) 2014, lk 208.

¹³⁴ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹³⁵ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks, lk 5-6. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_lisa.pdf (10.04.2018)

¹³⁶ Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjoni arvamused ja ettepanekud seoses maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisega. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/eesti_advokatuuri_ettepanekud.pdf (20.03.2018)

¹³⁷ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks, lk 5-6.

Pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, mistõttu on põhjendatud menetlusreeglite kohaldamine ka pandipidajale. Õigustatuks saab pidada pandipidaja kohustust võrdselt kõigi teiste võlausaldajatega oma nõue pankrotimenetluses esitada. Pankrotimenetluse üheks põhimõtteks on, et nõudeid rahuldatakse ja oma õigusi realiseeritakse ainult läbi kollektiivse menetluse ning sellega on (juhul kui pandiese kuulub pankrotivara hulka) kooskõlas pandiõiguse võimalik kaduma minek, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja oma nõuet pankrotimenetluses ei esita ning pandiese müüakse enampakkumisel.

Juhul kui pandipidaja saab oma nõude realiseerida väljaspool pankrotimenetlust (Inglismaa pankrotisüsteem), siis ei ole õigustatud tema osalemine (läbi hääletamise otsustamine) pankrotimenetluses. Kui aga pandipidaja osaleb menetluses koos teiste võlausaldajatega, siis on õigustatud ka tema osalemine võlausaldajate pädevusse antud asjade otsustamisel kuivõrd tegemist on kollektiivse menetlusega, milles kõiki võlausaldajaid peaks menetluslikult võrdselt kohtlema.

Üldjuhul peavad oma nõudeid ja pandiõigust kaitsma kõik võlausaldajad. Registrisse kantud pandiõiguse kaitsmine pankrotimenetluses on töö autori hinnangul aga ebavajalik. Samas on õigustatud pandipidaja kohustus võrdsetel alustel oma nõudeid kaitsta, kuivõrd see ei kahjusta pandipidaja huvisid, sest ka pankrotimenetluse väliselt saab pandipidaja realiseerida pandieseme vaid reaalse kohaselt täitmata nõude olemasolul.

Kuna pankrotimenetluse üheks eesmärgiks võlausaldajate nõuete rahuldamine võimalikult suures ulatuses ning menetlus on kollektiivne, siis on õigustatud tagatise realiseerimise sellise aja jooksul, mis tagab parima tulemuse ja mitte selle võimalikult kiire realiseerimine.

2.3. Pandipidaja õigused nõuete rahuldamisel

Pandipidaja, kes osaleb kollektiivses pankrotimenetluses, nõude rahuldamise lõplik ulatus sõltub pankrotimenetluse nõuete rahuldamise reeglitest. Üldtunnustatud pankrotimenetluse põhimõtteks on muuhulgas *pari passu* jaotuspõhimõte, mille järgi peaks võlausaldajate nõuded saama rahuldatud vastavalt nende pankrotimenetluse eelsete nõuete suhtele kogunõuetesse ehk võlausaldajad peaksid pankrotimenetlusest tuleneva kahju kandma võrdselt. Tegelikult rahuldatakse nõuded aga prioriteetsuse järjekorras, kusjuures eelisõigustega ehk prioriteetseteks nõueteks võivad sotsiaalsetel kaalutlustel olla näiteks töötajate nõuded, praktilistel kaalutlustel menetluskulud ja massikohustused (võlgniku tegevuse jätkamiseks vajalikud vahendid jms) ning menetluseelsete õiguste austamise põhimõttest tulenevalt pandiga tagatud nõuded (juhul kui pandiga koormatud vara kuulub

pankrotivara hulka). Pandipidaja nõude rahuldamise määra vähendavad kõik nõuded, mis on prioriteetsuselt tema nõudest eespool. Kuivõrd käesolevas töös on varasemalt (ptk-s 1.3) leitud, et pandipidaja väärrib maksejõuetusmenetluses erilist kaitset, siis peaks pandipidaja nõude ees prevaleeruvate nõuete määratlemine olema vältimatult vajalik ja põhjendatud.

Palju vaieldud küsimuseks pandipidaja pankrotimenetluse positsiooni osas on, kas ja millises ulatuses peaks pandipidaja osalema menetluskulude kandmises¹³⁸ ning milliste kulude. Pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, kus võlausaldajaid peaks kohtlema võrdselt. Maksejõuetusest tuleneva kahju, mille hulka saab arvata ka menetluskulud, peaksid samuti võlausaldajad võrdselt kandma. Samas peaks pandipidaja pankrotimenetluses osalema eelistatud.

Kuivõrd Inglismaal ei ole pandiga tagatud vara pankrotivaraks ning pandipidaja realiseerib selle väljaspool pankrotimenetlust, siis ei teki ka küsimust pandipidajata osalemisest pankrotimenetluse kulude katmises.¹³⁹

Saksamaal ei ole samuti pandipidaja mõjutatud pankrotimenetluse kuludest ega ka tagamata nõuetega võlausaldajate nõuetest. Pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate positsioon sõltub panditud varast – kinnisasjade puhul on võlausaldajal üldjuhul õigus igal ajal nõude sissenõutavaks muutumise korral tagatis realiseerida, kuid kohus võib vastavat õigust pankrotihalduri palvel piirata. Juhul kui kohus keelab pandiõiguse realiseerimise, on võlausaldajal õigustatud kompensatsioonile.¹⁴⁰

Kui pandipidaja on kaasatud kollektiivsesse pankrotimenetlusse (nagu on Eesti pankrotireeglite järgi), siis on käesoleva töö autori arvates õigustatud tema osalemine pankrotimenetluse kulude kandmises. Maksejõuetusest tulenevat riski peaks kandma kõik võlausaldajad. Sellegipoolest ei tohiks pankrotimenetluse kulude katmises osalemine pandipidaja nõuet liigselt vähendada – pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on pankrotimenetluse eelselt tagatise võtnud just oma riskide maandamiseks.

Eesti pankrotiseaduse järgi rahuldatakse pankrotivara arvel esmalt vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded, võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis, massikohustused ning pankrotimenetluse kulud (§ 146 lg 1). Seejärel rahuldatakse tulemi arvel pandiga tagatud tunnustatud nõuded, misjärel muud tähtaegselt esitatud

¹³⁸ Teemat põhjalikumalt käsitlenud Viktor Bome oma 2013. aasta magistritöös, peale mida on Riigikohtu relevantssed seisukohad muutnud.

¹³⁹ Küll aga osalevad pankrotimenetluse kulude katmises kommerts pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad, kelle nõuete osas on menetluskulud prioriteetsed. - Goode, R. 2011, p 257.

¹⁴⁰ Wood, P. R. 2007, pp 394-395.

tunnustatud nõuded ning muud tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuded (§ 153 lg 1). Kui pandiese on koormatud mitme pandiõigusega, rahuldatakse nõuded PankrS § 153 lg 2 esimese lause järgi pandieseme müügist saadud raha arvel vastavalt pandiõiguse järjekohtadele.

Varasemalt kehtinud pankrotiseaduse kohaselt osalesid pandipidajad pandieseme realiseerimisest saaduga 100%-liselt menetluskulude katmises, st seadus ei näinud ette piiranguid, millises osas võib pandieseme müügi tulemist maha arvata massikohustusi ning menetluskulusid. See tõi kaasa olukordi, kus kogu menetlus toimus ühe pandieseme arvel ning pandipidajale jäi pärast kohtukulude ning massikohustuste mahaarvamist vaid murdosa tegelikust pandieseme realiseerimistulemist. Teisalt tõi regulatsioon kaasa ebaõiglase olukorra ka juhul, kus pankrotivara müügitulem oli suhteliselt suur ning raha jätkus lisaks menetluskulude katmisele ning pandiga tagatud nõuete rahuldamisele vähemalt osaliselt ka mitte-eesõigusnõuete rahuldamiseks. Sellises situatsioonis toimus menetluskulude ja massikohustuste rahuldamine sisuliselt üksnes pandiga tagamata võlausaldajate arvel, kuivõrd pandiga tagatud nõuded rahuldatakse enne muid nõudeid täies ulatuses ning seega ei osalenud nad isegi mitte osaliselt massikohustuste ja menetluse kulude katmises.¹⁴¹ Arvestada tuleb seejuures, et praktikas on juhud, kus pankrotivara müügist saadud tulemist jätkub lisaks menetluskulude katmisele ning pandiga tagatud nõuete rahuldamisele vähemalt osaliselt ka mitte-eesõigusnõuete rahuldamiseks, harvemad, kui juhud, kus tagamata nõuetega võlausaldajad ei saa sisuliselt midagi. Valdavalt on pankrotivaraks vara, mis on pandiga koormatud¹⁴² ning reeglina jäävad asjaõiguslikke tagatisi mitteomavate võlausaldajate nõuded peaaegu täielikult rahuldamata.¹⁴³ Seega võib eeldada, et varasema regulatsiooni järgi olid sagedasemad pandipidajat kahjustavad olukorrad, kus kogu menetlus toimus ühe pandieseme arvel, kui olukorrad, kus pandipidajad ei osalenud isegi mitte osaliselt massikohustuste ja menetluskulude katmises.

Hetkel kehtiva pankrotiseadusega sooviti võrreldes varasema regulatsiooniga muuhulgas parandada pandipidajate seisu menetluses.¹⁴⁴ Nimelt sätestab kehtiva PankrS § 153 lg 2, et pandiga tagatud nõue rahuldatakse esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent

¹⁴¹ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹⁴² Saarma, T. 2008, lk 32.

¹⁴³ Varul, P. On the development of bankruptcy law in Estonia. *Juridica International* IV/1999, lk 173 ja 362; Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹⁴⁴ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Täpsustavalt sätestab lõige 4, et osas, milles pandieseme müügist saadu ei kata pandiga tagatud nõuet, rahuldatakse võlausaldaja nõue samas järgus muude pandiga tagamata nõuetega.

Esimeseks probleemiks PankrS § 153 lg 2 rakendamisel on määratlemine, millisest summast tuleb menetluskulude katmises osalemise määra arvestada. Riigikohus on leidnud, et pandiga tagatud nõude rahuldamisel pandieseme müügist saadud raha ulatuses saab sellest maha arvata pankrotimenetlusega seotud väljamakseid maksimaalselt kuni 15% ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Riigikohus on märkinud, et PankrS § 153 lg 2 on imperatiivne, mis tähendab seda, et pandiga tagatud nõude rahuldamisel pankrotimenetluse käigus peab pandipidaja saama vähemalt 85% pandieseme müügist saadud rahast.¹⁴⁵ Lisaks on Riigikohus leidnud, et PankrS § 153 lg 2 kohaselt tuleb isegi siis, kui pandieseme müügist laekub rohkem raha kui pandipidaja pandiga tagatud nõue, lähtuda maha arvatava summa arvutamisel pandieseme müügist saadud rahasummast, mitte pandiga tagatud nõude summast.¹⁴⁶ Eelnevat praktikas rakendades on võimalik, et pandipidaja ei osale üldse menetluskulude katmises, kuna pandieseme müügist saadav summa ületab piisaval määral tema tagatud nõude summat.¹⁴⁷

P. Varul on leidnud, et Riigikohtu 2012. aasta järelalus, et PankrS § 153 lõike 2 tõlgendamisel ja mahaarvamiste tegemisel tuleb lähtuda pandieseme müügist saadud rahast, mitte pandipidaja nõudest, on kahtlemata õige. PankrS § 153 lõige 2 määrab, kui palju võib võtta pandieseme müügist laekunud raha eelnevate väljamaksete katteks. Nii võib juhtuda, et pandipidaja nõue saab täies ulatuses rahuldatud, kui pandieseme müügist laekub nii palju raha, et vähemalt 15% nõue väljamaksete tegemiseks saab ka täidetud. Kui aga pandieseme müügist saadud raha on pandipidaja nõudest väiksem või sama suur või suurem üksnes väiksemas ulatuses kui 15%-line vahe pandieseme müügist saadud raha ja kogu pankrotivara müügist saadud raha vahel, siis mõjutab väljamaksete tegemine ka pandipidaja nõude rahuldamist.¹⁴⁸

Lahendis 3-2-1-34-15 on Riigikohus eelnevaid seisukohti muutnud ning selgitanud, et kui pandieseme müügist saadakse vähem, kui on pandiga tagatud nõude suurus, siis on PankrS §

¹⁴⁵ RKTkm 3-2-1-44-05, p 17; RKTkm 3-2-1-167-11, p 12; RKTkm 3-2-1-122-12, p 12.

¹⁴⁶ RKTkm 3-2-1-122-12, p 12; RKTkm 3-2-1-85-14, p 10.

¹⁴⁷ Näiteks juhul kui tagatud ja tunnustatud nõude suuruseks on 10 000 eurot, kuid müügitulemiks on 12 000 eurot, lähtutakse mahaarvatava summa arvutamisel pandieseme müügist saadud rahasummast ehk 12 000 eurost, mis annab pandieseme müügitulemist mahaarvatavaks summaks 1 800 eurot. Pandiga tagatud nõuet on seega teoreetiliselt võimalik rahuldada summas 10 200 eurot. Sellegipoolest ei ole pandipidajast võlausaldajal õigust nõuda tunnustatud nõudest suuremat summat (Riigikohus kohtusajlas 3-2-1-122-12, p 12).

¹⁴⁸ Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. Juridica IV/2013, lk 237.

153 lg-s 2 märgitud "ulatus" võrdne müügitulemiga. Kui pandieseme müügist saadakse rohkem, kui on pandiga tagatud nõude suurus, siis on eelnimetatud "ulatus" piiratud nõude suurusega. Kõrgeim kohus märgib, et kulude mahaarvamine müügitulemist olukorras, kus pandieseme müügist saadi rohkem, kui oli pandipidaja tunnustatud nõue, ei oleks kooskõlas seaduse mõttega, sest see, et pandiese õnnestub müüa soodsamalt, kui on pandiga tagatud nõude suurus, ei tohiks anda pandipidajale mingeid eeliseid. See osa müügitulemist, mille võrra müügitulem on pandiga tagatud nõudest suurem, läheb pankrotivara hulka, mille arvel kulud kantakse ja pandiga tagamata nõuded rahuldatakse, ning müügitulemi selle osaga ei ole pandipidajal mingit seost. Niisuguses olukorras oleks müügitulemist lähtumine vastuolus PankrS § 153 lg 2 eesmärgiga, sest sel juhul ei pruugiks kõik pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad kulude kandmises üldse osaleda. Kohus märgib lisaks, et see, kui soodsalt pandiese müüakse, ei tohiks seada pandipidajaid pankrotimenetluse kulude kandmisel ebavõrdsesse olukorda.¹⁴⁹ Kui varasema seisukoha järgi oli pandipidajal võimalik teatud juhtudel menetluskulude kandmisest kõrvale jääda ning saada oma nõue täies mahus rahuldatud, siis hilisema seisukoha järgi mitte.

Sisuliselt on Riigikohus pandipidaja poolt menetluskulude kandmises osalemise arvestamise muutnud teatud juhul sõltuvaks tagatud nõude suurusest ja mitte pandiesemest, nagu grammatiliselt sätestab PankrS § 153 lg 2. Sellega on välistatud pandipidajate võimalus üldse mitte osaleda menetluskulude kandmises ning võlausaldajate osalemine menetluskulude kandmises on muudetud võrdsemaks. Käesoleva töö autor leiab, et kuigi Riigikohus on oma seisukohaga tagamata nõuetega võlausaldajate positsiooni juhul, kui pandieseme müügist saadakse rohkem, kui on pandiga tagatud nõude suurus, parandanud ning kaasanud pandipidajad igal juhul menetluskulude kandmisel, ei tulene seadusest, et pandipidaja kindlasti peaks osalema menetluskulude kandmises ning pigem tuleneb § 153 lg-st 2, et pandiese ja mitte pandipidaja peab osalema menetluskulude kandmises. Seega on seaduse sätest töö autori hinnangul liigselt kõrvale kaldutud.

Teiseks küsimuseks PankrS § 153 lg 2 rakendamisel on, kas ulatuses, milles pandipidaja nõue jääb pankrotimenetlusega seotud väljamaksete mahaarvamise tõttu esimese järgu nõudena rahuldamata, tuleb tema nõue rahuldada PankrS § 153 lg 1 p 2 järgi koos muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega ehk teise järgu nõuetega. PankrS § 153 lg 4 esimese lause kohaselt rahuldatakse pandipidaja pandiga tagatud nõue ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, koos PankrS § 153 lg 1 p-s 2 nimetatud nõuetega ehk muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega. Riigikohus on varasemalt

¹⁴⁹ RKTk 3-2-1-34-15 p 18.

PankrS § 153 lg-d 2 ja 4 tõlgendades leidnud, et ulatuses, milles pandipidaja osaleb pankrotimenetlusega seotud väljamaksetes PankrS § 153 lg 2 järgi, ei tule pandipidaja nõuet rahuldada teise järgu nõudena.¹⁵⁰ Lahendis 3-2-1-44-05 põhjendab Riigikohus seda järgnevalt: PankrS § 153 lg 1 ja § 146 lg 1 eesmärk ei ole mitte üksnes pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine enne võlausaldajate nõuete rahuldamist, vaid ka kõigi võlausaldajate, sh pandiga tagatud nõudega võlausaldajate osalemine nimetatud väljamakseteks tehtavate kulutuste katmises oma jaotise arvel. PankrS § 153 lg 4 reguleerib olukorda, kus pandiga tagatud nõue jääb pandieseme müügist saadud raha arvel rahuldamata seetõttu, et pandieseme müügist saadud rahast ei piisa pandipidaja nõude rahuldamiseks (ja mitte seetõttu, et ta nõue on jäänud rahuldamata menetluskulude kandmises osalemise tõttu).¹⁵¹

P. Varuli hinnangul ei ole Riigikohtu poolt 2005. aastal tehtud järeldus menetluskulude mahaarvamise kohta põhjendatud. Tema hinnangul ei ole mingit alust järeldada, et pandipidaja nõue selles osas lõppeks, millises ulatuses pandieseme müügist saadud rahast kaetakse eelnevad väljamaksed. Selguse huvides tuleks tema hinnangul PankrS § 153 sõnastust selles osas täpsustada.¹⁵²

Lahendis 3-2-1-34-15¹⁵³ ongi Riigikohus eelnimetatud seisukohta muutnud ja leidnud, et ulatuses, milles pandipidaja nõue jääb pankrotimenetlusega seotud väljamaksete mahaarvamise tõttu esimese järgu nõudena rahuldamata, tuleb tema nõue rahuldada PankrS § 153 lg 1 p 2 järgi koos muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega ehk teise järgu nõuetega. Kohus leiab, et pandipidaja rahuldamata nõude osa, mille arvel ta osales PankrS § 153 lg 2 järgi pankrotimenetlusega seotud väljamaksetes, on osa tähtaegselt esitatud ja tunnustatud nõuetest ja niisugused nõuded kuuluvad olemuslikult PankrS § 153 lg 1 p-s 2 nimetatud nõuete hulka. Samuti on tegu rahuldamata jäänud nõudega, nagu on rahuldamata ka ülejäänud tagamata (teise järgu) nõuded. Enne teise järgu nõuete rahuldamiseks maksete tegemist tehakse PankrS § 146 lg 1 p-des 1-4 märgitud väljamaksed (sh massikohustused, pankrotimenetluse kulud jmt) ja see mõjutab kõigi teise järgu nõuete rahuldamist. Teisisõnu, kõik teise järgu nõuetega võlausaldajad osalevad nende kulude kandmisel. Ka pandipidaja osaleb koos teiste võlausaldajatega rahuldamata jäänud ja teise järku arvatud nõuetega täiendavalt menetluskulude kandmisel. Seega osaleb pandipidaja sel juhul PankrS § 146 lg-s 1 sätestatud kulude kandmisel kahel korral: esmalt PankrS § 153 lg-s 2 märgitud ulatuses

¹⁵⁰ RKTkm 3-2-1-44-05, p 15-16; RKTkm 3-2-1-85-14, p 10.

¹⁵¹ RKTkm 3-2-1-44-05, p 15-16.

¹⁵² Varul, P. 2013, lk 237.

¹⁵³ RKTkm 3-2-1-34-15, p 13-14.

(müügiesemest saadud raha arvel) ja seejärel pandieseme müügist saadu arvel rahuldamata nõude osas ka teises järgus.

Eelnevalt viidatud otsusele kirjutatud eriarvamuses leiavad riigikohtunikud P. Jerofejev ja T. Tampuu, et PankrS § 153 lg 4 esimeses lauses mõeldakse üksnes seda olukorda, kus pandieseme müügist saadakse vähem raha kui oli pandipidaja nõue ning seetõttu ei tule pandipidaja nõuet rahuldada teise järgu nõudena ulatuses, milles pandipidaja osaleb pankrotimenetlusega seotud väljamaksetes PankrS § 153 lg 2 järgi. Kohtunikud selgitavad, et kolleegiumi enamuse kõnealune seisukoht toob kaasa ebaõiglase olukorra, kus pandipidaja hakkab kandma pankrotimenetluse kulusid võrreldes teiste teise järgu nõuet omavate võlausaldajatega vähem, kui ta peaks võrdeliselt kandma oma nõude suurust arvestades. Pärast esimese järgu nõude rahuldamiseks pandipidajale väljamakse (vähemalt 85% ulatuses) tegemist saab pandipidaja kolleegiumi enamuse tõlgendusest tulenevalt kasutada sisuliselt sama raha (st pandieseme müügist saadud raha osa, mis juba arvatakse PankrS § 153 lg 2 järgi pankrotimenetluse kulude katteks) teistkordselt pankrotimenetluse kulude katmiseks enne teise järgu nõuete rahuldamiseks väljamaksete tegemist ja seda võrdeliselt järelejäanud teise järgu nõude suurusele. See ei ole kohtunike arvates õiglane teiste teise järgu nõudeid omavate võlausaldajate suhtes, kes ei saa oma nõuet rahuldada pandieseme müügi saadud tulemi arvel ning peavad kandma pankrotimenetluse kulusid võrdeliselt oma nõude suurusele.

Käesolevalt valitsev Riigikohtu seisukoht on vaatamata eriarvamustele siiski, et kui pandipidaja nõue jääb täies ulatuses rahuldamata, olgu siis sellel põhjusel, et pandieseme müügist ei laekunud piisavalt raha või tehti eelnevaid väljamakseid, säilib tal rahuldamata osas nõue teise järgu nõudena (PankrS § 153 lg 4). Ka Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustiku juhistes märgitakse eristusi tegemata, et juhul kui pandiga tagatud nõue ei saa rahuldatud pandieseme müügi tulemist, võib võlausaldaja osaleda rahuldamata nõude ulatuses menetluses tagamata nõuetega võlausaldajate hulgas (kui ta just ei ole nõustunud nõude rahuldamisega ainult pandieseme arvelt).¹⁵⁴

Kuivõrd Riigikohus on märkinud, et pandiga tagatud nõude rahuldamisel pankrotimenetluse käigus peab pandipidaja saama vähemalt 85% pandieseme müügist saadud rahast või oma nõude suurusest, kuid ei seadusest ega praktikast ei tulene, et ta ei võiks oma nõuet saada rahuldatud suuremal määral kui 85% ning tõesti ei ole mingit alust järeldada, et pandipidaja nõue selles osas lõppeks, millises ulatuses pandieseme müügist saadud rahast kaetakse eelnevad väljamaksed, nagu P. Varul on märkinud, siis on käesoleva töö autor seisukohal, et

¹⁵⁴ Nordic-Baltic Recommendations, p 47.

Riigikohtu hiljutisem seisukoht, et ulatuses, milles pandipidaja nõue jääb pankrotimenetlusega seotud väljamaksete mahaarvamise tõttu esimese järgu nõudena rahuldamata, tuleb tema nõue rahuldada PankrS § 153 lg 1 p 2 järgi koos muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega ehk teise järgu nõuetega, on õige.

Pandipidajate olukord pankrotimenetluses menetluskulude katmise seisukohalt on eelnevast tulenevalt järjest paranenud – pankrotiseaduses on sätestatud limiit pandipidaja poolt menetluskulude katmises osalemises ning valitseva Riigikohtu seisukoha järgi osas, milles tema nõue jääb rahuldamata menetluskulude osalemises tõttu, läheb see tagamata nõuetega võlausaldajate nõuete hulka. Eelnimetatu suurendab pandipidajate nõuete rahuldamise määra. P. Manavald on oma doktoritöö raames tehtud uuringus leidnud, et pankrotimenetluste väljamaksetest rõhuva enamuse moodustavad pandipidajatele tehtud väljamaksed ning, et tagatud nõuete rahuldamise määraks oli 88,83%.¹⁵⁵ Vastavast on võimalik järeldada, et võimalikest pankrotimenetlustest tulenev keskmine risk pandipidajate jaoks ei ole käesoleval ajal suur. Eelduslikult peaks seetõttu olema krediit Eesti majanduses kättesaadavam ja soodsam, kui siis kui tagatud nõuete rahuldamise määr oleks väike ning seega krediidiandjate risk suurem.

PwC 2013. aastal koostatud uuringu raames on Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koda avaldanud arvamust, et pandivara arvelt menetluse rahastamise osas võiks kaaluda seadusandluses muudatusi, kuna pankrotimenetluse rahastamine toimub paljuski pandivara arvelt ning juhul, kui menetluse käigus tehtavad kulutused ületavad seadusega piiriks seatud 15% pandivara müügist saadavast summast, siis menetlus tihtipeale raugneb (ning hiljem likvideerib varad kohtutäitur, kes saab omakorda vara müügist saadud tulult oma osa). Eesti Kohtunike Ühingu esindaja hinnangul võiks samuti menetluse finantseerimine pandivara arvelt olla lubatud suuremas mahus.¹⁵⁶ Advokatuur on maksejõuetusõiguse revisjoni raames leidnud, et PankrS § 153 lg-st 2 tuleks välja jätta 15/100 piirang.¹⁵⁷

Pandipidaja huve tuleb pankrotimenetluses kaitsta, et säiliks krediidiandjate kindlus võimalusest saada oma nõue rahuldatud pandieseme arvelt. Pankrotimenetlus on aga kollektiivne, võlausaldajaid tuleb kohelda võrdselt ning maksejõuetusest tulenev kahju peaks jaotuma kõigi võlausaldajate vahel. Selleks, et pandiõigus ei kaotaks oma riske maandavat toimet peaks käesoleva töö autori arvates tagama pandipidajale võimalikult suure pandiga

¹⁵⁵ Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Doktoritöö. Juhendajad: Paul Varul, Toomas Haldma. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjatus, 2011, lk 79.

¹⁵⁶ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 44-45.

¹⁵⁷ Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjoni arvamused ja ettepanekud seoses maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisega.

koormatud vara müügist tuleneva väljamakse, mistõttu ei ole õigustatud menetluskuludes osalemise piirangu pankrotiseadusest välja jätmine ega olulisel määral suurendamine.

Täiendav küsimus seoses pankrotimenetluse kulude katmisega on sellest, milliseid kulusid peaks pandipidaja kandma. Asjaõigusseaduse¹⁵⁸ § 279 lg 6 järgi on pandiga tagatud ka menetluskulud, asja müügiga seotud kulutused ja pandipidaja poolt pandieseme säilitamiseks tehtud vajalikud kulutused. P. Varuli hinnangul tuleks analüüsida, kas ei peaks eraldi käsitlema pandiesemega seotud kulusid (hoid, müük jms).¹⁵⁹

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda on maksejõuetusõiguse revisjoni raames teinud ettepaneku pankrotiseaduse § 153 lõike 2 esimese lause täiendamiseks sätestamaks, et pandieseme valitsemise, pandieseme müügi ja asjaõigusseaduses nimetatud asja säilitamisega seonduvate kulude hüvitamisel ei kohaldata samas lõikes sätestatud 15% piirangut. Muudatus leitakse olevat vajalik, et katta pandieseme valitsemise, müügi ja säilitamisega seonduvad otsesed kulud. Kehtiv pankrotimenetluse kulude ulatuse piirmäär on mitte enam kui 15/100 pandieseme müügist saadud rahasummast. Sellest aga praktikas alati ei piisa, sest otseselt pandiesemega või muul viisil selgelt pandipidaja huvides tehtud "vara valitsemisega seotud otsesed kulud" (valve, küte, elekter, maamaks, kindlustus jne) võivad olla suured ning võivad vähese väärtusega või vähelikviidse vara korral ületada 15% pandieseme väärtusest.¹⁶⁰ Advokatuur on leidnud, et praktikas on 15% piirang problemaatiline, sest väheväärtuslike pandiesemete puhul ületavad valitsemise, müügi ning säilitamisega seotud kulud tihti seaduses sätestatud määra, mis tingib olukorra, kus haldur ei saa töö eest tasu.¹⁶¹

Kuivõrd asjaõigusseaduse § 279 lg 6 sätestab, et pandiga on tagatud ka menetluskulud, asja müügiga seotud kulutused ja pandipidaja poolt pandieseme säilitamiseks tehtud vajalikud kulutused ning ei ole põhjust sellest põhimõttest kõrvale kalduda ka pankrotimenetluses, siis ei ole käesoleva töö autori arvates põhjendatud pandipidaja võimalus pankrotimenetluses pandiesemega seotud kulude kandmises vaid piiratult osaleda ning seega on õigustatud Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ettepanek pankrotiseaduse § 153 lõike 2 esimese lause täiendamiseks sätestamaks, et pandieseme valitsemise, pandieseme müügi ja asjaõigusseaduses nimetatud asja säilitamisega seonduvate kulude hüvitamisel ei kohaldata samas lõikes sätestatud 15% piirangut.

¹⁵⁸ Asjaõigusseadus. - RT I, 25.01.2017, 5.

¹⁵⁹ Varul, P. 2013, lk 237.

¹⁶⁰ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks, lk 8.

¹⁶¹ Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjoni arvamused ja ettepanekud seoses maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisega.

Pandipidaja nõude rahuldamise määr sõltub nõuete rahuldamise prioriteetsuse järjekorras tema nõude ees prevaleerivatest nõuetest. Üldjuhul on igasugused eelisõigusnõuded pankrotimenetluse põhimõtetega (võrdsus, kollektiivsus) vastuolus ning nende kehtestamine peab olema vältimatult vajalik. Praktilistel kaalutlustel on õigustatud menetluskulude ja massikohustuste määratlemine eelisõigusnõuetena ning menetluseelsete õiguste austamise põhimõttest tulenevalt pandiga tagatud nõuete määratlemine eelisõigusnõuetena. Kollektiivsuse ja võrdsuse põhimõtetest tulenevalt peaks võlausaldajad katma maksejõuetusest tekkiva kahju ühiselt. Nimetatud kahju hulka saab arvata ka pankrotimenetlusest tekkivad menetluskulud. Seetõttu on põhjendatud kollektiivsesse menetlusse kaasatud pandipidaja osalemine pankrotimenetluse kulude katmises. Kuivõrd pandiõiguse institutsioon vajab laiematel majanduslikel eesmärkidel kaitset, siis on õigustatud piirang menetluskulude katmises osalemisel, kusjuures vastav piirang peab olema selline, mis ei muudaks pandiõigust sisutühjaks. Välistatud ei tohiks olla pandipidaja nõude täies mahus rahuldamine, näiteks juhul kui pandieseme müügist saadakse rohkem kui on pandipidaja nõude suurus. Põhjendatud on pandipidaja piiranguteta osalemine pandieseme valitsemise, müügi ja säilitamisega seonduvate kulude katmisel.

2.4. Õiguste piiramine kompromissi korral

Pankrotimenetluses sõlmitav kompromiss on võlgniku ja võlausaldajate vaheline kokkulepe võlgade tasumise kohta, mis seisneb võlgade vähendamises või nende tasumise tähtaja pikendamises (PankrS § 178 lg 1). Kompromissi eesmärk on pankrotivõlgniku tegevuse jätkamise võimaldamine võlausaldajate järeleandmiste teel.¹⁶² § 178 lg 3 järgi teeb kompromissotsuse võlausaldajate üldkoosolek misjärel kohus otsustab selle kinnitamise. Kompromiss tehakse võlausaldajate üldkoosolekul kõigi võlgniku vastu suunatud nõuete kohta, mis olid olemas kompromissi tegemise ajaks (§ 180 lg 1) ning kompromiss on üldjuhul tehtud, kui selle poolt hääletab vähemalt pool kohalviibivatest võlausaldajatest, kelle nõuded moodustavad vähemalt 2/3 kõigi nõuete summast (§ 180 lg 3 lause 1).

Nagu ka saneerimismenetluse puhul (vt ptk 3), tekib kompromissi puhul küsimus sellest, kas ka pandipidaja peaks olema kompromissi kaasatud ning millisel määral on seejuures põhjendatud tema õiguste piiramine.

P. Varul on esimese (1992. aasta) pankrotiseaduse raames selgitanud, et kompromiss ei puuduta pandipidajaid pandiga tagatud nõuete osas, kuna nende nõuded on pandi ulatuses

¹⁶² RKTkm 3-2-1-53-05, p 18.

nagunii tagatud, pealegi ei saa nemad oma nõude alusel taotleda võlgniku pankroti väljakuulutamist. Kompromissi tegemisel osalevad ainult need võlausaldajad, kelle nõuded ei ole pandiga tagatud ja kompromiss kehtib ainult nende suhtes.¹⁶³ Kehtiva pankrotiseaduse eelnõu seletuskirjas märgivad autorid, et asjaolu, et varasema pankrotiseaduse kohaselt omas kompromiss kehtivust üksnes pandiga tagamata võlausaldajate suhtes, on ka üheks põhjuseks, miks Eestis kompromissi tegemise võimalust siiani suhteliselt vähe kasutati.¹⁶⁴

Pandipidajate kaasamist kompromisettepanekusse on soovitatud ka nii Maailmapanga initsiatiivis kui ka UNCITRALi juhendis, samuti sisaldub vastav võimalus mitmete riikide pankrotiseadusandluses. Nimetatud kaalutlustest lähtuvalt otsustasid kehtiva pankrotiseaduse eelnõu autorid ette näha võimaluse muuta kompromiss kehtivaks ka pandipidajate suhtes. Sellisel juhul aga piiratakse otseselt ning olulisel määral ka pandipidajate õigusi ning seetõttu on loomulikult vajalik pandiga tagatud võlausaldajate kaasamine kompromisettepaneku hääletamisse.¹⁶⁵

Käesolevalt kehtiva pankrotiseaduse eelnõu seletuskirjas märgitakse, et väga sageli eeldab edukas saneerimine¹⁶⁶ ka pandipidajate kaasamist ning nende õiguste piiramist. Seda eriti juhtudel, kus suurem osa ettevõtte varast on ühel või teisel viisil pandiga koormatud (mis Eestis lubatud kommertsipandi puhul on eriti sagedane) ning kus pandipidajate õiguste realiseerimine tähendaks sisuliselt ettevõtte tükkaaval mahamüümist, mis omakorda välistaks ettevõtte edasise majandustegevuse üleüldse. Samuti võib näiteks panditud kinnisasi (koos sellel asuva tehase või muu käitisega) omada määravat tähtsust saneerimise läbiviimisel ning seetõttu on ettevõtte edukas tervendamine võimalik üksnes juhul, kui kogu tervendamise vältel on välistatud pankrotivarasse kuuluva panditud kinnisaja realiseerimine hüpoteegipidajate poolt.¹⁶⁷

Pandipidajate kaasamisel kompromissi on lähtunud praktilistest kaalutlustest – ilma neile seatavate piiranguteta ei ole kompromiss ettevõtte tervendamise seisukohalt tulemuslik ning ei täida oma eesmärki, milleks on pankrotivõlgniku tegevuse jätkamise võimaldamine võlausaldajate järeleandmistel¹⁶⁸. Seega on käesoleva töö autori hinnangul vajalik pandipidajad kompromissi kaasata ning edasine küsimus on selles, millised neil lasuvad

¹⁶³ Varul, P. 1994.

¹⁶⁴ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹⁶⁵ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹⁶⁶ Kehtiva pankrotiseaduse eelnõu seletuskirja koostamise ajal puudus Eesti maksejõuetusõigusest saneerimine õiguslikult reguleeritud menetlusena, mistõttu on siinkohal mõeldud saneerimist läbi pankrotimenetluses sõlmitava kompromissi.

¹⁶⁷ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

¹⁶⁸ RKTKm 3-2-1-53-05, p 18.

piirangud on õigustatud. Piirangutena analüüsitakse järgnevalt pandiõiguse realiseerimise piiramist ning pandipidaja hääletamise võimalust kompromissi tegemisel.

Riigikohtu hinnangul peab kohus kompromissi kinnitamisel hindama mh seda, kas kompromissiga ei kahjustata ebaproportsionaalselt mõnda võlausaldajat. See tuleneb ka PankrS § 83 lg-st 1, mis lubab võlausaldajate üldkoosoleku otsust vaidlustada ka põhjusel, et otsusega rikutakse võlausaldajate ühiseid huve, ja § 83 lg-st 3, mille järgi ei saa võlausaldaja kohtu kinnitatud üldkoosoleku otsust vaidlustada, otsusele võib aga esitada vastuväiteid, mis edastatakse otsuse kinnitamist lahendavale kohtule. Seega peab kohus kontrollima, kas kompromissiga on erinevate võlausaldajate ühiste huvidega maksimaalselt arvestatud ning ega mõnda võlausaldajat ei ole näiteks häälteenamusele tuginedes põhjendamatult eelistatud.¹⁶⁹ Ka pankrotiseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt tuleneb kompromissi kohtu poolt kinnitamise nõue vajadusest erapooletu ja pädeva kontrollorgani järele, kes tagaks, et kompromissettepanek võeti vastu protseduurireegleid ning võlausaldajate huve järgides.¹⁷⁰

Võimaluse pandiga tagatud nõuet kompromissis märgitud tähtaja jooksul mitte maksma panna näeb ette PankrS § 182 lg 1, kuid seda siiski eeldusel, et pandipidaja sellise piiranguga nõustub. Kui pandipidaja hääletab kompromissi vastu, kuid kompromiss häälteenamuse tõttu siiski vastu võetakse, saab pandiõigusest tulenevate õiguste maksmapaneku välistada maksimaalselt üheks aastaks (lg 2).

Kompromissi raames võib olla vajalik teatud pandiesemete, mis on vältimatuks eelduseks ettevõtte tegevuse jätkumiseks, ulatuslikum kaitsmine. PankrS § 182 lg 3 näeb ette, et kui ettevõtte edasiseks tegevuseks vajalik pandiese allub kompromissi kohaselt suurematele piirangutele kui teised pandiesemed, makstakse halvemas situatsioonis pandipidajale kompensatsiooniks tema õiguste pikema kitsendamise aja eest intressi.

Kõiki võlausaldajaid peaks pankrotimenetluses kohtlema võrdselt, samal ajal arvestades menetluse eelsete õiguste ning nende sisulise kindluse säilitamise vajadusega. Kompromissi puhul tuleb arvestada ka selle eesmärgi, milleks on võlgniku tegevuse jätkamise võimaldamine. Pandipidaja tahte vastaselt pandiõigusest tulenevate õiguste maksmapaneku välistamine võib olla keskse tähtsusega, et kompromiss oleks üldse võimalik, mistõttu leiab käesoleva töö autor, et arvestades, et vastav on võimalik maksimaalselt üheks aastaks, ei ole selline piirang pandipidaja huve ebaproportsionaalselt kahjustav. Sarnaselt on õigustatav ka teatud pandiesemetele suurematele piirangutele allutamine – kuivõrd see võib olla

¹⁶⁹ RKTkm 3-2-1-53-05, p 21.

¹⁷⁰ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri.

eesmärgipärase kompromissi eelduseks, siis on vastav piirang õigustatud. Lisaks on ebavõrdsus kompenseeritav intressi maksmisega.

Kuivõrd kompromiss tehakse kollektiivse pankrotimenetluse raames, siis juhul kui selles osalevad ka pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad, peaks neil eelduslikult olema võrdsed õigused kõigi teiste võlausaldajatega. PankrS § 181 lg 1 aga sätestab, et võlausaldaja, kelle nõue on tagatud pandiga, saab kompromissi tegemisel hääletada üksnes juhul, kui tema nõue ei ole pandiga täielikult tagatud. Sel juhul arvestatakse hääletamisel pandipidaja nõudega vaid nõude selle osa ulatuses, mis jääks eeldatavalt rahuldumata pandieseme müügist saadu arvel. Pandiga tagamata nõude osa suhtes on pandipidaja võrdsel positsioonil tagamata nõuetega võlausaldajatega, mistõttu ei ole põhjust teda erinevalt kohelda. Pandiga täielikult tagatud nõudega võlausaldaja puhul ei ole käesoleva töö autori arvates tema hääletamisõiguse piiramine ebaproportsionaalselt tema huve kahjustav, arvestades, et § 181 lg 2 sätestab, et kui kompromissettepanekuga soovitakse välistada pandipidajast võlausaldaja pandiõigusest tuleneva nõude maksmapanek rohkem kui 90 päevaks, arvestatakse hääletamisel pandipidajast võlausaldaja nõudega kogu ulatuses.

Kuivõrd pankrotimenetlus on kollektiivne ning pandipidajate kaasamine ja nende õiguste piiramine võib olla kompromissi edukuse aluseks, siis on nende osalemine kompromissis õigustatud. Pandipidajad on Eestis kaasatud ka saneerimismenetlusse, kus on muuhulgas võimalik nende nõudeid ümber kujundada (vt täpsemalt ptk 3). Kompromiss võimaldab läbi võlgniku ja võlausaldajate kokkuleppe põhimõtteliselt saneerimist pankrotimenetluse raames.

Kompromiss on oma sisult justkui saneerimine pankrotimenetluse raames. Kuivõrd selle eesmärgiks on pankrotivõlgniku tegevuse jätkamise võimaldamine võlausaldajate järeleandmistel, siis on õigustatud ka pandipidajate kompromissis osalemine ning nende õiguste piiramine – vastasel juhul ei pruugi kompromissi eesmärk saada täidetud. Pandipidaja jaoks tähendab kompromissis osalemine eelkõige seda, et piiratakse tema õigust oma pandiõigust realiseerida. Pandipidaja huve ebaproportsionaalselt kahjustavaks ei saa töö autori arvates pidada tema tahte vastaselt pandiõigusest tulenevate õiguste maksmapaneku välistamine maksimaalselt üheks aastaks ega teatud pandiesemetele suurematele piirangutele allutamise kuivõrd nimetatu võib olla eduka kompromissi eelduseks.

3. Pandipidaja õigused saneerimismenetluses

3.1. Menetluse alustamise võimalus

Saneerimismenetluse eripäraks on selle lõppeesmärk – võlgniku majandustegevuse jätkumine ning eeldus, et võlgnik on saneerimisvõimeline ehk ei ole lõplikult maksejõuetu. Kuigi saneerimismenetluse tulemusena peaks võrreldes pankrotimenetlusega olema lõpptulemus parem nii võlgniku kui võlausaldajate jaoks (mistõttu võiks ka võlausaldajatel olla huvi menetlust algetada), on küsitav kas on põhjendatud võlausaldajatele saneerimismenetluse algamise võimaluse andmine.

Saneerimisseaduse § 7 lg 1 sõnastab eelnõu koostamise keskse põhimõtte, et saneerimismenetluse algatamise avalduse saab esitada üksnes ettevõtja ise. Seega on saneerimismenetlus oma põhisolemuselt ettevõtte omanike, mitte ettevõtte võlausaldajate poolt tehtavate muudatuste kogum.¹⁷¹

Saneerimisseaduse järgi eeldatakse ettevõtja aktiivsust. Ettevõtte saneerimine saab toimuda üksnes juhul, kui seda soovivad võlausaldajad või ettevõtja ise. Võlausaldaja algatusel võib ettevõtte tegevuse ümberkujundamine endiselt toimuda pankrotimenetluse raames kompromissi kinnitamisega. Seetõttu valiti saneerimismenetluse aluseks ettevõtja aktiivsus, mis saneerimisseaduses väljendub esmalt selles, et üksnes ettevõtjal on õigus esitada avaldus saneerimismenetluse algatamiseks, lisaks peab ettevõtja ise koostama oma ettevõtte saneerimise kava (tõsi, ta võib selleks kasutada saneerimisnõustaja või muu isiku abi) ja leidma ümberkorralduste tegemiseks vajaliku lisaraha.¹⁷²

P. R. Wood leiab, et võlausaldajatel ei tohiks olla võimalust võlgnikule eelseisva või käesoleva pankrotiolukorra puudumisel saneerimismenetlust peale suruda ning on ebatõenäoline, et võlgniku juhtkond sooviks alustada saneerimismenetlust kui just ei esine ülekaalukat põhjust seda teha. Samas kui menetluse eesmärgiks on maksimeerida võlausaldajate nõuete rahuldamist, oleks ebaõiglane tõkestada nende juurdepääsu sellisele menetlusele ja sellest saadavale kasule.¹⁷³

¹⁷¹ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 6.

¹⁷² Niklus, I. 2008, lk 371.

¹⁷³ Wood, P. R. 2007, p 199.

R. Bork arvab, et võlausaldajatele saneerimismenetluse algatamise võimaluse andmisega kaasneb märkimisväärne risk võlgniku huvidele, kuna sellise avalduse esitamisest teevad negatiivsed järeldused ka teised võlgniku äritegevusega seotud osapooled.¹⁷⁴

Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustiku soovitusel leetakse, et võlausaldajale võiks saneerimismenetluse algatamise võimaluse anda, kuid seejuures ei tohiks tal üldjuhul olla võimalik seda teha ilma võlgniku nõusolekuta.¹⁷⁵ Näiteks Rootsi saneerimisreeglid näevad nii võlgnikule kui ka võlausaldajale ette võimaluse saneerimismenetlust algatada, küll aga on võlausaldaja poolseks algatamiseks vajalik võlgniku nõusolek.¹⁷⁶

Saksamaal reguleerib nii pankroti- kui saneerimismenetlust üks seadus, mille kohaselt on maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse esitamise õigus nii võlgnikul kui võlausaldajal. Võlausaldajal on õigus maksejõuetusmenetluse algatamiseks juhul, kui ta suudab näidata, et võlgnik on maksejõuetu, tal on võlgniku vastu nõue ja esineb põhjus, miks on vajalik maksejõuetusmenetluse algatamine selle nõude rahuldamiseks.¹⁷⁷ Juhul kui pandipidaja suudab eelneva põhistada, on tal võimalik menetlust algatada.

Eesti Kohtunike Ühingu esindaja hinnangul kasutatakse saneerimismenetlusi tihti pankroti edasilükkamiseks – saneerimisnõustajaks on ettevõtte poolt esitatud isik ning saneerimise ajal viiakse ettevõttest varasid välja. Ka Pangaliidu esindajate kogemuste põhjal kasutatakse saneerimismenetlust tihti kui ajapikendust pankrotiprotsessile, s.t võidetakse juurde aega, et ettevõtte varad sobival moel ettevõttest välja viia. Eesti Advokatuuri esindajate arvamuse kohaselt kasutatakse saneerimist tihti pankrotitunnustega ettevõtete poolt ajavõitmiseks ning ettevõtte sisuline saneerimine on menetluse alguseks tihtipeale juba lootusetu. Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja esindaja hinnangul võrdsustatakse saneerimismenetlused ettevõtete juhtkonna ja omanike silmis tihti pankrotimenetlusega ning vastavad avaldused esitatakse liiga hilja.¹⁷⁸

Praktikute hinnang Eesti saneerimisregulatsiooni toimimisele on kriitiline – leetakse, et saneerimismenetlust kasutatakse pelgalt pankrotimenetluse edasilükkamiseks olukorras, kus võlgnik on juba maksejõetu. Selline menetlus ei täida oma eesmärki, milleks on ettevõtte

¹⁷⁴ Bork, R. *Rescuing Companies in England and Germany*. Oxford University Press, 2012, lk 73.

¹⁷⁵ Nordic-Baltic Recommendations, p 15.

¹⁷⁶ Hellström, E. *Nordic-Baltic company reorganisation law. A comparative report*. Nordic-Baltic Insolvency Network, Iustus Förlag, Uppsala, 2013, p 171.

¹⁷⁷ Aleth, F., Harlfinger, W. *Germany. – Restructuring and insolvency in 51 jurisdictions worldwide 2010*. London: Law Business Research Ltd 2009, lk 139.

¹⁷⁸ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk-d 11, 47- 48.

majanduslike raskuste ületamine, tema likviidsuse taastamine, kasumlikkuse parandamine ja jätkusuutliku majandamise tagamine (SanS § 2). Pandipidaja õigused on saneerimismenetluses piiratud, mistõttu kahjustab sisutühja ja tulemusteta saneerimismenetluse läbi viimine ka tema huve.

Eduka saneerimise eelduseks on võlgniku saneerimisvõimekus. Selle puudumisel tuleks maksejõuetu ühingu võimalikult kiiresti läbi pankrotimenetluse likvideerida. Seega on kriitilise tähtsusega saneerimismenetluse alustamise aeg – võlgnik ei tohi veel olla maksejõuetu. Üheks võimaluseks õigeaegse menetluse alustamise tagamiseks on töö autori arvates anda menetluse alustamise õigus ka võlausaldajatele, kes on huvitatud oma nõuete rahuldamisest võimalikult suures ulatuses ning seetõttu esitavad eelduslikult avalduse enne võlgniku täiesti maksejõuetuks muutumist. Juhul, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue on ilmselgelt täielikult tagamata, siis peaks saneerimismenetluse algatamise õigus sarnaselt pankrotimenetluse algatamise õigusega (vt ptk 2.1) olema ka temal.

3.2. Pandipidaja õiguste piiramine saneerimismenetluses

Nagu pankrotimenetlus, on ka saneerimismenetlus kollektiivne menetlus ning selles on vajalik tasakaal võlgniku ning võlausaldajate huvide vahel. Kuivõrd saneerimismenetluse üheks keskseks põhimõtteks on, et võlausaldajad ei tohiks saneerimismenetluses olla halvemas positsioonis kui nad oleks pankrotimenetluses, siis juhul, kui pandipidaja osaleb pankrotimenetluses eelisõigusnõudega, siis peaks pandipidajal ka saneerimismenetluses olema teatud eelisõigused, mis tagavad pandiõiguse institutsiooni kindluse ja menetluse põhimõtete järgimise. Järgnevalt analüüsitavateks probleemkohtadeks saneerimismenetluses võlgniku ning pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate huvide vahelise tasakaalu leidmisel on: kas saneerimismenetluses on õigustatud pandipidaja pandi realiseerimise õiguse piiramine, kas peaks olema lubatud pandiga tagatud nõuete ümberkujundamine, kas nõuete rahuldamisel ja hääletamisel peaks olema kohustuslik eraldi pandipidajate rühma moodustamine (sh arvestades hääletamise nõudeid kava vastuvõetuks lugemisele) ning kas üleüldse peaksid kõik võlausaldajad saama hääletada.

Pandipidajal ei ole Eestis saneerimismenetluse ajal võimalik oma pandiõigust realiseerida. Saneerimismenetluse algatamise tagajärjeks on muuhulgas kohtu poolne ettevõtja vara suhtes läbiviidava täitemenetluse peatamine kuni saneerimiskava kinnitamiseni või saneerimismenetluse lõppemiseni (SanS § 11 lg). Eelnõu seletuskirja kohaselt on lähtutud

täieliku peatamise (nn *full stop*) põhimõttest, mille kohaselt ei saa saneerimismenetluse käigus läbi viia ühtegi menetlust, mis piirab ettevõtja tegevust.¹⁷⁹

Rootsi saneerimisseaduse kohaselt on pandipidajal õigus jätkata täitemenetlust – pandipidajale ei rakendu realiseerimisõiguse peatumine, kuid saneerimise läbiviijal võib teatud juhtudel olla õigus pandiga tagatud vara ise müüa.¹⁸⁰

USA regulatsiooni järgi saab võlausaldaja taotleda kohtult realiseerimisõiguste peatumise lõpetamist. Vastava nõude saavad esitada ainult pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad. Pandipidaja vastava taotluse saamisel lõpetab kohus õiguste peatumise, kui: esineb mõjuv põhjus, sealhulgas kui võlausaldaja omandiõigusega seonduvad huvid ei ole piisavalt kaitstud; pandiõigusega koormatud vara ei ole vajalik efektiivse saneerimise tagamiseks; kinnisasjade puhul, kui võlgnik ei ole esitanud saneerimiskava ega alustanud uuesti maksete tasumist 90 päeva pärast saneerimismenetluse algatamist või kui võlgnik esitab avaldusi pahatahtlikult, et vältida koormatud vara võõrandamist.¹⁸¹ Nõude rahuldamisel ehk õiguste peatumise lõpetamisel kohtu poolt võib võlausaldaja nõuda oma tagatise võõrandamist.

Realiseerimisõiguste peatumine on leitud olevat kriitiline osa kollektiivsest menetlusest.¹⁸² Samuti võib jääda saneerimismenetluse põhieesmärk – võlgniku tervendamine, et tal oleks võimalik majandustegevust jätkata – saavutamata kui ettevõtte jaoks oluline kuid pandiõigusega koormatud vara realiseeritaks. Seega on käesoleva töö autori arvates põhjendatud pandiõiguse realiseerimise piiramine saneerimismenetluses.

Eestis on saneerimismenetluses võimalik ümber kujundada ka pandiga tagatud nõudeid. Ümber kujundamine on muuhulgas kohustuse täitmise tähtaja pikendamine, rahalise nõude täitmine osamaksetega, võlasumma vähendamine, kohustuse asendamine juriidilise isiku osa või aktsiaga (§ 22 lg 1).

Riigikohus on märkinud, et pandiga tagatud nõuetele on asjaõigusseaduse § 280 järgi tagatud panditud eseme arvel rahuldamise eelisõigus teiste nõuete suhtes. Selline eelisõigus kehtib muu hulgas nii täitemenetluses kui ka pankrotimenetluses. Ka saneerimismenetluses ei või pandipidajast võlausaldajaid kohelda oluliselt halvemini, kui neid koheldakse pankrotimenetluses. Näiteks saab pandiga tagatud nõuet saneerimismenetluses pandipidaja nõusolekuta vähendada eelkõige ulatuses, milles pandiese tegelikult nõuet ei taga, st mille

¹⁷⁹ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 14.

¹⁸⁰ Wood, P. R. 2007, p 399.

¹⁸¹ Warren, E. 2008, p 33.

¹⁸² Warren, E. 2008, p 49.

võrra pandieseme väärtus (koos võimalike pandipidaja kanda jäävate menetluskuludega) tagatavat nõuet ei kata.¹⁸³

Rootsi saneerimisregulatsiooni järgi ei ole lubatud pandiga tagatud nõuete vähendamise teel ümber kujundamine ilma pandipidajate ühehäälsel nõusolekul.¹⁸⁴ Saksamaa õigus aga lubab ka pandiga tagatud nõuete ümberkujundamist.¹⁸⁵ USA regulatsiooni järgi peab pandipidaja saama oma nõude saneerimise korral rahuldatud reaalselt tagatud osas ehk pandiõigusega koormatud vara väärtuses.¹⁸⁶

K. Krillo on arvamisel, et saneerimismenetluses peaks pandipidaja nõude ümberkujundamine vähendamise teel olema pigem erand kui reegel ning peaks olema lubatud üksnes pandiga katmata nõude ulatuses, sest vastasel juhul kaotaks pandiõigus oma esialgse mõtte ja eesmärgi. Ta leiab, et üldiselt tuleks pandipidajate nõudeid ümber kujundada maksetähtaegade pikendamise ja nõude osamaksetena täitmise teel.¹⁸⁷

Saneerimismenetlus on kollektiivne menetlus, milles võlausaldajaid peab võrdselt kohtlema. Üldine arusaam on, et maksejõuetusest tuleneva kahju kandmises peaksid osalema kõik võlausaldajad ning seega ühiselt kandma võimalikust maksejõuetusest tulenevat riski. Pandiga tagatud nõuetel peab aga olema eelisseisund, et pandiõigus ei kaotaks oma tagavat funktsiooni. Saneerimismenetluse keskne põhimõte on, et saneerimine saab toimuda üksnes juhul, kui võlausaldajate nõuded saavad saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus. Eelnevast tulenevalt on käesoleva töö autor seisukohal, et juhul kui pandipidaja positsioon pankrotimenetluses on selline, mis säilitab pandiõiguse kindlust (ehk pandipidaja saab üldjuhul valdava osa oma nõudest rahuldatud), siis võib pandipidajate nõudeid saneerimismenetluses ümber kujundada ka nõude vähendamise teel, kuid seejuures tuleb tagada, et pandipidaja nõue saaks saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus. Pandipidaja nõude vähendamise määr peaks olema selline, mis ei kahjusta oluliselt pandiõiguse tagavat funktsiooni.

Eesti saneerimisregulatsiooni järgi võib saneerimiskavas ette näha, et võlausaldajate nõuded rahuldatakse võlausaldajate rühmade kaupa, kusjuures ühe rühma moodustavad ühesuguste õigustega võlausaldajad ning rühmade moodustamise alused ja põhjendus esitatakse

¹⁸³ RKTkm 3-2-1-74-13, p 19.

¹⁸⁴ Smith, D.C., Strömberg, P. 2004, p 19.

¹⁸⁵ Veder, M. Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights. Law of Business and Finance. Volume 8. Deventer, Netherland, Kluwer Legal Publishing, 2004, p 49.

¹⁸⁶ Warren, E. 2008, p 47.

¹⁸⁷ Krillo, K. 2012, lk 54.

saneerimiskavas (§ 21 lg 2). Saneerimisseaduse eelnõu seletuskirja järgi on § 21 lõikel 2 kaks tähendust. Esimeseks tähenduseks on temas sisalduv luba võtta saneerimiskava võlausaldajate poolt vastu ka rühmade kaupa. Seega loob seadus ettevõtjale valikuvõimaluse, kas esitada saneerimiskava vastuvõtmiseks võlausaldajate üldsusele või rühmitada võlausaldajad eelnevalt ja panna kava hääletamisele igas rühmas eraldi. Lõike teiseks tähenduseks on rühmitamise aluste sätestamine. Ka siin on lähtutud minimaalsuse põhimõttest – rühmade moodustamiseks tehakse ainult üks ettekirjutus: ühte rühma võivad kuuluda ainult ühesuguste õigustega võlausaldajad. Nii võiksid ühte rühma kuuluda näiteks pandiga tagatud võlausaldajad, teise pandiga tagamata võlausaldajad. Samas võib teatud juhtudel olla võimalik liigitada võlausaldajad ka näiteks nõuete suuruse järgi. Rühma moodustamise põhimõtted peavad sisalduma saneerimiskavas ning võlausaldajad seda vaidlustada ei saa.¹⁸⁸ Sellegipoolest annab SanS § 26 võlausaldajale õiguse esitada saneerimiskava kinnitamata jätmiseks avaldus, milles saab selgitada, et saneerimiskava vastuvõtmise käigus on tema õigusi väära rühmitamise tõttu oluliselt rikutud¹⁸⁹ (täpsemalt käsitletud ptk-s 3.3). Võlausaldajate grupeerimisel on oluline tähtsus kava kinnitamise otsustamisel, st kui nt omaette rühmas olevatest pandiga võlausaldajatest vähemalt pool kava kinnitamist ei toeta, ei ole õigust taotleda ka kohtult kava kinnitamist¹⁹⁰ (§ 29 lg 1 p 2).

USA saneerimisõiguse järgi paigutatakse (sarnaselt Eesti regulatsioonile) ühte võlausaldajate gruppi sarnaste õigustega võlausaldajad, kuid kindlaid grupe sätestatud ei ole¹⁹¹. Tagatud nõuded jagatakse kaheks: reaalselt tagatud osa ja tagamata osa.¹⁹² Soome saneerimisregulatsiooni kohaselt jagatakse võlausaldajad kolme rühma: tagatud nõuetega võlausaldajad, tagamata nõuetega võlausaldajad ning väikeste nõuetega võlausaldajad. Nimetatud rühmad hääletavad eraldi.¹⁹³ Ka Saksa õiguses on eraldi gruppidega määratletud pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad (kelle õigusi kava mõjutab) ja pandiga tagamata nõuetega võlausaldajad, kusjuures sarnaselt USA süsteemiga kuuluvad pandipidajad selle osaga nõudest, mis ei ole kaetud tagatisvara väärtusega, tagamata nõuetega võlausaldajate gruppi.¹⁹⁴

Eesti Advokatuur on maksejõuetusõiguse revisjoni raames avaldanud arvamust, et saneerimisseadusesse ei tohi sisse kirjutada olukorda, kus vähesed pandiga tagatud

¹⁸⁸ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 29.

¹⁸⁹ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 30.

¹⁹⁰ RKTkm 3-2-1-25-11, p 39.

¹⁹¹ Warren, E. 2008, p 150.

¹⁹² Warren, E. 2008, p 148.

¹⁹³ Wood, P. R. 2007, p 680.

¹⁹⁴ Veder, M. 2004, p 50.

võlausaldajatel (väga tihti pangad), kelle nõuded moodustavad tihtipeale enamiku nõuete kogumahust, oleks demokraatia printsiipi eirates võimalik saneerimismenetlus mingis faasis sisuliselt blokeerida. On tavapärane, et ühel või teisel põhjusel ei pruugi pandiga tagatud võlausaldaja olla saneerimismenetluse läbiviimisest huvitatud. Seda ka juhul, kui on olemas reaalne võimalus ettevõtja edukaks saneerimiseks. Pandiga tagatud võlausaldaja nõuded on tihtipeale tagatud ja tema seisukohast lähtudes võib saneerimine lihtsalt venitada nõude realiseerimist. Advokatuuri hinnangul on tähtis tagada, et saneerimisseaduse muudatustega ei suurendataks väheste pandiga tagatud võlausaldajate (tihti pangad) rolli ja võimalusi saneerimismenetlust dikteerida.¹⁹⁵

Pangaliidu esindajate hinnangul peaks saneerimismenetlustes pandipidajate rühmade moodustamise kohustuslikuks muutma.¹⁹⁶ Kuivõrd SanS § 21 lg 2 (ja ka USA regulatsiooni) järgi moodustavad ühe rühma ühesuguste õigustega võlausaldajad ning pandi näol on tegemist selgelt eristuva õigusega, siis on käesoleva töö autori arvates justkui õigustatud pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate eraldi rühmana käsitlemine. Pandipidajate eraldi rühmana käsitlemise kohustuslikkust oleks aga vaja analüüsida ka menetluse eesmärkidest lähtuvalt.

Saneerimiskava võtavad vastu võlausaldajad hääletamise teel (SanS § 24 lg 1), kusjuures võlausaldaja häälte arv on võrdeline tema põhinõude suurusega (lg 2). Saneerimiskava on vastu võetud, kui selle poolt hääletas vähemalt pool kõigist võlausaldajatest, kellele kuulub vähemalt kaks kolmandikku kõigist häälest (lg 3). Kui võlausaldajad on saneerimiskava alusel jaotatud rühmadesse, siis on kava vastu võetud, kui igas rühmas hääletas saneerimiskava poolt vähemalt pool kõigist ühte rühma kuuluvatest võlausaldajatest, kellele kuulub vähemalt kaks kolmandikku rühmas esindatud häälest (lg 4). Samasugused on hääletamise reeglid USA õiguses, kus on lisaks sätestatud, et hääletama peab "heas usus".¹⁹⁷ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskirjas selgitatakse, et selline topeltnõue on valitud põhjusel, et vältida ühe, kuid suurt nõuet omava võlausaldaja võimalus domineerida väikeste võlausaldajate üle. Nii peaks olema paremini tagatud demokraatia printsiibi realiseerumine ja olema õigustatud saneerimiskava siduvus kõigi võlausaldajate suhtes.¹⁹⁸ Eelnevast tulenevalt on väikeste nõuetega võlausaldajatel vaatamata suurt nõuet omava võlausaldaja kava vastuvõtmise soovist võimalik vältida saneerimiskava vastu võtmist, kui rühmad on

¹⁹⁵ Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjoni arvamused ja ettepanekud seoses maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisega. Eesti Advokatuur, lk 9-10.

¹⁹⁶ Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, lk 47.

¹⁹⁷ Warren, E. 2008, p 149.

¹⁹⁸ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 32.

moodustatud nõuete suuruse järgi. Kui aga menetluses on üks domineerivalt suure nõudega võlausaldaja, siis sisuliselt ei ole sellisest nn topeltnõudest kasu võtmaks selle võlausaldaja tahte vastaselt kava vastu vaatamata sellele kas see nõue on pandiga tagatud või mitte ning kas ja millistesse rühmadesse nõuded jagatakse. Küll aga on sel juhul võimalik taotleda vastuvõtmata kava kinnitamist, mille puhul jäetakse kõrvale nõuete suurusest tulenevate häälte aspekt (vt ka p 3.3).

Kui menetluses osaleb üks pandipidaja, kes on saneerimiskava vastuvõtmise vastu või mitu kes on enamuses vastu ning pandipidajate rühma moodustamine oleks kohustuslik, on välistatud kava vastu võtmine ja kinnitamine. Saneerimiskava peaks seega olema pandipidajate jaoks aktsepteeritav, mis omakorda tähendab, et kindlasti tuleks neile pakkuda sellist lahendust, mis oleks neile kasulikum kui likvideeriva pankrotimenetluse läbi saadav ning selleks, et neil oleks üldse huvi saneerimismenetluse vastu, ka oluliselt paremat tehingut kui teistele võlausaldajatele, arvestades, et nende jaoks on alternatiiviks täitemenetlus, läbi mille saavad potentsiaalselt oma nõude täies ulatuses rahuldatud. Ei ole välistatud, et seetõttu on pandipidajad ka saneerimiskava vastuvõtmise poolt vaid siis, kui saavad oma nõuded täielikult rahuldatud.

M. Vutt on kohtutes arutatud saneerimisasju analüüsides märkinud, et praktikast nähtuvalt on peamised saneerimiskavadele vastuväidete esitajad pangad. Probleemiks on see, et pangad omistavad nende nõudeid tagavale pandile kohati pooleldi "müütilise" tähenduse. Küll leitakse, et pandiga tagatud nõue peaks ümberkujundatavate nõuete hulgast üldse välja jääma, küll ollakse seisukohal, et kõik pandipidajad peaksid olema võrdselt koheldud.¹⁹⁹

Seega on arusaadav Eesti seadusandja mõte saneerimismenetluse edukuse huvides võimaldada rühmade moodustamist nii, et pandipidajad ei moodusta eraldi rühma. Kuivõrd maksejõuetusest tuleneva kahju kandmises peaksid osalema kõik võlausaldajad ning maksejõuetusega, kuigi mitte lõplikuga, on tegemist ka saneerimismenetluses, on käesoleva töö autori arvates siiski õigustatud selliste reeglite kehtestamine, mis annavad võimaluse välistada pandipidaja vastuseisu tõttu menetluse nurjumine ehk pandipidajate rühma kohustusliku moodustamise sätestamata jätmine. Nimetatu kehtib aga taaskord juhul, kui pandipidaja õigusi ei kahjustata saneerimismenetluses viisil, mis vähendab oluliselt pandiõiguse tagavat funktsiooni või paneb ta halvemasse positsiooni kui ta oleks pankrotimenetluses.

¹⁹⁹ Vutt, M. 2011, lk 13.

Võlausaldaja, kelle nõuet saneerimiskavaga ümber ei kujundata, ei või hääletamisel osaleda (SanS § 24 lg 5) ning selliste võlausaldajate suhtes saneerimiskava mingeid õiguslikke järelemeid ei oma.²⁰⁰ Ka USA regulatsiooni järgi saavad hääletada ainult “kahjustatud” võlausaldajad. Need võlausaldajad, kelle nõue saaks ümberkujundamise plaani järgi rahuldatud täies mahus, on hääletamisest strateegiliselt välistatud.²⁰¹ Samamoodi on Saksamaa õiguse järgi pandipidajad kaasatud saneerimiskava vastuvõtmise otsustamisesse vaid siis, kui kavaga nende õigusi kahjustatakse.²⁰² Kuigi saneerimismenetluse alustamisel rakendub ka pandipidaja osas piirang oma nõude realiseerimiseks ning sisuliselt osaleb ta menetluses kõigi teiste võlausaldajatega, ei saa pidada menetlusliku võrdsuse põhimõtte rikkumiseks seda, et pandipidaja ei saa hääletamisel osaleda, kui saneerimiskavaga tema nõuet ümber ei kujundata.

Saneerimismenetluses rakendub võlausaldajatele, sh pandipidajale piirang oma õiguste realiseerimisele, mis on põhjendatud menetluse kollektiivsest iseloomust tulenevalt ning eduka saneerimise huvides. Eesti saneerimisregulatsioon (vastupidiselt näiteks Rootsi regulatsioonile) võimaldab muuhulgas nõute vähendamise teel ümber kujundada ka pandipidajate nõudeid, mis ei ole käesoleva töö autori arvates pandipidajate huvide ülemäärane kahjustamine, kui pankrotimenetluse reeglite järgi saab pandipidaja oma nõude valdavalt rahuldatud ning kuni on täidetud saneerimise üks keskseid põhimõtteid, et pandipidaja nõue saaks saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus. Kui pandipidaja nõude ümberkujundamine läbi nõude vähendamise on lubatud, siis nõude vähendamise määr peaks olema selline, mis ei kahjusta oluliselt pandiõiguse tagavat funktsiooni. Kuigi pandiga tagatud nõuded on olemuslikult erinevad tagamata nõuetest siis juhul, kui nõuded rahuldatakse ja hääletatakse rühmades, on menetluse edukuse huvides õigustatud jätta kehtestamata kohustus pandipidajate eraldi rühma moodustamiseks, kuivõrd pandipidaja vastuseisu tõttu võib menetlus nurjuda. Maksejõuetusest tuleneva kahju kandmises peavad osalema kõik võlausaldajad. Küll aga tuleb seejuures arvestada, et pant vajab maksejõuetusmenetluses erilist kaitset ning pandipidaja peab saama oma nõude rahuldatud esiteks suuremal määral kui likvideerivas pankrotimenetluses (sh Eesti regulatsiooni järgi arvestades erireegleid pandieseme müügist maha arvatavate kulude osas) ning teiseks määral, mis ei muudaks panti sisutühjaks. Menetlusliku võrdsuse põhimõtte rikkumiseks ei saa pidada seda, et pandipidaja ei saa hääletamisel osaleda, kui saneerimiskavaga tema nõuet ümber ei kujundata.

²⁰⁰ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 33.

²⁰¹ Smith, D.C., Strömberg, P. 2004, p 19.

²⁰² Bork, R. 2012, p 103.

3.3. Vastuvõtmata saneerimiskava võimalik kinnitamine

Kui võlausaldajad on saneerimiskava vastu võtnud, esitatakse see saneerimisseaduse järgi kohtule kinnitamiseks ning isegi kui saneerimiskava jääb võlausaldajate poolt vastu võtmata, on kohtul teatud juhtudel võimalus saneerimiskava siiski kinnitada. Samasugune on regulatsioon USAs.²⁰³ Võlausaldajate, sh pandipidaja jaoks suurendab see võimalust neile vastumeelse saneerimiskava kinnitamiseks. Vastu võtmata saneerimiskava peaks printsiibis olema võimalik kinnitada vaid siis, kui see on kõigi osapoolte huve kaaludes nende suhtes õiglane. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja tahte vastaselt saneerimiskava kinnitades peab arvestama pandipidaja erilise kaitse vajadusega ning tema suhtes kohalduvate erisustega pankrotimenetluses.

Võlausaldajate poolt vastu võtmata saneerimiskava kinnitamisel tõuseb probleem eelkõige siis, kui nõutav hulk võlausaldajaid on avaldanud saneerimiskava suhtes vastumeelsust. Esiteks asuks riik tegutsema enamuse otsuse vastaselt, see rikuks demokraatia printsiipi, teiseks on selline käitumine indikaatoriks, et saneerimiskava ei võimalda ettevõtet edukalt saneerida. SanS § 24 sätestab, et kava on vastu võetud, kui selle poolt on 1/2 võlausaldajatest, kes omavad 2/3 kõigist häälest (neile kuulub suurem osa ettevõtja suhtes olevatest nõuetest). Sellise hääletuskvoodi puuduseks on, et üks suur võlausaldaja võib pahatahtlikult käitudes ära rikkuda kogu saneerimiskavatsuse ja kahjustada sellega oluliselt teiste võlausaldajate huve. Lubades kohtul kinnitada kava, mille poolt on andnud hääle vähemalt pooled võlausaldajatest, piiratakse oluliselt suure võlausaldaja pahatahtlikku käitumist ja samas järgitakse demokraatliku otsustamise printsiipi.²⁰⁴

Võlausaldajate arvamust mitteamvestava kohtuliku kinnitamise võimaldamine peaks mõjuma võlausaldajatele distsiplineerivalt ja ära hoidma võimaliku pahatahtliku vastutöötamise (põhjendamatu mittenõustumise).²⁰⁵ Oluline on, et kohus saab võlausaldajate vastuvõtmata kava järgi kinnitada üksnes juhul, kui kava toetab vähemalt pool igasse rühma kuuluvatest võlausaldajatest. Riigikohus on selgitanud, et kohus saab kinnitada võlausaldajate vastuvõtmata saneerimiskava üksnes juhul, kui kõik SanS §-s 36 nimetatud tingimused on täidetud, sh peab ettevõtte saneerimine olema ekspertide hinnangul tõenäoliselt edukas.²⁰⁶

²⁰³ Warren, E. 2008, p 152.

²⁰⁴ Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri, lk 37.

²⁰⁵ Niklus, I. 2008, lk 375.

²⁰⁶ RKTkm 3-2-1-131-10, p 19.

Sarnane on regulatsioon USA-s: kohtul on õigus rakendada nõuete vähendamist ka ümberkujundamise plaani vastu olnud võlausaldajate grupile eeldusel, et nende nõuded saavad rahuldatud suuremas määras kui pankrotimenetluses.²⁰⁷ Seejuures peab võlausaldajaid võrdselt ja õiglaselt kohtlema, kava ei tohi kedagi võlausaldajatest diskrimineerida ning vähemalt üks võlausaldajate grupp peab olema selle vastu võtnud.²⁰⁸ Saksamaa saneerimisseadusest aga ei tulene aga kohtule õigust kinnitada võlausaldajate poolt vastu võtmata saneerimiskava.²⁰⁹

Menetluses osalenud ja saneerimiskava hääletamisel osalenud võlausaldajal on võimalik SanS § 26 lg 1 alusel paluda kohtult saneerimiskava kinnitamata jätmist, kui: ta on hääletanud saneerimiskava vastu; tema õigusi on saneerimiskava koostamise või saneerimiskava vastuvõtmise käigus oluliselt rikutud või saneerimiskava alusel koheldakse teda oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega või võrreldes teiste samasse rühma kuuluvate võlausaldajatega. J. Sarra arvates peaks võlausaldaja saneerimiskava kinnitamata jätmise taotlemisel suutma ka põhjendada, miks tema huvide või investeeringu olemusest tulenevalt on tema arvamus ja otsus seoses saneerimiskavaga sedavõrd erinev, et see teeb võimatuks teiste võlausaldajatega ühise huvi alusel läbirääkimise.²¹⁰

Riigikohus on selgitanud, et saneerimismenetluse edukuse korral peaks ettevõtja võlausaldajad saama oma nõuded saneerimiskava alusel rahuldatud oluliselt mitte väiksemas ulatuses kui pankrotimenetluses. Nii tulebki kohtul kontrollida, kas vähemalt kava kinnitamata jätmist taotlenud võlausaldajatele tagatakse saneerimismenetluses kava täitmisel nõuete rahuldamine oluliselt mitte väiksemas ulatuses sellest, mida neil oleks tõenäoliselt võimalik saavutada pankrotimenetluses, st anda tuleb n-ö pankrotihinnang. Pankrotihinnangu raames tuleb hinnata, millises ulatuses oleks tõenäoliselt võimalik nõuded rahuldada pankrotimenetluses ettevõtja pankrotivara võõrandamise kaudu, arvestades mh menetluse kulusid. Kokkuvõtvalt on Riigikohus järeldanud, et kohus otsustab kava kinnitamise või kinnitamata jätmise ettevõtja ja võlausaldajate huve kaaludes. Saneerimismenetluses on ettevõtja huvid mõnevõrra olulisemad kui võlausaldaja huvid, mis annab mõnetise õigustuse ka võlausaldajate õiguste kahjustamisele. Siiski ei tohi võlausaldajaid seada saneerimisega oluliselt halvemasse olukorda, kui nad oleksid tõenäoliselt ettevõtja pankrotimenetluse korral.²¹¹ Riigikohus ei ole märkides, et “/.../ menetluse edukuse korral peaks ettevõtja

²⁰⁷ Smith, D.C., Strömberg, P. 2004, p 19.

²⁰⁸ Fox, A., Dennis, V. 2003, p 25.

²⁰⁹ Veder, M. 2004, p 52.

²¹⁰ Sarra, J. *Creditor Rights and the Public Interest: Restructuring Insolvent Corporations*. Canada, University of Toronto Press, 2003, p 133.

²¹¹ RKTkm 3-2-1-25-11, p 49-51.

võlausaldajad saama oma nõuded saneerimiskava alusel rahuldatud oluliselt mitte väiksemas ulatuses kui pankrotimenetluses” sisuliselt välistanud võimalust, et võlausaldaja võiks põhimõtteliselt saneerimismenetluses oma nõude saada rahuldatud ka väiksemas ulatuses kui pankrotimenetluses. Nõustuma peab sellega, et vastuvõtmata kava kinnitamisel tuleb kaaluda ettevõtte ja võlausaldajate huve, kuid käesoleva töö autori arvates kahjustaks võlausaldajate, sh pandipidajate, huve ebaproportsionaalselt nende nõuete rahuldamine väiksemal määral kui võimalikus pankrotimenetluses, samuti oleks see põhjendamatu kõrvalekalle samasisulisest saneerimismenetluse põhimõttest. Sellisel juhul oleks võlausaldaja õigusi saneerimiskava koostamise või saneerimiskava vastuvõtmise käigus oluliselt rikutud ning võlausaldaja avalduse vastuvõtmata saneerimiskava kinnitamata jätmiseks peaks rahuldama. Riigikohus on ka ise märkinud, et saneerimismenetluses ei või pandipidajast võlausaldajaid kohelda oluliselt halvemini kui neid koheldakse pankrotimenetluses.²¹²

Kohtuasjas 3-2-1-122-09 on Riigikohus selgitanud, et saneerimiskava kinnitamata jätmine on diskretsiooniotsus, mille kohus teeb ettevõtja ja võlausaldajate huve kaaludes. Seda kinnitab SanS § 28, mille lõike 3 järgi annab kohus saneerimiskava kinnitamisel hinnangu võlausaldaja saneerimiskava kinnitamata jätmise avaldusele. SanS § 28 lg 5 p 2 järgi jätab kohus saneerimiskava kinnitamata ja lõpetab saneerimismenetluse, kui selgub, et saneerimiskava alusel koheldakse võlausaldajat oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega. Võlausaldaja halvem kohtlemine võib ilmneda sama paragrahvi 2. lõike kohasel kontrollimisel, sama seaduse § 26 alusel esitatud avaldusest, saneerimisnõustaja arvamusest või muudest asjaoludest. Kolleegium on seisukohal, et saneerimismenetluse regulatsiooniga on seega ette nähtud, et võlausaldaja huve võidakse saneerimismenetluses kahjustada ning saneerimismenetluses ongi ettevõtja huvid mõnevõrra olulisemad kui võlausaldaja huvid. Määravaks tuleb võlausaldaja huvide ja õiguste kaalumisel lugeda seda, kas võlausaldaja huve on oluliselt rikutud. Tähtsam on kavas võrrelda olukorda, mis saaks nõuetest saneerimiskava kinnitamata jätmisel, st mis võimalused oleks nende rahuldamisel võimalikus pankrotimenetluses.²¹³

Isegi kui saneerimiskava poolt ei hääleta piisav arv võlausaldajatest, peaks kohtul Skandinaavia-Balti maksejõuetusõiguse koostöövõrgustiku soovitude kohaselt olema võimalus kava siiski kinnitada, kui neid võlausaldajaid, kes hääletasid vastu koheldakse seejuures õiglaselt ja erapooletult. Vaatamata sellele, kas kava pooldab enamus igast grupist

²¹² RKTkm 3-2-1-25-11, p 61.

²¹³ RKTkm 3-2-1-122-09, p 19.

või mitte, ei tohiks seda kinnitada kui mõni osapool, kes kava vastu hääletas, saaks saneerimiskava rakendamisel vähem kui pankrotimenetluses.²¹⁴

Teatud juhtudel on kohtul võimalus saneerimiskava kinnitada ka siis kui saneerimiskava jääb võlausaldajate poolt vastu võtmata. Kui selline kinnitamine toimub, on võlausaldajal, sh pandipidajal, kes on hääletanud saneerimiskava vastu õigus paluda kohtult saneerimiskava kinnitamata jätmist, kui tema õigusi on saneerimiskava koostamise või saneerimiskava vastuvõtmise käigus oluliselt rikutud või saneerimiskava alusel koheldakse teda oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega või võrreldes teiste samasse rühma kuuluvate võlausaldajatega. Saneerimismenetluses ei või pandipidajast võlausaldajaid kohelda oluliselt halvemini kui neid koheldakse pankrotimenetluses. Vastuvõtmata kava kinnitamisel tuleb kohtul kaaluda ettevõtte ja võlausaldajate huve. Käesoleva töö autori arvates tuleks vastu võtmata saneerimiskava jätta kinnitamata muuhulgas juhul, kui selle järgi saab pandipidaja nõue rahuldatud väiksemal määral kui võimalikus likvideerivas pankrotimenetluses.

²¹⁴ Nordic-Baltic Recommendations, p 62.

Kokkuvõte

Makseraskustes ettevõtteid tuleb võimalusel saneerida, et võimaldada nende majandustegevuse jätkamine ning lõplikult maksejõuetud ettevõtted majandusest kõrvaldada. Maksejõuetusmenetluses jääb paratamatult mingi osa võlausaldajate nõuetest rahuldamata, kuivõrd maksejõuetuse põhiolemuse järgi ei jätku võlgnikul vahendeid kõigi nõuete rahuldamiseks. Krediidiandjad on huvitatud võimalike riskide maandamisest, mistõttu otsitakse viise oma nõuete rahuldamise kindlustamiseks. Üheks selliseks võimaluseks on pandiõigus, mis on eelduslikult võlausaldaja jaoks kõige püsivam tagatis. Pandiõiguse nõude rahuldamist tagav funktsioon võib aga muutuda sisutühjaks, kui maksejõuetusmenetluse reeglite järgi on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja samasuguses positsioonis kui tagamata nõuetega võlausaldajad, kuigi ta võttis vaevaks maksejõuetusmenetluse eelselt rakendada meetmeid, mis eelduslikult peaks tema nõude rahuldamist tagama. Maksejõuetusmenetluses on seega pandipidaja, võlgniku ning teiste võlausaldajate huvid vastassuunalised. Et vältida pandiõiguse institutsiooni sisutühjaks muutumist, peaks pandiga tagatud nõuded töö autori hinnangul olema maksejõuetusmenetluses eriseisundis.

Pankrotimenetluse laiemaks üldtunnustatud eesmärgiks on krediidisüsteemi toetamine. Oluliste eesmärgid on ka: õiglus, läbipaistvus ja ettenähtavus, elujõuliste ettevõtete säilitamine ning võlausaldajate vahel jagamisele mineva vara maksimeerimine. Olulised põhimõtted, mida tuleb muuhulgas arvestada pandipidaja õigustatud positsiooni hindamisel pankrotimenetluses on kollektiivsuse põhimõte, *pari passu* jaotuspõhimõte, võrdse kohtlemise põhimõte ning pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise ja austamise põhimõte. Kollektiivse menetluse põhimõtte järgi võetakse võlausaldajatelt individuaalse tegutsemise võimalus ning nad on kohustatud menetlusest osa võtma, kui soovivad võlgnikult nõuete rahuldamiseks makseid saada. Kollektiivsuse põhimõttega seostatakse *pari passu* jaotuspõhimõtet, mille järgi jagavad kõik võlausaldajad võlgniku jagamisele kuuluva vara võrdeliselt. Tegelikuses aga on *pari passu* printsiibi rakendamine piiratud kuivõrd võlausaldajatele tehakse väljamaksed vastavalt nõuete prioriteetsuse järjekorrale. Laiemas käsitluses tähendab *pari passu* printsiip võlausaldajate võrdse kohtlemise vajalikkust. Pankrotimenetluses tuleb ka austada kokkuleppeid, mida võlgnik ja võlausaldaja on sõlminud enne menetlust. Kirjeldatud põhimõtted ei ole täielikult ühildatavad, mistõttu tuleb erinevaid põhimõtteid kaaluda, arvestades seejuures ka pankrotimenetluse eesmarke. Pandiga tagatud nõuete puhul tuleb erilist tähelepanu pöörata pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise ja austamise põhimõttele, millest tuleneb vajadus pandiga tagatud nõuete eriliseks kaitseks.

Saneerimismenetluse lõppeesmärgiks on võlgniku tegevuse jätkamise võimaldamine ning pankroti vältimine. Eelduseks on, et võlgnik on saneerimisvõimeline ehk ei ole lõplikult maksejõuetu. Saneerimismenetluses peaks võlausaldajate positsioon olema parem kui likvideerivas pankrotimenetluses ning menetluses peaksid kõigi osapoolte huvid ja õigused olema tasakaalus ning eesmärgipäraselt kaitstud. Tunnustatud on ka põhimõtet, et menetlusreeglid peaksid andma võimaluse pahatahtlike võlausaldajate arvamuse neutraliseerimiseks. Samuti kohalduvad saneerimismenetluses pankrotimenetluse üldised põhimõtted (võrdne kohtlemine, menetluseelsete õiguste austamine, kollektiivsus). Kuivõrd pandipidajat ei tohi saneerimismenetluses kohelda halvemini kui likvideerivas pankrotimenetluses ning pant vajab maksejõuetusmenetluses erilist kaitset, siis on käesoleva töö autori arvates põhjendatud talle eriseisundi andmine ka saneerimismenetluses.

Pandiõiguse institutsioon on oluline krediidisüsteemi mõjutaja. Krediidiandjate otsus krediidi väljastamise ja selle hinna kohta sõltub muuhulgas antavast tagatisest ja nende püsivusest. Kui maksejõuetusmenetluse reeglite järgi ei oleks pandiga tagatud nõuetel mitte mingisugust eelist võrreldes tagamata nõuetega, siis ei oleks pandiga tagamisel ka riski alandavat toimet, millest tuleneb krediidi väljastamise ja hinna otsus ning krediidi kättesaadavusest omakorda majanduskasv. Arvestades ka maksejõuetusmenetluse eelsete õiguste austamise põhimõttega, on töö autori hinnangul õigustatud pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate erikohtlemine maksejõuetusmenetluses.

Pandipidajate erikohtlemine menetluses võib olla kaheksugune: üheks võimaluseks on pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad menetlusest välja jätta ning teiseks nad küll menetlusse kaasata, kuid anda neile eelisõigused. Arvestades pankrotimenetluse eesmärgi ja põhimõtteid (õiglus, kollektiivsus, võlausaldajate nõuete maksimaalsel määral rahuldamine jne) ja saneerimismenetluse eesmärgi (mh võimaldada võlgniku majandustegevuse jätkamist) on töö autori arvates põhjendatud pandipidaja osalemine nii pankroti- kui saneerimismenetluses. Küll aga peaks pandipidaja menetluses osalema eelisõigusnõudega ning pandiga tagatud nõuete ees prevaleerivaid eelisõigusnõudeid peaks olema võimalikult vähe.

Pankrotimenetluses peaks võlausaldajatele olema tagatud menetluslik võrdsus. Sellegipoolest ei ole töö autori hinnangul juhul, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue on täielikult tagatud, vajalik pandipidajale pankrotimenetluse alustamise õigust anda, kuivõrd ta saab oma nõude edukalt rahuldatud ilma aeganõudva ja ka teisi võlausaldajaid kaasava ja koormava pankrotimenetluseta. Kui aga pandipidaja nõue ei ole täielikult pandiesemega tagatud, siis peaks tal võrdselt teiste tagamata nõuetega võlausaldajatega olema õigus pankrotimenetlust

alustada. Pandipidajal peaks olema õigus pankrotimenetluse algatamiseks juhul, kui on ilmselge, et tema nõue ei ole täielikult tagatud.

Pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, mistõttu on õigustatud menetlusreeglite kohaldamine ka menetluses osalevale pandipidajale. Lisaks peab arvestama, et menetluse lõpuks võlgnik likvideeritakse. Pankrotiseaduse järgi on pandipidajal võrdselt kõigi teiste võlausaldajatega kohustus oma nõue pankrotimenetluses esitada ning pandiõigus võib minna kaduma, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja oma nõuet pankrotimenetluses ei esita ning pandiese müüakse enampakkumisel. Kuivõrd tegemist on kollektiivse menetlusega, milles võlausaldajal on väljamaksete saamiseks vajalik osaleda, siis on käesoleva töö autori arvates pandiõiguse võimalik kaduma minek õigustatud.

Juhul kui pandipidaja saab oma nõude realiseerida väljaspool pankrotimenetlust (Inglismaa pankrotisüsteem), siis ei ole õigustatud anda talle võimalus menetluses hääletada ja seeläbi otsustada. Kui aga pandipidaja osaleb kollektiivses menetluses, siis on õigustatud ka tema osalemine võlausaldajate pädevusse antud asjade otsustamisel.

Pankrotimenetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine võimalikult suures ulatuses. Seega on põhjendatud koormatud vara realiseerimise sellise aja jooksul, mis tagab parima tulemuse ja mitte selle võimalikult kiire realiseerimine – pandipidaja õiguste piiramine on sel juhul vajalik menetluse muude eesmärkide (võlausaldajate nõuete rahuldamine maksimaalsel määral) täitmiseks.

Kollektiivsuse ja võrdsuse põhimõtetest tulenevalt peaks võlausaldajad katma maksejõuetusest tekkiva kahju (sh menetluskulud) ühiselt, mistõttu peab ka pandipidaja osalema menetluskulude kandmises. Kuivõrd pandiõiguse institutsioon vajab laiematel majanduslikel eesmärkidel kaitset, siis on töö autori hinnangul õigustatud piirangu kehtestamine pandipidaja menetluskulude katmises osalemisele, et pandiõigus ei muutuks sisutühjaks. Põhjendatud on siiski pandipidaja piiranguteta osalemine pandieseme valitsemise, müügi ja säilitamisega seonduvate kulude katmisel.

Pankrotimenetluses sõlmitava kompromissi osas võib pandipidajate kaasamine ja nende õiguste piiramine olla kompromissi edukuse aluseks, mistõttu on nende osalemine ja õiguste (eelkõige realiseerimisõiguse) piiramine kompromissis õigustatud.

Saneerimismenetluses on kriitilise tähtsusega saneerimismenetluse alustamise aeg, kuivõrd edukas saneerimine eeldab võlgniku saneerimisvõimekust. Üheks võimaluseks õigeaegse menetluse alustamise tagamiseks on töö autori arvates anda menetluse alustamise õigus ka

võlausaldajatele, kes soovivad oma nõuded saada rahuldatud võimalikult suures ulatuses ning on seetõttu huvitatud avalduse esitamisest enne võlgniku täiesti maksejõuetuks muutumist. Juhul, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue on ilmselgelt täielikult tagamata, siis peaks saneerimismenetluse algatamise õigus sarnaselt pankrotimenetluse algatamise õigusega olema ka temal.

Saneerimismenetluses rakenduv piirang pandiõiguse realiseerimisele on põhjendatud, kuna see võib olla eduka saneerimise eelduseks. Kui pandipidaja realiseerib pandiga koormatud vara, siis juhul kui tegemist on ettevõtte tegevuseks vältimatult vajaliku varaga, on ettevõtte majandustegevuse edukas jätkamine välistatud.

Eesti saneerimisregulatsioon (vastupidiselt näiteks Rootsi regulatsioonile) võimaldab muuhulgas nõuete vähendamise teel ümber kujundada ka pandipidajate nõudeid. Kui seejuures on täidetud saneerimise üks keskseid põhimõtteid, et pandipidaja nõue saaks saneerimise kaudu paremini rahuldatud kui likvideeriva pankrotimenetluse käigus, siis ei ole käesoleva töö autori hinnangul põhjendamatut ka pandipidajate nõuete muuhulgas vähendamise teel ümber kujundamine. Vastav kehtib juhul, kui pankrotimenetluses on pandipidajate huvid piisavalt kaitstud, et kindlustada pandiõiguse riski maandav toime võlausaldajate jaoks.

Juhul kui nõuete rahuldamine ja kava vastuvõtmise osas hääletamine toimub rühmades, peaks pandipidajad justkui moodustama eraldi rühma, kuna pandiga tagatud nõuetega võlausaldajad on tagamata nõuetega võlausaldajatest selgelt eristuvad. Sellegipoolest on töö autori arvates õigustatud selliste reeglite kehtestamine, mis annavad võimaluse välistada pandipidaja põhjendamatut vastuseisu tõttu menetluse nurjumine. Vastava võimaluse annab pandipidajate rühma moodustamise mitte kohustuslikuks muutmine. Arvestada tuleb seejuures vajadusega anda pandile maksejõuetusmenetluses eriline kaitse, mistõttu peaks pandipidaja igal juhul saama oma nõude rahuldatud suuremal määral kui pankrotimenetluses ning ulatuses, mis säilitab pandiõiguse nõuet tagava funktsiooni.

Eelduslikult ei ole saneerimismenetluse vastu sisulist huvi võlausaldajatel, kelle nõudeid ümber ei kujundata. Menetlusliku võrdsuse põhimõtte rikkumiseks ei saa pidada seda, et pandipidaja ei saa hääletamisel osaleda, kui saneerimiskavaga tema nõuet ümber ei kujundata.

Kohtul on nii Eesti kui USA saneerimisregulatsiooni järgi teatud juhtudel olema võimalus saneerimiskava kinnitada ka siis kui saneerimiskava jääb võlausaldajate poolt vastu võtmata, et välistada põhjendamatut vastuseisu tõttu menetluse nurjumine. Kui selline kinnitamine

toimub, on kava vastu võtmise vastu olnud võlausaldajal, sh pandipidajal õigus paluda kohtult saneerimiskava kinnitamata jätmist, kui tema õigusi on saneerimiskava koostamise või saneerimiskava vastuvõtmise käigus oluliselt rikutud või saneerimiskava alusel koheldakse teda oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega või võrreldes teiste samasse rühma kuuluvate võlausaldajatega. Ka siinkohal tuleb arvestada saneerimismenetluse ühe keskse põhimõttega, et võlausaldajaid ei tohi seada halvemasse olukorda, kui nad oleksid pankrotimenetluses. Seejuures tuleb pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate puhul silmas pida pankrotimenetluse erisätteid pandiga tagatud nõuete kohta, mh erisusi menetluskulude kandmisel ja võimalusi pandiga tagamata nõude osa rahuldamiseks muu pankrotivara arvel. Pandipidaja õiguste oluliseks rikkumiseks on käesoleva töö autori arvates ka see, kui saneerimiskava järgi saaks ta oma nõude rahuldatud väiksemal määral kui likvideerivas pankrotimenetluses ning selliselt koostatud saneerimiskava ei tohiks kohus kinnitada.

Kuivõrd pandiõigus maandab krediidiandjate riske ning võimaldab neil seetõttu anda välja rohkem ning parema hinnaga krediiti, siis on töö autori hinnangul pandiõigus maksejõuetusmenetluses igal juhul õigustatud erikohtlemisele. Maksejõuetusest tulenevaid riske ning kahju peaksid kollektiivse menetluse põhimõtte järgi kandma kõik võlausaldajad, samuti võib pandi kaasamine menetlusse olla õigustatud sellega, et nimetatu on vältimatuks eelduseks menetluse põhieesmärkide täitmisel. Pandieseme kaasatusel pankrotivara hulka peavad pandipidajale menetluses olema tagatud eelisõigused. Pandipidaja ning teiste menetluse osapoolte vaheliste huvide tasakaal peab olema selline, mis ühest küljest võimaldab menetluse eesmärkide saavutamist ning teisest küljest ei kahjusta oluliselt pandiõiguse nõuet tagava funktsiooni.

Summary

Restrictions on the rights of secured creditors in insolvency proceedings

Pledge is the most stable guarantee for the creditor, which should be protected for wider economic purposes. On the other hand, one of the fundamental principles in insolvency is ensuring that all creditors are treated equally. The interests of the parties of insolvency proceedings collide and need to be balanced by the legislator. Substantial part of the insolvency law deals with finding a fair balance between secured and unsecured claims on the debtor's assets.

There is a wide and prolonged discussion on the subject of whether and to what extent the pledge-holder should be preferred in insolvency proceedings or whether he should be excluded from the proceedings altogether. The balance between the interests of the insolvent debtor and the creditors can be found on the basis of the objectives and principles of the proceedings. In addition to the value principles of insolvency proceedings (equal treatment, recognizing the rights that existed before the proceedings, etc.), consideration of the interests of an insolvent debtor and creditors, including pledge-holders, can be based on pragmatic considerations. For example, the Estonian insolvency law is faced with the problem of fading proceedings due to the fact that there is not enough resources to cover the costs of the proceedings.

The object of this master's thesis is to analyse whether the pledge-holder's special status in insolvency proceedings is justified and, if so, which constraints and privileges are justified under the respective condition. The thesis do not cover non-formal insolvency proceedings and the insolvency of natural persons, nor is the position of the pledge-holder analysed by different types of pledge (mortgage, floating charge, etc.).

The thesis is divided into three chapters and sub sections. The first chapter is dedicated to the objectives and principles of bankruptcy and restructuring proceedings, which are relevant when assessing the necessity for specific treatment of the pledge-holder. Furthermore, the author analyses, using the relevant objectives and principles of bankruptcy and restructuring proceedings, as well as the general economic aspects, whether the pledge-holder's special treatment in insolvency proceedings is absolutely necessary and justified and in which form.

In the second chapter the author analyses the legitimate restrictions and privileges of the pledge-holder in bankruptcy proceedings. First, the author considers the pledge-holder's

ability to commence bankruptcy proceedings. Subsequently, the rights of the pledge-holder are analysed in filing, defending, voting and satisfaction of claims (including participating in the covering the costs of the proceedings). The pledge-holder's rights upon compromise are also reviewed.

The third chapter deals with the legitimate restrictions and privileges of the pledge-holder in restructuring proceedings. As previously, the pledge-holder's ability to commence proceedings is first considered. Subsequently, the rights of the pledge-holder during the proceedings are analysed in the following aspects: automatic stay on the pledge-holder, the possible reduction of secured claims, satisfaction of claims and voting in groups and the formation of groups and the right to vote. Finally, the pledge-holder's options to avoid the approval of the non-consensual reorganisation plan, is considered.

The author uses comparative and analytical methods in the thesis. In order to achieve the objectives set in the thesis, the author compares Estonian insolvency regulation with English, American, German and Swedish insolvency rules. Previous laws and related jurisprudence in Estonia have been also been investigated. Specific legal solutions are analytically assessed according to the theoretical foundations of insolvency and recommendations of international organizations.

The wider universally accepted purpose of bankruptcy proceedings is supporting the credit system. Key objectives of bankruptcy also are: fairness and transparency, the maintenance of viable companies and maximization of assets that are shared between creditors. Essential principles that must be taken into account, when assessing the secured creditor's position in bankruptcy proceedings are: collectivity, the *pari passu* distribution rule, the principle of equal treatment and the principle of recognition of pre-bankruptcy rights. According to the principle of collective proceedings, creditors are deprived from the opportunity to act individually and they are obliged to take part in the proceedings if they wish to receive payments from the debtor. The principle of collectivity is associated with the *pari passu* distribution rule, which states that creditors receive payments equally according to their claims. In practice, however, the implementation of the *pari passu* principle is limited, as payments to creditors are made in accordance with the priority order of the claims. In the broader approach, the *pari passu* principle implies the need for equal treatment of creditors. In bankruptcy proceedings, the agreements that the debtor and the creditor made prior to the proceedings have to be recognized. The principles described above are not fully compatible

and therefore different principles need to be considered taking into account the objectives of the bankruptcy proceedings.

The ultimate goal of restructuring is to enable the debtor to continue with his business and therefore to avoid bankruptcy. The presumption to the proceedings is that the debtor has capacity for it which means that he cannot be conclusively insolvent. The position of creditors should be better in restructuring than in bankruptcy and in the proceedings and the interests and rights of all parties should be balanced and protected. Another principle is that procedural rules should provide an opportunity to neutralize the notion of malicious creditors. General principles of bankruptcy (equal treatment, respect of pre-proceedings rights, collectivity) also apply in restructuring.

Pledge is a major contributor to the credit system. The creditors decision regarding whether to issue credit and at what price depends, among other things, on the collateral provided and the stability of it. If claims secured by a pledge would not have any advantage over unsecured claims in insolvency proceedings, the pledge would not have a risk-mitigating effect which increases the availability of credit. Considering the principle of recognition of pre-bankruptcy rights, creditors with secured claims are eligible for special treatment in insolvency proceedings.

The special treatment of secured creditors in insolvency proceeding can be twofold: one option is to exclude secured creditors from the proceedings and the second, to involve them in proceedings, but to grant them privileges. Considering the objectives and principles of bankruptcy proceedings (fairness, collectivity, satisfaction of creditors' claims to the maximum extent, etc.) and the objectives of the reorganization process (i.e., allowing the debtor to continue business), the secured creditor's participation in bankruptcy and restructuring proceedings is justified. However, secured claims should be priority claims.

It must be taken into account that, at the end of bankruptcy proceedings, the debtor is being wound up. According to the Estonian bankruptcy act, the pledge-holder is obliged to submit his claim in bankruptcy proceedings on equal grounds with all other creditors, and the pledge may be lost if the creditor does not submit his claim in proceedings and the collateral property is sold at an auction. Since bankruptcy is a collective procedure where the creditor is required to participate in order to receive payments, the possible loss of the pledge is justified as described above.

If the pledge-holder's rights are not affected by bankruptcy proceedings (English bankruptcy system) then giving him the right to vote in the proceedings is not justified. If, however, the pledge-holder participates in a collective proceeding, his participation in the decision-making is justified.

One of the aims of the bankruptcy procedure is to satisfy the claims of creditors to the greatest extent possible. It is therefore reasonable to sell the collateral asset over a period of time that ensures the best result as its prompt realization is not in the best interest of unsecured creditors. Such limitation to the secured creditor's rights are necessary to fulfill other objectives of the proceedings - satisfying creditors' claims to the maximum extent.

Creditors should cover losses resulting from insolvency (including costs of the proceedings) jointly, which means that the pledge-holder must also participate in covering the costs of proceedings. As pledge needs protection for wider economic purposes, it is justified to restrict the secured creditor's participation rate in covering costs of proceedings so that pledge does not become meaningless. However, the pledge-holder should fully participate in covering the expenses related to the management, sale and maintenance of the object of pledge.

When a compromise is being made in bankruptcy proceeding, secured creditors should be involved in it as the limitation to their rights may be the basis for the compromise's success.

In reorganization proceedings, the time for commencement of the proceedings is critical, as successful reorganization requires debtor's rehabilitation capacity. One way to ensure the timely commencement of the proceedings is to give creditors the right to commence proceedings as creditor's interest is to get their claims satisfied to the greatest extent possible - therefore they are interested in submitting an application before the debtor becomes completely insolvent. In case the creditor's claim is obviously not fully secured, the secured creditor should have the right to commence reorganization proceedings on equal grounds with other secured creditors.

The full stay in reorganization proceeding, meaning that the secured creditor is not allowed to execute his rights, is justified, as keeping the property in the debtor's possession may be inevitably needed for successful reorganization.

The Estonian reorganization regulation (as opposed to Swedish regulation, for example) allows to reduce secured creditor's claims. If one of the central principles of reorganization (the pledge-holder receives more in reorganization than in the course of liquidating bankruptcy proceedings) is fulfilled, reducing secured claims should be allowed. That said, it

must be considered, that the interests of pledge-holder are adequately protected in order to secure a risk-mitigating effect of pledge.

In case the satisfaction of claims and voting takes place in creditors groups, secured creditors should theoretically always form a separate group, since secured creditors are clearly distinguished from unsecured creditors. Nevertheless, rules which allow the possibility to neutralize the unjustified resistance of a secured creditor, are justified for the sake of successful proceedings. Secured creditors should not form a separate group as a principle. The need to provide a special protection to secured creditors in insolvency proceeding must still be taken into account, which means that in any event the pledge-holder should benefit from the restructuring as an alternative to bankruptcy.

The creditors whose claims are not converted by the restructuring plan presumeably have no interest for participation in the proceedings. The fact that the pledge-holder can not participate in voting if the reorganization plan does not affect his claim, can not be considered as a violation of the principle of procedural equality.

According to the Estonian restructuring rules (as well as American), under certain circumstances the court has the right to confirm a non-consensual reorganisation plan and therefore exclude unjustified opposition. If such confirmation is being applied for by the debtor, the objecting creditors, including pledge-holders, have the right to ask the court to not approve the particular reorganization plan, if their rights are significantly damaged or they are treated much worse in the reorganization plan compared to other creditors or compared to other creditors of the same group. Here, too, it is important to take into account that creditors should not be placed in a worse situation than they would be in bankruptcy proceedings. A reorganization plan under which secured creditor's receive less than they would in bankruptcy proceedings, should be considered an unjustified breach of the rights of secured creditors and therefore the court should not confirm the plan.

The possibility to grant claims by using pledge relieves creditor's risks and therefore allows them to issue more credit with a better price. Therefore pledge is justified to special treatment in insolvency proceedings. The risks and damage arising from insolvency should be borne by all creditors according to the principle of collectivity and the inclusion of a pledge to the proceeding may be justified by the fact that main objectives of the proceedings would otherwise be unachievable. In case secured creditors are involved in insolvency proceedings, they should participate with priority claims. The balance between the interests of the pledge-holder and other parties of the proceedings must be on the one hand such, that supports

achieving the objectives of the proceedings, and on the other hand, that do not significantly impair the function of pledge.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. **Aleth, F., Harlfinger, W.** Germany. – Restructuring and insolvency in 51 jurisdictions worldwide 2010. London, Law Business Research Ltd, 2009.
2. **Baird, D.G.** The Elements of Bankruptcy. Fifth Edition. New York, The Foundation Press Inc, 2010.
3. **Bork, R.** Rescuing Companies in England and Germany. Oxford University Press, 2012.
4. **Cork, K.** Insolvency law and practice: report of the review committee. London, Her Majesty's Stationery Office, 1982.
5. **Calnan, R.** Property Rights and Insolvency. Oxford University Press, 2010.
6. **Duns, J.** Insolvency. Law and Policy. Oxford University Press, 2002.
7. **Finch, V.** Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles. New York, Cambridge University Press, 2002.
8. **Finch, V.** Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles. Second Edition. New York, Cambridge University Press, 2009.
9. **Fletcher, I. F.** The law of Insolvency. Fourth edition. Sweet & Maxwell, London, 2009.
10. **Fletcher, I. F.** Insolvency in Private International Law. National and International Approaches. Second Edition. Oxford, Oxford University Press, 2005.
11. **Foerste, U.** Pankrotiõigus. Tallinn, OÜ Juura, 2018. Originaalkeeles München, Verlag C. H. Beck oHG, 2014.
12. **Fox, A., Dennis, V.** The New Law of Insolvency. Insolvency Act 1986 to Enterprise Act 2002. Law Society Publishing, 2003.
13. **Goode, R.** Principles of Corporate Insolvency Law. London, Sweet & Maxwell, 1997.
14. **Goode, R.** Principles of Corporate Insolvency Law. Fourth Edition. Student Edition. London, Sweet and Maxwell, 2011.
15. **Hellström, E.** Nordic-Baltic company reorganisation law. A comparative report. Nordic-Baltic Insolvency Network, Iustus Förlag, Uppsala, 2013.
16. **Hudson, A.** Understanding Company Law. Second edition. Routledge, London & New York, 2018.
17. **Jackson, T. H.** The Logic and Limits of Bankruptcy Law. Cambridge, Harvard University Press, 1986.

18. **Jackson, T. H.** Translating assets and liabilities into the bankruptcy forum - Corporate bankruptcy. Economic and Legal Perspectives. New York, Cambridge University Press, 1996.
19. **Kasak, A.** Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest kõrvalekaldumine pankrotimenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul. 2010.
20. **Keay, A. R., Walton, P.** Insolvency Law: Corporate and Personal. Essex, Pearson Education Limited, 2003.
21. **Kerstna-Vaks, K.** Kohtulik järelvalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. Juridica 2005/9.
22. **Kilpi, J.** The Ethics of Bankruptcy. London, New York, Routledge, 1998.
23. **Krillo, K.** Võlausaldajate huvide kaitse saneerimismenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul, kaasjuhendaja Andres Juhkam. Tartu, 2012.
24. **Manavald, P.** Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Doktoritöö. Juhendajad: Paul Varul, Toomas Haldma. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjatus, 2011.
25. **McCormack, G.** The priority of secured credit: an Anglo-American perspective. Journal of Business Law, 2003 July, p 389-419.
26. **Mokal, R. J.** Priority as pathology: the pari passu myth. - Cambridge Law Journal, 2001/11.
27. **Niklus, I.** Saneerimisseaduse eelnõust. Juridica VI/2008.
28. **Saarma, T.** Nõuete esitamine, kaitsmine ja rahuldamine pankrotimenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Paul Varul. Tartu, 2008.
29. **Saarma, T.** Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica VI/2008.
30. **Sarra, J.** Creditor Rights and the Public Interest: Restructuring Insolvent Corporations. Canada, University of Toronto Press, 2003.
31. **Smith, D.C., Strömberg, P.** Maximizing the value of distressed assets: Bankruptcy law and the efficient reorganization of firms. Prepared for the World Bank conference on Systemic Financial Distress. 2004.
32. **Stöcker, O., Stürner, M.** Flexibility, Security and Efficiency of Security Rights over Real Property in Europe. Volume III. Berlin, 2010.
33. **Synvet, H.** The Exclusion of Certain Creditors from the Law of Collective Proceedings - Current Issues in European Financial and Insolvency Law. Perspectives from France and UK. Oxford & Portland, Oregon, Hart Publishing, 2009.
34. **Varul, P.** Maksejõuetusõiguse areng Eestis. Juridica IV/2013.

35. **Varul, P.** On the development of bankruptcy law in Estonia. *Juridica International* IV/1999.
36. **Varul, P.** Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. *Juridica* VI/2008.
37. **Varul, P.** Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. *Juridica* 1994/1.
38. **Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Puri, T.** (koost.) Asjaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2014.
39. **Veder, M.** Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights. *Law of Business and Finance. Volume 8.* Deventer, Netherland, Kluwer Legal Publishing, 2004.
40. **Vutt, M.** Saneerimiskava kinnitamise praktika. Kohtupraktika analüüs. Riigikohtu õigusteabe osakond. Tartu, 2011.
41. **Warren, E.** Chapter 11: Reorganizing American Businesses. New York, Aspen Publishers, 2008.
42. **Warren, W. D., Bussel, D. J.** Bankruptcy. Sixth Edition. New York, Foundation Press, 2002.
43. **Webber, E. A.** The Tension Between Bankruptcy and Secured Credit. – The Challenges of Insolvency Law Reform in the 21st Century. Zurich, Verlag Schulthess, 2006.
44. **Wood, P. R.** The Bankruptcy Ladder of Priorities. *Business Law International*, 2013, Vol. 14, No. 3.
45. **Wood, P. R.** Principles of International Insolvency. London, Sweet & Maxwell 1995.
46. **Wood, P. R.** Principles of International Insolvency. Second edition. London, Sweet & Maxwell 2007.

Kasutatud õigusaktid

47. Asjaõigusseadus. - RT I, 25.01.2017, 5.
48. Pankrotiseadus. - RT I 2003, 17, 95.
49. Pankrotiseadus. - RT I, 26.06.2017, 29.
50. Saneerimisseadus. - RT I 2008, 53, 296.

Kasutatud kohtupraktika

51. RKTKm 3-2-1-28-13.
52. RKTKm 3-2-1-59-08.
53. RKTKo 3-2-1-31-98.

- 54. RKTKm 3-2-1-167-11.
- 55. RKTKm 3-2-1-122-12.
- 56. RKTKm 3-2-1-85-14.
- 57. RKTKm 3-2-1-25-11.
- 58. RKTKm 3-2-1-34-15.
- 59. RKTKm 3-2-1-122-09.
- 60. RKTKm 3-2-1-44-05.
- 61. RKTKm 3-2-1-53-05.
- 62. RKTKm 3-2-1-74-13.
- 63. RKTKm 3-2-1-131-10.

Muud allikad

- 64. Analysis of the Draft Bankruptcy Act of the Republic of Estonia. The American Bar Association. Central and East European Law Initiative. CEELI, Washington, 1994.
- 65. Arvamus ja ettepanekud seondult maksejõuetusõiguse reformi ettevalmistamisega. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_kiri2.pdf (20.04.2018)
- 66. Building Effective Insolvency Systems. A report from the Working Group on Debtor-Creditor Regimes. The World Bank, 1999. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://pubdocs.worldbank.org/en/919511468425523509/ICR-Principles-Insolvency-Creditor-Debtor-Regimes-2016.pdf> (19.03.2018)
- 67. Eesti Advokatuuri Maksejõuetusõiguse komisjoni arvamused ja ettepanekud seoses maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisega. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/eesti_advokatuuri_ettepanekud.pdf (20.03.2018)
- 68. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda ettepanekud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmiseks. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kpk_ettepanekud_lisa.pdf (10.04.2018)
- 69. Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring. AS PricewaterhouseCoopers Advisors. Tellija: Riigikantselei, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_menetlemise_tohususe_uuring_0.pdf (03.03.2018)
- 70. Maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamine. Arvamused ja ettepanekud. Rahandusministeerium Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/rm_ettepanekud.pdf (20.04.2018)

71. Maksejõuetusõiguse revisjoni läbiviimise detailne tegevuskava (2016-2019).
Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusoiguse_revisjoni_tegevuskava.pdf (10.04.2018)
72. Maksejõuetusõiguse revisjoni käigus lahendamist vajavatest küsimustest.
Õiguskantsler. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/oiguskantsleri_ettepanekud_2.pdf
(20.04.2018)
73. Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. Final version 2016. Drafted by the Nordic-Baltic Insolvency Network. Editor: Mikael Möller. Stockholm, Wolters Kluwer, 2016.
74. Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes. The World Bank. Revised 2011. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/5807554-1357753926066/ICRPrinciples-Jan2011%5bFINAL%5d.pdf> (12.03.2018)
75. Riigikohtu seisukohad maksejõuetusõiguse revisjoni kohta. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (20.04.2018)
76. Pankrotseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7f777586-e72c-319a-a0e7-3133fa683678/Pankrotiseadus> (27.03.2018)
77. Seletuskiri saneerimisseaduse eelnõule. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/f36b2d4a-28b9-428d-8b8d-ce3a3d52ca6a> (27.03.2018)
78. UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency. United nations commission on international trade law. New York, United Nations, 2005. Arvutivõrgus:
http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (13.04.2018)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karin Tartu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Pandipidaja õiguste piiramine maksejõuetusmenetluses”

mille juhendajad on *mag iur* Anto Kasak ja *dr iur* Andres Vutt,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.04.2018